

www.e-rara.ch

**Cypriani Soarii, Soc: Iesv, De Arte Rhetorica Libri Tres. Ex
Aristotele, Cicerone Et Qvintiliano Praecipve Depromti**

Suárez, Cipriano

Lucernæ, 1668

Zentralbibliothek Zürich

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-141392>

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

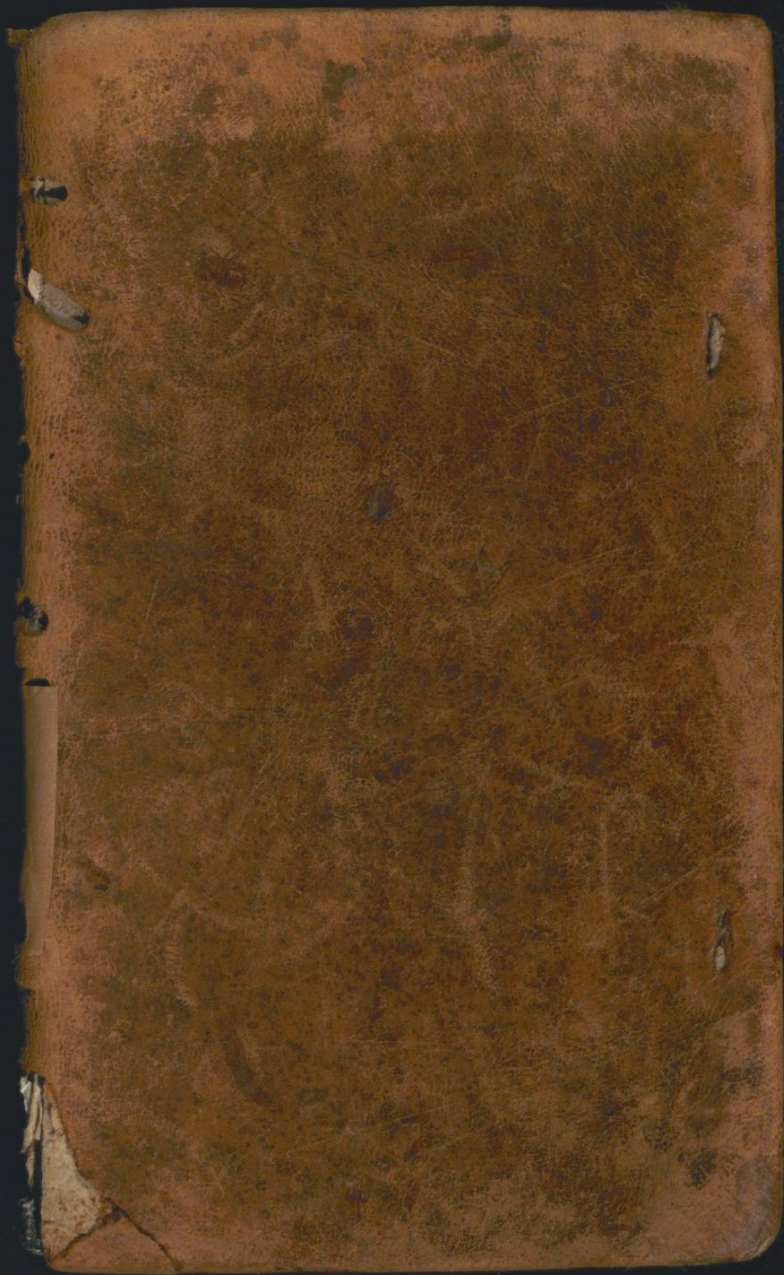
e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

&

Const ³⁰ crucigeris.

21 588 43

2838 21

21 8

56
588

12 588 17 138

27 8783
7528 3
145 48

is 27

CYPRIANI SOARII, SOC:

IESV, DE ARTE RHE-
TORICA

LIBRI TRES.

EX ARISTOTELE, CICERONE
ET QUINTILIANO PRAECI-
PVE DE PROMPTI.

Editio ultima prioribus correctior.

*Præcepta præcipua diverso characte-
rum genere annotata.*

Cum appositis quibusdam in praxi Tyronibus
notatu dignissimis & Necessarijs.

LVCERNÆ,

Typis & Sumptibus Godofredi Hautt 1668.

CYPRIANVS

SOARIVS CHRISTIA- NO LECTORI, S.

Ongè profectò meliùs, atque prudentiùs
studijs suis consulunt, qui optimos autores
in omni disciplinarum genere legendos
sibi atque imitandos proponunt, quam qui
his neglectis, delectu omni ac discrimine
remoto, quo suis cupidissimè sequuntur.
Quòd si quis vetera paulò altiùs repetere
voluerit, quocunq; se animo & cogitatione convertet, hoc ita
esse comperiet. Vt enim alios omittam, qui in bonarum ar-
tium studijs liberalissimis sunt doctrinisq; versati, satis constat,
Platonem ingenio doctrina & copia dicendi longè omnibus su-
perioribus præstitisse. Ergo ex ejus disciplina quot viri, quanta
scientia, quantaq; in suis studijs varietate & copia, quam ad-
mirabiles extiterunt? Atq; vt alios fileam, quorum scripta tem-
porum injuriâ perierunt; illi, & Aristotelem summum Philo-
sophum, & Demosthenem omnium Oratorum facile principem,
procul dubio debemus. Siquidem Aristoteles totos viginti an-
nos Platonem audivit: Demosthenes verò eundem non solùm
audivit, sed etiam lectitavit. Quid Ciceronem ad tantum in
Philosophia & eloquentia decus exivit? an non Platonis, Ari-
stotelis, & Demosthenis imitatio? Finis non sit, si velim eos
numerare, qui ex Aristot. disciplinâ, in omni doctrinâ & inge-
nij laude præstantes prodierunt. Tanti refert, quem imiteris,
quem legas, quem admireris. Intelligentes nostræ Societatis
nominis IESV præceptores, ex eo tempore, quo juventutem vir-

tute & literis informant, eos autores discipulis exponunt, qui præter cæteros in suo genere floruerunt. Qua de causâ molestius etiam ferebant nullum esse librum veterum scriptorum, qui adolescentibus discendi cupidis primum aditum ad eloquentiam aperiret. Non quòd doctrina dicendi parùm Latinis literis sit illustrata (nam & Quinct. de eâ diligentissimè simul & doctissimè scripsit; & in libris Ciceronis tantum est curæ, tantum suavitatis, elegantiae, atque doctrinæ, ut ne apud Græcos quidem, aut pluribus, aut melioribus præceptis, orationis facultas sit exornata) sed quòd ad primam tyronum institutionem eorum scripta minùs sint accomodata. Quid enim discipulis hæc studia ingredientibus explicarent. Quinct. libros? sunt illi equidem, ut dixi, summâ diligentia, singulari iudicio, summa eruditione conscripti, at ita longi, sic nonnunquam obscuri, ut majus otium & acrius iudicium desiderent. Partitiones oratorias? at ita sunt breves & concisæ, ut multas & magnificas eloquentiæ opes constructas & reconditas, nimis angustè coarctent. Libros de Oratore ad Q. Fratrem? at in Dialogo sunt scripti. Præcipuas autem in illis partes habent L. Crassus, & M. Anton. homines ut dignitate, sic eloquentiâ in Rom. Repub. maximi, qui minora illa, sed discantibus imprimis necessaria, celeriter transigunt, quæ verò sunt à vulgari intelligentia magis remota, ea non faciliè dixerim, ornatiùsne an copiosius prosequantur. Huc accedit, quòd, dum Crassus perfectum, Antonius communem informat Oratorem, magis altercationibus, qui Dialogorum est mos, in contrarias partes differtur: quod mediocriter quidem eruditus, qui iudicii jam aliquid habent, non solum magnam & ingenuam delectationem, sed mirabilis etiam utilitatis fructum assert: tyronibus non item, qui disputationis vim, atque incitationem aspiciunt, vestigia, ingressumque vix intuentur. Duos de Inventionem libros puero sibi inchoatos & rudes Cicero excidisse affirmat, propterea quòd nec Orationis expoliendæ & conformandæ rationem docent,

nec

nec inveniendi fontes ab Arist. demonstratos aperiunt, Itaque multa in eis præcepta sunt, quæ editis postea libris idem Cicero improbavit. Libri verò ad Herennium, à quocunque illi sunt scripti, similem inveniendi viam demonstrant, & quædam de statu, multa de verborum & sententiarum continent ornamentis, diversa ab his, quæ Cicero, & Quinctilianus eisdem de rebus tradiderunt. Topicorum liber tantummodò declarat viam ab Aristot. inventam, ad reperendum in omni ratione argumentum: & quoniam ad Trebatium Iuriconsultum scriptus est, exempla habet, ex intimâ juris scientia desumpta, quæ vsque eò sunt difficilia, ut suâ obscuritate multos ab ejus libri lectione reiiciant. In Oratore verò ad Brutum, quæ sit optima species, & quasi figura dicendi, Cicero disertissimè exponit. Sed cum ad Brutum scriberet, vulgaria præcepta permulta, quæ discendi studiosis vehementer conducunt, breviter percurrit, vel penè præterit, quæ verò de orationis numero mirabiliter præcipit, ut adeuntibus ad eloquentiam utilia sint, ordinem alium, & exemplorum lumen desiderant. His de causis cupiebant nostri Præceptores, ut omnes eloquentiæ partes explicatæ definitionibus, exemplis illustratæ, ex Aristotelis sententiâ. Cic. verò & Quinctiliani non sententiâ solùm, sed plerumque etiam verbis, aliquo libro viâ & ordine comprehenderentur. Futurum enim existimabant, si id fieret, ut discipuli simul cum vulgaribus Rhetoricæ præceptis, illa magis recondita de argumentorum locis, de amplificatione, de orationis forma & numero perciperent. Quam ego provinciam cum eorum voluntate suscepissem, quibus libenter vitæ meæ rationes commisi, his tribus libris, dicendi præcepta, quantum exiguæ ingenij mei vires efficere & consequi potuerunt, complexus sum, ut juvarem adolescentes ad legendos Aristot. Cic. & Quinct. doctissimos libros, quibus eloquentiæ fontes continentur. Neque vero ignoro, multa horum, quæ à veteribus sunt tradita, ab his, à quibus defendi æquius erat, editis etiam

libris oppugnari. Sed cùm à multis, qui singulari doctrina sunt præditi, eadem defensa sint, mihi consilium fuit, de his, quæ tot doctissimorum sæculorum approbavit consensus, nihil sine ratione mutare, imò verò te Christiane Lector, vehementer oro atque obsecro, ut hanc libidinem temerè contradicendi veteribus scriptoribus, de animo tuo penitus evellas, ne ad ejus perniciem longius deinde serpat. Nam simul atque cupiditas hæc ad ingenium, tanquam fax ad materiam adhæsit, incredibile dictu est, quæ continuo excitet incendia. Illud etiam tibi persuadeas velim, nos nihil magis cupere, quàm ut virtute, & literis maximè sis ornatus, ut Christo Iesu, qui est parens & salus vitæ nostræ, gratus sis & jucundus.

IN LIBROS DE ARTE RHETORICA AUCTORIS PROOEMIUM.

Ratio & orationis tanta est similitudo, ut Græci, qui non intelligendi solum, sed loquendi etiam principatum tenuerunt, uno utramque vocabulo, Latini Græcorum prudentiæ æmuli, eodem penè nominarint. Est enim oratio quasi rationis imago quædam. Rationem in mente, cui regnum totius animi tributum est, Deus optimus maximus posuit: orationis sedem idem summus opifex in celsissima ac nobilissima corporis parte collocavit: Ratio est sicuti lux quædam lumenque vitæ Oratio est rationis decus & ornamentum: oratio flectit etiam alienos: rationis est species admirabilis, eam tamen intus latentem orationis pulchritudo declarat. Ita quod Lumen est Soli Principi ac moderatori luminum reliquorū, id est oratio ratio-

ni, dominæ ac reginæ rerum omnium. Hinc nimirum fit, ut summi illius rectoris mundi hujus bonitatem, sapientiam, vim & potestatem suspiciendam admirandamque hominum generi, ut rationis, sic orationis vis & natura cogat confiteri. Quid enim admirabilius esse potest, quàm cogitationes tam multas, tam excellentes, tam varias atque multiplices orationi commendari? Orationem verò exceptam aëre quasi vehiculo incredibili celeritate brevissimo temporis spatio, ad quàm plurimos pervenire, ac postremò per tenuissimos aurium meatus singulari opere, artificioq; perfectos, in alienos animos introire, atque in eis tam perfectè, tam insigniter imprimere speciem suam: ut mœrentes consoletur, torpentes excitet, afflictos erigat, inani lètitiâ elatos cohibeat, & in quemvis denique motum auditorem impellat? Quòd si orationis tanta præstantia est, non potest non maxima esse dignitas Rhetoricæ, quâ ornandæ orationis doctrina continetur, Eadem enim hominis ratio, quæ ceteras artes invenit, dicendi quoq; artificium illustravit. Nam primò terram pervagata, non modò ejus formam, situm, fœcunditatem, sed eorum etiam, quæ in ea gignuntur, varietatem, usum, naturamque cognovit. Tum mare ingressa profundum & immensum, quot genera, quàmque disparia degentium in eo belluarum investigavit. Exin siderum ornatum & pulcritudinem admirans, cognito jam aëre, & his quæ ex eo generantur, in cælum vsque penetravit. In quibus rebus tam multis, tam varijs, tam disjunctis, tam abditis atque obscuris investigandis, si tanta fuit rationis sagacitas & solertia in expoliendâ oratione, quæ eius comes & interpres, est, non minor profectò fuit cura. Hic est eloquentiæ ortus, hæc nobilitas, hæc cum ratione con-

junctio. Qua de causâ vehementer vigilandum est ijs, qui sapientiæ flagrant studio, enitendumque omni cura ac diligentia, ut Rhetoricæ, Dialecticæ, Dialecticæq; præceptis optimè cognitis ad reliquarum artium fastigium contendant. Quam viam jucundam, facilem, brevem & quasi compendiariam, non modò non asperam, atque arduam, aut longam esse comperient Quod ut facilius consequatur, hi tres libri artificium dicendi à veteribus traditum breviter explicabunt. Et in primo quidem libro, qui de inventione est, sedecim argumentorum loci sunt explicati, simul cum his, quæ ad permovendos animos ex iisdem locis eruuntur, præcepta etiam quædam sunt exposita, ad exornationem & deliberationem accomodata. In secundo verò, qui Dispositionis præcepta continet, de orationis partibus de, statu, judicatione, & eâ controversia, quæ ex interpretatione scripti existit: præterea ratiocinatione, enthymemate, & inductione, & exemplo agitur: & quoniam frequens mentio facta est ab antiquis auctoribus, Epicherematis, Soritis & Dilematis, eorum vis explanatur. Tertius deniq; liber docet orationis ornatum, qui est in verbis. vel simplicibus vel conjunctis. itaque de verbis novis, inusitatis, de tropis, de luminibus verborum & sententiarum, de origine, causâ, natura, & usu orationis aptæ ac numerosæ tum ad extremum de Memoria, & Pronutiatione in eo differitur. Sed quò maior utilitas ex eloquentiâ percipi possit, Christianis præceptis diligenter ea purganda est. Vt enim bonus Agricola vitem, quæ sylvestrit & in omnes partes nimia funditur ferro coercens tū fructu lætorem, tum aspectu pulchriorem reddit: sic eloquentia si amputetur errorum inanitas, in quos delapsa est vitio hominum divinas leges ignorantium, suam

suam admirabilem speciem recuperabit. Excidatur igitur mentiendi licentia, quam severè divinis præceptis interdictam Oratori Quintilian. & antiqui Rhetores concedunt: amputetur procacitas, & vitium illud teterrimū lacerandi alios probris, contumelijs, maledictis: cui utinam ne Demosthenes & Cicero tantoperè indulgissent: refecetur arrogantia, & inanis laudis appetitus, quī aciem animi perstringit: intelligatur iniquum esse, tenebras auditoribus offundere, ne verum perspiciant, & suffragium, atque sententiam dicendo corrumpere: quod à Græcis & Romanis Oratoribus est factitatum: Hic tot tandisque deletis maculis, continuo existet illa divina & cœlestis Christianæ eloquentiæ pulchritudo, quæ tanto erit præclara magis & eximia, quantò diligentiùs ad omniū hominū vtilitatē conferretur, & ad laudes celebrandas Dei Optimi Maximi, quī sermonē homini dedit ad societatē & conjunctionem cū hominibus tuendā. Hæc est illa Christiana eloquentia, quā Gregorius, & Basilius nobilissimum par amicitiae, doctrinæ, sanctitatis, plurimum præstiterunt, & Iuliani amentissimi & profligatissimi hostis religionis impetus omnes fregerunt: hæc excelluit Athanasius vir sanctissimus, quem nec sævissima periculorum tempestas, hæc humanorum commodorum aura potuit unquam de suo cursu dimovere, quin Arrij impium & sceleratum comprimeret furorem; hæc floruerunt Chrysostomi, Ambrosij, Augustini Hyeronimi, Cypriani, qui Christianæ Reipubl. fuerunt lumen longè clarissimum, ut alios quàm plurimos omittam, quorum copia digna est Christiani nominis gloriā, Hostales ac tantos viros qui volet imitari, colat Christianā eloquentiā, quæ ex divinarū rerū cura & contemplatione, ex Christi Iesu amore, ex maximarū deniq; artium studijs efflorescit.

DE ARTE

RHETORICA.

LIBER I.

Quid sit Rhetorica, quod ejus officium, & finis?

CAP. PRIMVM.

Quin. lib.

2. cap. 5.

1. de orat.

Ari. 1. rhet.

ca. 1. Ci-

cer. 2. de

orat.

Rhetorica est ars, vel doctrina benediciendi.

Ars est, quæ cognitio penitusque perspectio, & in vnum exitum spectantibus & nunquam fallentibus rebus continetur. Esse autem eloquentiæ artem, perspicuum est: Etenim cum plerique temerè, ac nullâ ratione causas in foro dicant: nonnulli autem propter consuetudinem aliquam callidiùs id faciant: non est dubium, quin si quis animadverterit, quid sit, quare alij meliùs, quàm alij dicant, id possit notare, ergo id qui in toto genere fecerit, is si non planè artem, at quasi artem quandam invenerit.

Quin. lib.

2. cap. 17.

in Orat

de Invect.

1.

Bene dicere est, optimis sententijs, verbisque lectissimis dicere.

Rhetoriæ officium est, dicere appositè ad persuasionem.

Finis, persuadere dictione.

CAP. II. De Utilitate, Dignitateque Eloquentiæ.

Dignitas eloquentiæ vel ex eo intelligi potest, quod in omni libero Populo, maximeque in pacatis tranquillisque civitatibus præcipuè semper floruit, semperque dominata est. Quid enim aut tam jucundum cognitu, atque

que auditu, quàm sapientissimis sententijs, gravissimisque verbis ornata oratio & perpolita? aut tam potens, tamque magnificè, quàm hominū animos vnius oratione converti? Quid admirabilius, quàm res splendore illustrata verborū?

Oratoris est in dando consilio de maximis rebus cum dignitate explicata sententia: ejusdem & languentis populi incitatio, effrænati moderatio: eadem facultate fraus hominum ad perniciem, & integritas ad salutem vocatur. Quis cohortari ad virtutem ardentius? quis à vitijs acrius revocare? quis vituperare improbos asperius? quis laudare bonos ornatiùs? cupiditatem vehementius frangere accusando potest? quis mororem levare mitius consolando?

Ac ne plura, quæ sunt penè innumerabilia, consector, comprehendam brevi: sic enim statuo perfecti oratoris moderatione & sapientia non solum ipsius dignitatem, sed & privatorum plurimorum, & universæ Reipub. salutem maximè contineri. Quò major igitur est eloquentiæ vis, hoc est magis cum probitate jungenda, summaque prudentia: quarum virtutum expertibus si dicendi copiam traderimus, non eos quidem oratores effecerimus, sed furentibus quædam arma dederimus.

CAP. III. De Materia Rhetoricæ.

Artis materia est, in quâ omnis ars & ea facultas, quæ conficitur ex arte, versatur: ut si medicinæ materiam dicamus, morbos ac vulnera, quod in his omnis medicina versetur. Item quibus in rebus versatur ars & facultas oratoria, eas res materiam artis Rhetoricæ nominamus.

Sed hoc interest inter alias artes, excepta dialectica, & eloquentia, quòd cæteræ artes se ipsæ per se tumentur singulæ, bene dicere autem, quod est scienter & peritè & ornate dicere, non habet definitam aliquam regionem, cujus terminis septa teneatur.

Omnia quæcunque in hominum disceptationem cadere possunt, bene sunt ei dicenda, qui hoc se posse profitetur, aut Quin. lib. eloquentiæ nomen relinquendum est: materia enim ora. 2. cap. 21. tori ad dicendum subjecta, quæstio est.

CAP. IV. De Quæstione

In part. **Q**uæstionum duo sunt genera: alterum infinitum, In Top. quod Græci Thesin, Cicero propositum vocat: alte- De orat. rum certum & definitum, quod Hypothesin illi, La- 2. tini vel causam, vel controversiam solent appellare.

Propositum est, in quo aliquid generatim quæritur hoc modo, *Expetendane sit eloquentia?*

Causa est, quæ certis personis, locis, temporibus, actionibus, negotijs cernitur, hoc modo, *An Socrates jure fuerit ab Atheniensibus damnatus.*

In partiti- **P**ropositi duo sunt genera: cognitionis alterum, onibus. cujus scientia est finis, ut an Solis magnitudine multis partibus terra superetur: alterum actionis, quod refertur ad efficiendum quid, ut si quærat: quibus officijs amicitia colenda sit.

Hæc cum in propositis quæstionibus genera sint, eade in causas transferuntur.

Sed causarum tria sunt genera, Iudicij, Deliberationis & Exornationis, quæ quia in laudationes maxime confertur, proprium habet ex eo nomen laudationis.

CAP. V De Exornatione, Deliberatione & Iudicio.

de invent. **I**n exornatione. duæ sunt partes, laus & vituperatio, 1. Arist. Tempus tum præsens tum præteritum. lib. Rhet.

c. 3. in **S**pectat autem orator honestatem præcipuè, cum laudat: turpitudinem cum vituperat, movetque auditores invent. 1. ad delectationem.

Arist. 1. **D**eliberatio continet in se suasionem & dissuasio- Rhet. Cic. nem, tempus verò futurum. part. Finis

Finis, quem sibi proponit Orator in consilio dando, est
utilitas, & spes aut reformidatio deliberantis

Iudicium habet in se accusationem & defensionem:
ejus finis justorum & injustorum questione, sævitia aut
clementia iudicis continetur.

CAP. VI. Quomodo Hypothesis ad Thesin revocanda.

Maneat ergo, & infinitas & finitas quæstiones ad ^{In parte}
oratore pertinerere. Sed est consultatio quasi pars ^{in Top.}
causæ quædam. Inest enim infinitum in definito, & ad il- ^{Quintil.}
lud tamen referuntur omnia. ^{lib. 5.}

Quare illa pars orationis, quæ est de genere universo,
totas causas sæpè continet. Quidquid est enim illud, in quo
quasi certamen est controversiæ, id ita dici placet, ut tra-
ducatur ad perpetuam quæstionem, atque de universo ge-
nere dicatur, nisi cum de vero ambigetur, quod quæri con-
jecturâ solet. Exempli causa finita est! An Aristot. Philoso- ^{Cic. de}
phia sit perdiscenda, ejus quasi pars quædã est illa infinita: ^{orat. 30.}
An Philosoph. sit perdiscenda, ad quã orator finitã transfert.

Sunt enim ornatissimæ orationes, quæ latissimè vagan-
tur, & à privata ac singulari controversia se ad universi
generis vim explicandam conferunt, & convertunt, ut ij,
qui audiunt, naturã & genere & universa re cognita, de
singulis rebus statuere possint. Itaque orator excellens à
proprijs personis & temporibus semper, si potest, advocat
controversiam. Latius enim de genere, quàm de parte dis-
ceptare licet: ut quod in universo sit probatum, id in parte
sit probari necesse.

CAP. VII De Partibus Rhetoricæ.

Quinq; sunt patres & quasi membra eloquentiæ: ^{De orat.}
Inventio, Dispositio, Eleuctio. Memoria ^{1. & 2.}

Pro-

De inven. Pronuntiatio, Oportet enim invenire quid dicas, inven-
 1. Aucto. ta disponere, deinde ornare verbis, post memoriæ manda-
 ad heren. re, tum ad extremum agere.
 lib. 1.

Inventio est excogitatio rerum verarum, aut
 verisimilium, quæ quæstionē probabilem reddant.
 Dispositio est rerum inventarum in ordinem distri-
 butio.

Quin. lib. Elocutio est idoneorum verborum & sententia-
 3. cap. 3. rum ad inventionem accommodatio.

Memoria est firma animi rerum ac verborum ad
 inventionem perceptio.

Pronuntiatio est ex rerum & verborum dignitate
 corporis & vocis moderatio.

Nec audiendi quidam, qui iudicium sextam esse par-
 tem voluerunt: adeo enim tribus primis partibus est per-
 missum (nam nec inventio sine eo, nec dispositio, nec elo-
 cutio fuerit) ut pronuntiationem quoque vel plurimum ex
 eo mutuari putem, nec invenisse credendus est, qui non ju-
 dicavit quod similiter in alijs partibus, quibus iudicium
 permixtum est, existimare debemus.

De claris Hinc apparet, eloquentiam rem vnam esse omnium
 Oratorib. difficillimam; quibus enim ex quinque rebus constare dici-
 tur, earum vnaquæque est ars ipsa magna per sese. Quare
 quinque artium concursus maximarum, quantam vim,
 quantamque difficultatem habeat, existimari potest.

Sunt igitur quinque Rhetoricæ partes omnino.

At invenire, disponere, eloqui, memoriâ com-
 plecti, & pronunciare, opera sunt oratoris.

Cap. VIII. Quibus rebus eloquentia
 comparetur: ac primùm denatura.

Auctor. **E**loquentia, quæ quinque suprâ dictis constat partibus,
 ad Her. Naturâ, Arte, Exercitatione, & Imitatione com-
 paratur,

paratur: imitationem enim quamvis Quintilianus arti, libr. 1.
Cicero exercitationi subijciat, rectius tamen alij ab vtra- Quint.
que segregarunt. Ergo de singulis, quoniam maximi sunt libr. 3.
momenti & ponderis, aliquid dicendum est. cap. 5.
Cic. 1. &

Natura igitur primum atque ingenium ad dicendum 2. de orat.
vim affert maximam: neque verò quibusdam scriptoribus Quintil.
artis, ratio dicendi & via, sed natura defuit. Nam & a- cap. 5.
nimi atque ingenij celeres quidam motus esse de- 1. de orat.
bent: qui ad excogitandum acuti & ad explicandum
ornandumque sint vberes, & ad memoriam firmi
atque diuturni. Et si quis est, qui hæc putet arte accipi
posse: quod falsum est (præclare enim se res habeat, si hæc
accendi, aut commoveri arte possint, inseri quidem, & do-
nari ab arte non possunt omnia, sunt enim illa dona natu-
ræ) quid de illis dicet, quæ certè cum ipso homine nascun-
tur, linguæ solutio, vocis sonus, latera, vires, con-
formatio quædam & figura totius oris & corporis?

Neque hæc ita dico, ut ars aliquid limare non possit (ne-
que enim ignoro, & quæ bona sint, fieri meliora posse do-
ctrina & quæ non optima, aliquo modo acui tamen, & cor-
rigi posse) sed sunt quidam, aut ita linguâ hæsitantes, aut
ita voce absoni, aut ita vultu, motuque corporis vasti at-
que agrestes; ut etiam si ingenijs, atque arte valeant, ta-
men in oratorum numerum venire non possint: sunt autem
quidam ita naturæ muneribus in ysdem rebus habiles, ita
ornati, ut non nati sed ab aliquo Deo ficti esse videantur.

Magnū quoddā est onus atq; munus, suscipere atque pro- Amplifi-
fiteri, se esse omnib; silentibus, unū maximis de rebus,, ma- catur ex
gno in conventu hominē audiendum. Adest enim verè ne- his elo-
mo, quin acutius, atque acrius vitia in dicente, quàm re- que ntig
cta videat. Ita quicquid est in quo offenditur, id etiam illa, dificul-
quæ laudanda sunt obruit. tas

Neque hæc in eam sententiam disputo, ut homines ado-
lescen-

lescentes, si quid naturale forte non habeant, omninò à dicendi studio deterream, multis enim honori fuit illa ipsa, quamcunque assequi potuerunt, in dicendo mediocritas.

CAP. 1X. De Arte.

In orat.
de orat. 1

AD Naturam optimam Ars adjungi debet, quæ à natura profecta est; notatio enim naturæ atque animadversio peperit artem. Ego enim hanc vim intelligo esse in præceptis omnibus, non ut ea secuti oratores eloquentiæ laudem sint adepti, sed quæ sua sponte homines eloquentes facerent, ea quosdam observasse atq; * delegisse: sic esse nō eloquentiam ex artificio, sed artificio ex eloquentia natum: quod tamen non * reijcio; est enim si minus necessarium ad bene dicendum, tamen ad cognoscendum non illiberale.

*al. id e-
legisse.

*al. eii-
cio.

2. de o-
rat.

Habet igitur ars hanc vim, non ut totum aliquid, cuius in ingenijs nostris pars nulla sit, pariat & procreet, verum ut ea, quæ sunt orta jam in nobis, & procreata educet, atque confirmet.

1. & 2. de
orat.

Observatio autem earum rerum, quæ in dicendo valent, ipsa per se si eloquentes facere posset, quis esset non eloquens? quis enim hac non vel facile vel certè aliquo modo posset ediscere? Itaque intelligendum est, alia quædam ad consequendam eloquentiā esse maiora, sed ars non est ea quidem negligenda. quam ego si nihil dicam adiuvare, mētiar. Habet enim quædam quasi ad commovendum oratorem, quò quidque referat, & quò intuens, ab eo quodcunque sibi proposuerit, minus aberret.

2. orat.

In præceptis enim hanc vim, & hanc utilitatem esse arbitror, non ut ad reperiendam quid dicamus, arte ducamur, sed ut ea, quæ naturā, studio, quæ exercitatione consequimur, aut recta esse confidamus, aut prava intelligamus, cum, quò referenda sint, didicerimus.

Qua

Qua de causa studiosè Rhetorica colenda est, ut quæ De claris
viam & rationem dicendi doceat. Etsi namque magnis Orat.
ingenijs præditi quidam dicendi copiam sine ratione conse-
quantur: ars tamen est dux certior, quàm natura:
quoniam sine doctrina, etiamsi quid bene dicitur, tamen id
quia fortuito sit, semper paratum esse non potest. Aptissimè
profectò quod M. Tullius de excellenti virtute scripsit, idem
ad præstantem eloquentiam transferri potest: ut multos ho-
mines excellenti ingenio & eloquentia fuisse, & sine doctri-
na, naturæ ipsius habitu, per se ipsos copiosos & ornatos
exitisse fateamur: adjungamus etiam, sæpius ad orationis
laudem, naturam sine doctrina, quam sine natura valuis-
se doctrinam: sed cum ad naturam eximiam, atque il-
lustrem accesserit ratio quædam, conformatioque doctrinæ,
tum illud nescio quid præclarum ac singulare solere existe-
re, contendamus.

pro Arch:

CAP. X. De Exercitatione.

IN præstanti naturâ, quam ars expolivit, Exercitatio
absolutionem perfectionemque dicendi consum-
mat. Quocirca interest permagni, studium & ardorem
quendam amoris assumere, sine quo cum nihil quid-
quam egregium, tum certè eloquentiam nemo vn-
quam assequetur.

2. de orat

Ex hoc ardore nascitur exercitationis diligentia: ut
causâ aliqua posita consimili causarum earum, quæ
ad oratorem deferuntur, dicamus quàm maximè ad
veritatem accommodatè.

Sed plerique in hoc vocem modò, neq; eam scienter, &
vires exercent suas, & linguæ celeritatem incitant, verbo-
rumque frequentia delectantur: in quo fallit eos, quod au-
dierunt: dicendo homines, ut dicant, efficere solere: verè
enim etiam illud dicitur, perversè dicere, homines perversè
dicendo facillimè consequi. Quam ob rem in istis ipsis

B

ex-

exercitationibus, etsi vile est, etiam subito sæpe dicere, tamen illud vtilius, sumpto spatio ad cogitandum, paratius atque accuratius dicere.

Caput autem est (quod vt verè dicam, minimè facimus, est enim magni laboris, quem plerique fugimus) quàm plurimum scribere. Stylus enim optimus est & præstantissimus dicendi effector ac magister: neque injuria, nam si subitam & fortuitam orationem commentatio & cogitatio facillè vincit: hanc ipsam profectò assidua & diligens scriptura superabit.

Iam vocis & spiritûs & totius corporis & ipsius lingue motus, & exercitationes non tam artis indigent, quam laboris.

Exercenda est & memoria ediscendis ad verbum quàm plurimis & nostris scriptis & alienis, atque in ea exercitatione non sanè mihi displicet adhibere, si consueris, etiam istam locorum simulachrorumque rationem, quæ in arte traditur.

CAD. XI. De Imitatione.

1. de
orat.

Etsi ad illud genus oratorum præstantium magnificum atque præclarum natura ipsa aliquem ducat, tamen ea non satis proficere potest, nisi eodem studio atque imitatione intendat, atque ita dicere consuescat, vt totâ mente illos, atque omni animo intueatur.

Ergo hoc sit primum in præceptis meis, vt demonstramus, quem imitemur atque ita, vt, quæ maximè excellent in eo, quem imitabimur, ea diligentissimè persequamur. Nihil enim aliud causæ est, cur ætates extulerint singulæ singula propè genera dicendi: nisi quòd semper fuit aliquis, cuius se similes plerique esse vellent.

Hanc igitur similitudinem, qui imitatione assequi velit, tum exercitationibus crebris, atque magnis, tum scribendo maximè persequatur.

In.

Intuendi sunt etiam non solum oratores, sed etiam actores, ne malâ consuetudine ad aliquam deformitatem pravitatemque veniamus.

Quoniam de Rhetoricæ definitione, dignitate, fine, officio, & materia dictum est: quotque sint eius partes explicavimus: & naturam, artem, exercitationem, imitationem, ad eloquentiam consequendâ necessarias esse ostendimus, sequitur, ut de singulis eius partibus disseramus.

Cap. XII. De Inventione,

Quoniam igitur primum oratoris munus est invenire, In part. dabit operam, ut inveniatur, quemadmodum fidem faciat, quibus velit persuadere, & quemadmodum motum eorum animis afferat.

Fidem facit orator argumentis.

Movet incitando, aut ad voluptatem, aut ad molestiam, aut ad metum, aut ad cupiditatem. Tot enim 4. sunt motus genera, partes plures generum singulorum.

Cum enim omnis animæ commotio ex opinione boni alacrius aut mali nascatur, lætitia & cupiditas ex opinione boni nascuntur, ægritudo & metus in malorum opinione versantur.

Est igitur ægritudo sive molestia, opinio recens præsentis mali, in quo demitti contrahique animo rectum esse videatur.

Voluptas, opinio recens boni præsentis, in quo efferri rectum esse videatur.

Metus opinio impendentis mali, quod intolerabile esse videatur.

Cupiditas, opinio venturi boni, quod sit ex usu jam præsens esse, atque adesse.

Opinio autem, quæ in omnes superiores definitiones includitur: est imbecilla assensio.

In proposito fidem solum facit orator; in causâ verò fidem & motum, de quo mox dicemus.

Cap. XIII. Quid Inventio, quid argumentum & argumentatio.

In part. **I**nventio est excogitatio argumenti.

In Top. **A**rgumentum est probabile inventum ad faciendam fidem, vel aliter: est ratio rei dubiæ faciens fidem. Fides verò est firma opinio: ut si velis fidem facere, eloquentiam esse expetendam, excogitesque illud argumentum: nimirum esse artem bene dicendi, possis hoc modo argumentationem concludere. Ars benedicendi est expetenda: ea est eloquentia: est igitur eloquentia expetenda.

Est autem argumentatio argumenti explicatio, quâ dialectici presius & religiosius, oratores ornatiùs & liberiùs utuntur.

In Top. **L**ocus autem est sedes argumenti. Aristoteles enim
 c. de orat. proposuit quosdam locos, ex quibus omnis argumentatio ad omnem disputationem inveniretur: qui nihil aliud esse videntur, quàm notæ quædam, quibus admonemur, quid in ipsis pervestigare debeamus.

Cap. XIV. Quotuplicia sint argumenta.

in Top. **A**rgumenta partim in eo ipso, de quo agitur, hærent,
 in part 1. quocirca insita dicuntur: partim extrinsecus assumuntur, quæ remota vocantur quoniam absunt, longeque ab eo, de quo agitur, disjuncta sunt: ut si dicas, eloquentiam esse expetendam, quòd bene dicendi sit ars, ratio est insita in eo de quo agitur: eloquentia enim est ars bene dicendi: sin, expetendam dicas, quòd Aristoteli, vel Ciceroni, vel Platoni ita visum sit, ratio erit remota: auctoritas enim illorum virorum non est in ipsa eloquentia, quæ suapte natura esset expetenda, sine illorum commendatione.

Cap. XV. De numero locorum.

in Top. **L**oci, unde argumenta insita eruuntur, numero sunt
 in part. sedecim: alia enim ducuntur à definitione, alia à
 par-

partium enumeratione, alia à notatione, alia coniugata appellantur, alia ex genere, alia ex forma, alia ex similitudine, alia ex differentia, alia ex contrario, alia ex adjunctis, alia ex antecedentibus, alia ex consequentibus, alia ex repugnantibus, alia ex causis, alia ex effectis, alia ex comparatione maiorum, aut parium, aut minorum.

Argumenta extrinsecus assumpta, Quintiliano sunt Qu. lib. 2 sex, præiudicia, fama, tormenta tabulæ, iusiurandū, testes. 5. cap. 1.

CAP. XVI. De Definitione.

Definitio est oratio, quæ id, quod definit, explicat quid sit: vt, Virtus est recta animi affectio: Rhetorica est doctrina dicendi.

Definitionum multa sunt genera, & præcepta, sed ad in Top. huius libri institutum ea nihil pertinent, tantum est dicendum, qui sit definitionis modus.

Sic igitur veteres præcipiunt. Cum sumpseris ea, quæ sunt ei rei, quam definire velis, cum alijs communia, eò usque persequi, dum proprium efficiatur, quod nullam in aliam rem transferri possit: vt hoc: Rhetorica est ars, commune adhuc, multa enim genera sunt artium, vt Grammatica, Dialectica: vnum adde verbum dicendi, jam à communitate res disiuncta videbitur, vt sit explicata definitio, Rhetorica est ars dicendi.

Hæc facultas definiendi debet esse in eloquente, vt defini- in orat. nire rem possit. Est enim explicanda sæpè verbis mens nostra de quaque re, atque involuta rei notitia definiendo aperienda est. Definitio enim quasi involutum e- 1. de orat. volvit id, de quo quæritur. Sed id Orator non facit tam presse & angustè, quàm in illis eruditissimis disputationibus fieri solet, sed cum explanatiùs, tum etiam vberiùs, & ad commune iudicium popularemque intelligentiam accommodatiùs. Sic Cicero, quid sint optimates de- 1. de orat. finit, cum ait. Sed genus vniversum (vt tollatur error) Pro Sest

brevi circumscribi & definiri potest. Omnes optimates sunt, qui neque nocentes nec naturâ improbi, nec furiosi, nec malis domesticis impediti.

n Top. Argumenti à definitione talis est formula. Ius civile est æquitas constituta ijs, qui eiusdem sunt civitatis, ad res suas obtinendas, eius autem æquitatis utilis est cognitio, utilis est ergo juris civilis cognitio.

Sapè etiam definiunt & oratores, & Poetæ per translationem verbi ex similitudine cum quâdam suavitate, quos licet imitari: ut si adolescentiam florem ætatis: senectutem, occasum vitæ velis definire.

Cap. XVII. De partium distributione.

n Top. **A**rgumento à partium distributione sic est utendum, nullam vt partem relinquamus. Vt si velis probare calliditatem non esse virtutem, à virtutis parti-

in offic. 2 bus quæ quatuor sunt, Prudentia, Iustitia, Fortitudo, Temperantia, sic probare possis: Omne, quod honestum est, id quatuor partium oritur ex aliqua, aut enim in perspicientia veri, solertiaque versatur? aut in hominum societate tuenda, tribuendoque suū unicuique, & rerum contractarum fide: aut in animi excelsi, invictique magnitudine ac robore; aut omnium, quæque sunt, quæque dicuntur, ordine & modo: in quo inest modestia & temperantia: calliditas ex nullâ illarū parte oritur, non est igitur virtus.

Cap. XVIII. De Notatione.

Etymologia, quæ verborum originē inquirat, à Cicero ne dicta Notatio. Eā sæpe vtuntur Oratores & Poetæ, vt Ovidius.

Quin. 1. A senibus nomen mite senatus habet, Et, Nam quia
ib. 6. ver aperit tunc omnia, densaque cedit.

n Top. Frigoris asperitas, fætaque terra patet.

ast. 5. Aprilem memorant ab aperto tempore dictum.

ast. lib. A notatione sumitur argumentum, cum ex vi nominis elici-

elicitur, hoc modo: Si consul est, qui consulit patriæ, non igitur Piso consul, qui eam evertit.

CAP. XIX. De Coniugatis.

Coniugata dicuntur, quæ sunt, ex verbis generis eiusdem. *Eiusdem autem generis verba sunt, quæ orta ab vno variè commutantur, vt sapiens, sapienter, sapientia. Ex hac verborum coniugatione huiusmodi argumento vsus est Ovidius.* in Top.

Aurea nunc verè sunt secula, plurimus auro Venit bonos Et Iuvenalis.

Summum crede nefas, animam præferre pudori.

Saryr .8.

Et propter vitam vivendi perdere causas.

Cicero etiam: Cùm enim esset omnis causa illa mea, consularis & Senatoria, auxilio mihi opus fuerat & consulis & senatus. in Piso- nem.

Est & illud elegans inprimis: Homo sum, humani nihil à me alienum puto. Cic. lib. de orat. 2. vtitur exemplo. Si pietati summa tribuenda laus est, debetis moveri, cùm Q. Metellum tam piè lugere videatis. Terent. in Heaur.

CAP. XX. De Genere & Forma.

Genus est, quod sui similes communione quædam, specie autem differentes duas aut plures complectitur partes. De orat.

Partes, quas genus amplectitur, formæ dicuntur: vt Virtus est genus: plures enim formas: quatuor scilicet complectitur, Prudentiam, Iustitiam, Fortitudinem, & Temperantiam: quæ sunt similes virtutis communione: vt virtus est.

Hinc perspicuum fit, quid sit forma: est enim pars generi subiecta.

Argumentum à genere sic tractatur, Virtutis laus omnis in actione consistit, prudentiæ igitur laus omnis in actione consistit. De orat. offic. 1. Quint. lib. 3.

Ex forma autem: Quod iustitia est, utique virtus est.

CAP. XXI De Similitudine & Dissimilitudine.

Ad Her. lib. 4. **S**imilitudo est, quæ traducit ad rem quampiam aliquid ex re dispari simile. Ex ea sumitur argumentum hoc modo: Cicero, Sed nimirum ut quidam morbo aliquo, & sensus stupore suavitatem cibi non sentiunt, sic libidinosi, avari, facinorosi, Veræ laudis gustum non habent.

Ovidius.

Scilicet ut fulvum spectatur in ignibus aurum.

Trist. lib. Tempore sic duro est inspicienda fides.

eleg. 4. Ex dissimilitudine sive differentiâ ducitur hoc modo argumentum.

De orat. Si barbarorum est, in diem vivere, nostra consilia semper eternum tempus spectare debent.

CAP. XXII, De Contrarijs.

Relativa. **C**ontrariorum genera sunt quatuor, Adversa, Privantia, Quæ inter se conferuntur, & Contradicientia.

Arist. in c. Adversa sunt, quæ in eodem genere plurimum de op. differunt: ut virtus, vitium: quæ cum animi habitus sint, ti. in top. plurimum tamen inter se differunt: ut bellum, pax, sapientia, stultitia, ex quibus argumenta talia existunt: Si stultitiam fugimus, sapientiam sequamur, & bonitatem si malitiam. Hinc illud Drancis, Apud Virgilium.

Nulla salus bello, pacem te poscimus omnes.

ib. 11. Perinde enim est atque bos, Bellum est nobis perniciosum, pax igitur expetenda est.

Cicero.

Tusc. 5. Quid cum fatentur satis magnam vim esse in vitijs ad misc-

miseram vitam, nonne fatendum est, eandem vim in virtute esse ad beatam vitam? Contraria enim contrariorum sunt consequentia.

Privantia sunt habitus, & eius privatio: vt lux, ci. in top. tenebræ: vita, mors: scientia, in scitia: humanitas, inhumanitas: præpositio enim, in, privat verbum ea vi, quam haberet si in, præpositum non fuisset. Ex his ductum est illud Ciceronis in Miloniana. Ejus igitur mortis sedetis vltiores, cuius vitam, si putetis per vos restitui posse, nolitis.

Tertio loco sunt ea, Quæ inter se conferuntur: vt duplum, simplum: datum, acceptum: miles & Imperator: docere & discere. Ex quo loco est illud Ciceronis. Ex quo profectò intelligi debet, quantà in dato beneficio sit laus, cum in accepto tanta sit gloria: & item hoc: Non igitur periculum est, ne quis putet in magna arte & honesta, turpe esse docere alios id, quid ipsis fuerit honestissimum: discere. Huc pertinet Virgilianum illud.

pro Marcel.
cell.

in orat.

Arma rogo genitrix nato.

Vltimo loco sunt Negantia valde contraria aientibus: vt: si hoc est, illud non est: ex quibus necesse est, alterum verum esse, alterum falsum.

lib. 8.
in Top.

CAP. XXIII. De Adiunctis.

Adiuncta sunt ea, quæ cum re sunt conjuncta: vt locus, vt tempus, vt ea, quæ rem circumstant: vt vestitus & comitatus hominem circumstant, & apparatus, colloquia, pedum crepitus, strepitus hominum, rubor, pallor, cæteraque quæ suspicionem possunt movere. Latissimè itaque patent adiuncta; nam & quæ in hominis sunt sive animo, sive corpore, vt virtus, vt vitia, vt oris vel pulchritudo, vel deformitas, aliæ, innumera comprehendunt.

Ab his sumit argumentum Cicero pro Milone cum ait: Videamus nunc id, quod caput est, locus ad insidias ille ipse, vbi congressi sunt, vtri tandem fuerit aptior, & multa

deinceps, & paulò post: Videte nunc illum primum egredientem è villa subito: cur vesperi? quid necesse est tardè? quid convenit, præsertim id temporis? Et pro Cornelio. Hunc quisquam incredibili quadam atque inaudita gravitate, virtute, constantia præditum, fœdera scientem neglexisse, violasse, rupisse, dicere audebit? loquitur autem de Pompeio.

Cap. XXIV. De Antecedentibus & Consequentibus.

Arist. 2to.
cap. 2. in
top. Cic.

Antecedentia sunt ea, quæ sic antecedunt consequentia, ut cum ipsis necessario cohæreant: quâ ratione ab adiunctis distinguuntur: coniuncta enim nunquam necessario cohærent cum his, quibus adiuncta sunt. Argumenti ab antecedentibus talis est formula, Ortus est Sol, igitur dies est.

Consequentia verò sunt, quæ rem necessario consequuntur: ab eis ducitur argumentum, cum ratio rei in Top. dubiæ faciens fidem sumitur à consequentibus, hoc modo: Dies est, igitur ortus est Sol. Ex hoc loco est illud Cicero-philip. 7. nis in Antonium: Luculentam tamen ipse plagam accipit, ut declarat cicatrix: probat enim quoniam cicatrix magna esset, vulnus quoque fuisse magnum.

Cap. XXV. De Repugnantibus.

Repugnantia neque certâ lege, neque numero inter se dissident: quâ ratione à contrariis, atque dissimilibus discernuntur: Exempli gratia, amare, & odio habere, contraria sunt; amare verò, & nocere, & ledere & convitijs insectari, repugnantia sunt.

De claris
Orat.

Argumenti à repugnantibus talis est formula. Amat illum, igitur non insectatur illum convitijs: Hortensius non erat adversarius Ciceronis aut obtrectator; semper enim est alter ab altero adiutus & communicando, & monendo, & favendo,

Cap.

Cap. XXVI. De Causis.

CAusa est, quæ sua vi efficit id, cuius est causa: *cic. de fat. Arist. lib. 2. Phys. cap. 3.*
 ut vulnus mortis: cruditas morbi: ignis ardoris.
 Eius quatuor sunt genera: finis, efficiens, forma, materia.

Finis est, cuius gratia fit aliquid, ut domus finis, est usus: belli pax: hominis beata vita. Ab eo ducit argumentum de fin. 2. hoc modo Cicero contra Epicureos: Hi non viderunt, ut ad cursum equum, ad arandum bovem, ad indagandum canem; sic hominem ad duas res, ut ait Aristoteles, intelligendum & agendum esse natum, quasi mortalem Deum: contraque ut tardam aliquam & languidam pecudem ad pastum, & ad procreandi voluptatem, hoc divinum animal ortum esse voluerunt, quo nihil mihi videtur absurdus. Huius enim loci hæc vis, Homo natus est ad intelligendum, & agendum, non igitur ad pastum & voluptatem est ortus.

Efficiens causa est, qua aliquid est, ut, Sol diem *In lib. d. senectute* efficit, toto cælo luce diffusa. Ab ea est illud Ciceronis contra senectutis vituperatores. Caret epulis, aiunt, extructisque mensis, & frequentibus poculis, caret ergo vinolentia, cruditate & insomnijs. Cuius loci vis in eo est quod ubi causa deest, effecta, quæ ex illa oriuntur, nullo esse modo possint. Et Nisus ut Eurialum servet, se auctorem cadis profitetur.

Meme adsum, qui feci, in me convertite ferrum *Aeneid.*

O Rutili, mea fraus omnis, nihil iste nec ausus, 9.

Nec potuit.

Forma est ratio rei & nota, per quam res est id, *Arist. 2. Phys. ca.* quod est, & à rebus alijs distinguitur: ut animus est hominis forma, hic enim causa est, ut homo sit, eumque à rebus alijs distinguit. Sic domus, sic navis, sic ignis, sic terræ, cæterarumque rerum sua forma est vel artificiosa,

vel naturalis. Ab ea ducitur argumentum hoc modo: Ani-
mi hominum immortales sunt: homines igitur ad æterni-
tatem immortalitatemque beatæ vitæ aspirare debent.

cic. de
na. Deor.
lib. 1.

Materia est, ex qua & in qua res sunt, vt statuæ,
æs, argentum, pateræ: corpus hominis. Ex materia sic su-
mitur argumentum, Corpus hominis mortale est: ab eius
igitur societate & contagione immortalis animus se vocan-
dus est.

lib. 2.
me. lib.
7. Aen.
Actor. 5.
in Ver.

Ex hoc loco, Regia solis apud Ovidium: Arma Aeneæ
apud Virgilium: multa signa sublata à Verre, à Cicer:
describuntur.

Ex his causarum generibus tanquam ex fonte non mo-
dò in causis, sed in omni scribendi genere magna argu-
mentorum suppetit copia. Licebit igitur diligenter eo cog-
nito, non modò Oratoribus & Philosophis, quorum est pro-
prius: sed Historicis etiam & Poëtis multa & varia &
copiosa ex eo facile depromere.

Cap. XXVII. De Effectis.

Arist. 2.
post cap.
7. Ci. in
top.

Effecta sunt ea, quæ sunt orta de Causis.
Eorum vt causarum quatuor sunt genera: est e-
nim suus effectus & finis, & efficientis causæ, item-
que formæ ac materiæ.

Quæ autem sint singularum causarum effecta, cognitis
causis intelligitur: vt enim quod effectum est, quæ fuerit
causa demonstrat, sic causa effectum indicat. Nam si finis
belli pax est, bellum eius pacis, quæ bello quæritur, effectus
est: eodemque modo dies solis effectus est, & homo corpo-
ris ac animi, quorum illud materia est, hic forma.

Ab effectu sumitur hoc modo argumentum. Virtus fa-
cit laudem, sequenda igitur: at voluptas infami-
am, fugienda igitur.

Arist. 2.
to. cap.
4. &
Rhet.

Cap. XXVIII. De Comparatione.

Locus à comparatione simplex quidem est, sed triplici-
ter

ter tractatur: à comparatione nimirum maiorum, vel minorum, vel parium.

A comparatione maiorum ducitur argumentum hoc modo, si quod magis videtur convenire: non convenit, ne id quidem, quod minus: vt, Num me fefellit Catilina non modò res tanta, tam atrox, tam incredibilis, verùm id, quod multò magis est admirandum dies, & Etenim si summi viri, & clarissimi cives Saturnini & Gracchorum, & Flacci, & superiorum complurium sanguine non modò se non contaminarunt: sed etiam honestarunt: verendum certè mihi non erat, ne quid hoc par-ricidâ civium interfecto, invidia mihi in posteritatem re-^{1. in Ca.}dunderet.

A minoribus ad maiora ducitur argumentum hoc pacto: Si quod minus videtur convenire, tamen convenit: ergo & id, quod videtur magis.

Ovidius.

Vt corpus redimas, ferrum patieris & ignes,
Arida nec sitiens ora levabis aqua.

Vt valeas animo, quicquam tolerare negabis?
At pretium pars hæc corpore maius habet.

Et Horatius.

Vt jugulent homines, surgunt de nocte latrones.
Vt teipsum serves, non expergisceris?

Et Cicero: Capitolium, sicut apud maiores nostros factum est, publicè gratis coactis fabris, operisque imperatis lib. 1. ad exædificari atque effici potuit: maiore igitur ratione na-Lollium. vis cybæa: & in Catil. 1. Servi me herculè mei, si me isto^{ib. 5. ac.} pacto metuerunt, &c.

Parium autem comparatio nec elationem habet, nec submissionem, est enim æqualis. Multa autem sunt, quæ æqualitate ipsa comparantur, quæ ita ferè concluduntur; Eripuit contra Rempubl. pecunias, ergo & largitus est:
& si

2. deorat. 30
Lib. 5. de
agrus.

DE ARTE RHET.

Et si tibi non licuit imperare navem Mamertinis fœderatis, non licuit imperare Taurominitanis item fœderatis, aut, si his jure est imperata navis, etiam illis potuit imperari.

Cap. XXIX. De Argumentis remotis,

In part.

Argumenta sive remota, sive assumpta non eò dicuntur sine arte, quòd ita sunt: sed quòd ea non parit oratoris ars sed foris ad se delata tamen arte tra-

In Top.

stat. Ea Cicero Topicis testimonij nomine completur. Testimonium enim in eo loco dicit omne id, quòd ab aliqua re externa sumitur ad faciendam fidem,

Lib. 5. à

ca. t. vsq;

ad 7.

Sed ad intelligendum erit facilius, si cum Quinctiliano in præiudicia, rumorem & famam, tormenta, tabulas, jusiurandum, & testes ea dividamus. Quæ ut ipsa per se carent arte, ita summis eloquentiæ viribus & allevanda sunt plerumque & refellenda. Quare genus harum rerum, quæ ad oratorem deferebantur meditatam, in perpetuum usum similium rerum, veteres oratores habebant. Nunc translatis ab Orationibus ad Iurisconsultos judicijs, ut veterum oratorum scripta intelligamus, cognoscenda sunt.

Cap. XXX. De præiudicijs & testibus.

Quinct.
li. 5. cap.
à.

Cæteris quatuor omissis, quæ faciliè intelliguntur, de præiudicijs & testibus dicamus.

Præiudiciorum vis omnis tribus in generibus versatur. Rebus, quæ aliquando ex paribus causis sunt judicatæ, quæ exempla rectius dicuntur, Iudicijs ad ipsam causam pertinentibus, unde etiam nomen dictum est: qualia in Milone. Milonem à Senatu facta dicuntur. Aut cum de eadem causa est pronuntiatum.

Veteres oratores & pro testibus, & contra testes magno labore dicebant: ut de pluribus Ciceronis orationibus, maximeque ratione pro Flacco apparet.

Nunc judiciorum mutata ratio facit, ne is labor sit necess-

cessarius, & vt de rumore, fama, tormentis & iure iurando pluribus agendum non sit.

CAP. XXXI. De vsu & vtilitate locorum,

HOs locos multa commentatione atque meditatione ^{De orat,}
paratos atque expeditos, qui volet in dicendo excel-^{1.}
lens esse, habere debet. Atq; vt quæq; res ad dicendum
erit suscepta, tū deniq; scrutari locos, ex quibus argumen-
ta eruas. Quæ quidem ei, qui mediocriter ea modo conside-
rarit studio adhibito, & vsu pertractata esse possunt. Est e-
nim vtilissimū nosse regiones intra quas venere, & peruesti-
ges quod quæras. Vbi eū locū omnem cogitatione sepersis, si
modo vsū rerū percallueris, nihil te effugiet, atq; omne quod
erit in re occurret, atq; incidet. Vt enim si aurū cui, quod
esset multifariā defossū, commonstrare aliquis vellet, satis
esse deberet, si signa & notas ostenderet locorū quib⁹ cogni-
tis ille ipse sibi foderet, & id quod vellet, parvo labore, nullo
errore inueniret: sic has argumentorum notas indicare sa-
tis est. quæ illa quærenti demonstrant, vbi sint: reliqua cu-
ra & cogitatione eruuntur.

CAP. XXXII. Qui modus in argumentis
adhibendus.

NEs verò impudenter quisquā vtetur hac copia, sed om-^{In part.}
nia expendet & seliget. Non enim semper, nec in om-^{In Orat.}
nib⁹ causis, ex iisdē argumentorū momenta sunt. Iu-
diciū ergo adhibebit, nec inueniet solūm quid dicat, sed e-
tiā expendet. Nihil enim feracius ingenijs his præsertim,
quæ disciplinis exulta sunt: sed vt segetes sæcundæ & vbe-
res, non solūm fruges, verūm herbas etiam effundunt ini-
micissimas frugibus: sic interdum ex illis locis aut levia quæ-
dam, aut causis aliena aut non vtilia gignuntur. Quo-
rum ab oratoris iudicio delectus magnus adhibebitur.

Illud autem intelligendum est, ex his locis & ad facien-
dam fidem, & ad asserendum motum auditorum animis,
materiam peti. Sed quia difficile est, etiamsi locorum na-
turam cognoveris, ex illis ea, quæ ad movendos animos va-
lent,

lent, eruere, de affectibus movendis separatim dicamus! illud iterum monentes, nihil planè esse sive ad docendum, sive ad movendum accommodatum, quod ex his supradictis fontibus non fluat.

Cap. XXXIII. De Affectibus.

in orat.
in part.

Maxima vis existit oratoris, in hominum mentibus permovendis, quod amplificatione fit. Est enim amplificatio gravior quædam affirmatio, quæ motu animorum conciliet in dicendo fidem.

Ea & verborum genere conficitur, & rerum. Quæ verba in amplificatione ponenda sint, tunc dicemus, cum ad elocutionis præcepta venerimus.

in part.

Rerum amplificatio sumitur ex eisdem locis omnibus, quibus illa, quæ dicta sunt ad fidem: maximeque definitiones valent conglobatæ, & consequentium frequentatio: & contrariarum: & dissimilium, & inter se pugnantium rerum conflictio: & causæ, & ea, quæ sunt orta de causis, maximeque similitudines & exempla.

Cap. XXXIV. De amplificatione à definitionibus conglobatis.

1. de orat

A Definitionibus conglobatis est illa Ciceronis amplificatio. Historia verò testis temporum, lux veritatis, vita memoriæ, magistra vitæ, nuntia vetustatis, quæ voce alia nisi oratoris, immortalitati commendatur.

Est & illud ex eodem loco imprimis illustre exemplum eiusdem pro Sestio: Ignari quid gravitas, quid integritas, quid magnitudo animi, quid denique virtus valeret: quæ in tempestate sæva quæta est: & lucet in tenebris & pulsa loco, manet tamen, atque hæret in patriâ: splendetque per se semper, nec alienis vnquam sordibus obsolescit. Vbi sunt quinque quasi definitiones, tum historiæ, tum virtutis

conglobatæ: raro enim adhibetur ab Oratore definitio ad amplificandum, quæ genere declaretur, & proprietate.

Cap. XXXV. De amplificatione à consequentium frequentatione.

A Consequentium frequentatione est illa in Verrem Actor. 6.
amplificatio. Constitue nihil opis esse in hac voce;
Civis Romanus sum : jam omnes provincias, jam omnia
regna, jam omnes liberas civitates, jam omnem orbem
terrarum, qui semper nostris hominibus maximè patuit,
civibus Romanis ista defensione præcluseris.

Cap. XXXVI. De amplificatione à contrariarum rerum confictione.

A Rerum contrariarum confictione est illa am-
plificatio Ciceronis in Antonium : tam autem eras Philip. 2^e
excors, ut tota in oratione tecum ipse pugnares : ut non
modò non coherentia inter se diceres, sed maximè disjun-
cta atque contraria. ut non tanta mecum, quanta tecum,
tibi esset contentio. Vitricum tuum fuisse in tanto scelere
fatebare, pœna affectum querebare, ita quod proprium
meum est, laudasti: quod totius senatûs est, reprehendisti.
Nam cum comprehensio fontium, mea ; animadversio se-
natus fuerit, homo disertus non intelligit eum, quem con-
tradicit, laudari à se, eos, apud quos dicit, vituperari.

Et in eisdem Orationibus. O spectaculum illud non mo- Phil. 10
dò hominibus, sed vndis ipsis & littoribus luctuosum, cedere
patria servatorem eius, manere in patria proditores?

Et in Catilinam: hoc verò quis ferre possit, inertes ho- Orat. 1.
mines fortissimis insidiari, stultissimos prudentissimis, e-
briosos sobrijs, dormientes vigilantibus.

Ex hoc loco etiam est illud eiusdem in Pisonem & Ga-
binium. Qui latrones igitur, siquidem vos Consules? qui
prædones, qui hostes, qui proditores, qui tyranni nomina-
buntur? Magnum nomen est, magna species, magna dig- in Pison.

C

nitas,

nitās, magna maiestas Consulis, non capiunt angustiae pectoris tui, non recipit levitas ista, non egestas animi, non infirmitas ingenij sustinet: non insolentia rerum secundarum tantam personam, tam gravem, tam severam.

CAP. XXXVII De amplificatione à dissimilium, & inter se repugnantium conflictione.

Philip. 2. **A** Dissimilium rerum conflictione sumpta est eleganter amplificatio illa Ciceronis: O tecta ipsa misera, quam dispari domino: quanquam quomodo iste Dominus? sed tamen quam dispari tenebantur? studiorum enim suorum M. Varro voluit esse illud, non libidinum diversorium, quæ in illa villa antea dicebantur? quæ cogitabantur? quæ literis mandabantur? jura populi Romani, monumenta maiorum, omnis sapientiæ ratio, omnisque doctrina. At verò te inquilino (non enim domino) personabant omnia vocibus ebriorum, natabant pavimenta vino, madebant parietes, ingenui pueri cum meritorijs, scortà inter matres familias versabantur.

Pro Rosc. Am. At illa ex contentione pugnantium rerum. Qua in re mihi ridiculè es visus esse inconstans, qui eundem & lædēres, & laudares: & virum optimum, & hominem improbißimum esse dices, eundem tu & honoris causa appellabas: virum primarium esse dicebas: & socium fraudasse arguebas.

CAP. XXXVIII. De amplificatione à causis conglobatis, & his quæ sunt orta de causis.

inorat. **C**ausæ etiam, & ea quæ sunt orta de causis, multum valent ad amplificandum, si conglobentur.

Pro Sest. Cicero multas & varias causas, propter quas multi essent ab eo alieniores, junxit hoc modo: Cùm alij me suspitione periculi sui non defenderent; alij vetere odio bonorum incitarentur; alij inviderent; alij obstare sibi me arbitrarentur; alij vlcisci dolorem suum aliquem vellent: alij rem ipsam publicam æquè hunc bonorum statum otium-
que

que odissent: & ob hæc causas tot, tamque varias, me unum deposcerent.

philip .2.

Orta verò de causis ad amplificandum adhibuit contra M. Antonium: Doletis tres exercitus P. R. interfectos: interfecit Antonius, desideratis clarissimos cives: eos quoque vobis eripuit Antonius, auctoritas huius ordinis afflictæ est: afflixit Antonius. Omnia denique quæ postea vidimus mala (quid autem mali non vidimus?) si rectè ratiocinabimur, vni accepta referemus Antonio. Ex hoc loco Mezentij immanem crudelitatem auget Evander apud Virgil.

Quid memorem infandas cædes; quid facta tyranni.

Lib. 1.

Effera, Di; capiti ipsius, generique reservent.

Mortua quin etiam iungebat corpora vivis.

Componens manibusque manus, atque oribus ora.

Tormenti genus: & sanie taboque fluentes.

Complexu misero, longâ sic morte necabat.

Cap. XXXIX. De amplificatione à Similitudine atque Exemplo.

Cicero in Verrem: Non enim Charybdim tam infestam, neque Scyllâ nautis, quàm istum in eodem fre-
to fuisse arbitror.

Cicer. in Verr. 7.

Virgilius etiam ex hoc pulchritudinem Aeneas pulcherrimis carminibus amplificavit:

Restitit Aeneas, claraque in luce refulsit.

Os humerosque Deo similis: namque ipsa decoram

Cæsariem nato genitrix, lumenque juvenæ

Purpureum, & latos oculis afflarat honores.

Aeneid. 1.

Quale manus addunt ebori decus, aut vbi flavo

Argentum, Pariusve lapis circumdatur auro.

Idem mirificè expressit vim, qua Aeneas in Turnum Aeneid. 18
hastam coniecit.

Cunctanti telum Aeneas fatale coruscet,

Sortitus fortunam oculis, & corpore toto,

Eminus intorquet, murali concita nunquam
 Tormento sic saxa fremunt, nec fulmine tanti
 Dissultant crepitus: volat atriturbinis instar
 Exitium dirum hasta ferens.

pro Milo-
 ne.

Orat. 1.

Ab exemplis verò est illa Ciceronis amplificatio pro
 Milone. Quamobrem vteretur eadem confessione Titus
 Annius, qua Hala, qua Nasica, qua Opimius, qua Ma-
 rius, qua nosmetipsi. Et in Catilinam; An verò vir am-
 plissimus P. Scipio Pontifex maximus, Tiberium Grac-
 chum mediocriter labefactantem statum Reipubl. priva-
 tus interfecit: Catilinam verò orbem terræ cæde atque
 incendijs vastare cupientem, nos Consules perferemus?
 nam illa nimis antiqua prætereo, quòd Qu. Servilius Hala,
 Sp. Melium novis rebus studentem manu sua occidit.

Cap. XL. Quæ sint ad amplificandum adhibenda.

in part.

SI causa patitur, ea sunt ad amplificandum adhi-
 benda, quæ magna habentur: quorum est duplex
 genus. Alia enim magna naturâ videntur, alia usu.

Natura ut cœlestia; ut divina, ut ea, quorum obscuræ
 causæ, ut in terris, mundoque admirabilia quæ sunt: ex
 quibus similibusque si attendas, ad augendum multa
 suppetunt.

Vsu habentur magna, quæ videntur hominibus aut
 prodesse, aut obesse vehementius, quorum sunt genera ad
 amplificandum tria.

Nam aut charitate moventur homines: ut Dei, ut pa-
 triæ, ut parentum: aut amore, ut fratrum, coniugum,
 ut liberorum, ut familiarum: honestate, ut virtutum,
 maximeque earum, quæ ad communionem hominum &
 liberalitatem valent. Ex his & cohortationes sumuntur
 ad ea retinenda, & in eos à quibus ea violata sunt, odia
 incitantur, & miseratio nascitur.

Proprius locus augendi in his rebus, aut amissis,
 aut

aut amittendi periculo. *Quamvis enim neque ad amplificandum adhiberi quidquam potest, quod ex locis peti-
tum non sit, tamen ea ipsa, quæ petuntur è locis ad ampli-
ficandum, magna esse debent.* Sic fecit Cicero in Catil.
nam, cum ait; *Qua propter de summa salute vestra popu-
lique Romani P. C. de vestris coniugibus ac liberis, de aris
ac focis, de fanis ac templis, de totius vrbis tectis ac sedibus
de imperio, de libertate, de salute Italiae, deque vniversa
Repubblica decernite diligenter, vt instituis-
tis, ac fortiter.* Pleraque omnia sumpta sunt è loco ab adiunctis, sed sunt
vsu magna. Virgilius etiam cum Iulij Cæsaris deplorat mor-
tem, à rebus natura magnis, quas ad locos supradictos re-
ferre tamen possis, amplificationem duxit.

Ille etiam extincto miseratus Cæsare Romam,

Cum caput obscura nitidum ferrugine texit.

Impiaque æternam timuerunt sæcula noctem.

Quam vsque ad libri finem elegantissimè prosequitur.

Cap. XLI. Quid in amplificatione seruandū.

Nihil in amplificatione nimis enucleandum est. in part.
Minuta est enim omnis diligentia, hic autem locus
grandia requirit, Illud est iudicij, quo quaque in cau-
sa genere vtamur augendi.

Illis enim causis, quæ ad delectationem exornantur,
ij loci tractandi sunt, qui movere possunt expectationem,
admirationem, voluptatem.

In cohortationibus autem, bonorum ac malorum
enumerationes, & exempla valent plurimum.

In Iudicijs accusatori ferè quæ ad iracundiam, reo
plerumq; quæ ad miserationem pertinent: Nonnunquam
tamen accusator misericordiam movere potest, & defen-
sor iracundiam.

Cap. XLII. Cur quædā inventionis præcepta ad cau-
sarum genera dentur accommodata, & de digni-
tate exornationis.

Et si ex supra dictis fontibus omnis ad omnem orationem in part.

Quinct. 3. cap. 7. manet inventio, tamen veteres oratores de generibus causarum (vt discentium minuerent laborē) seorsim præcepta tradiderunt. De præceptis autem exornationis in primis dicendum est. Nam latum genus est, saneque varium, vt quod ad laudandos claros viros, & ad improbos vituperandos suscipiatur: & ad aliorum etiam vel animalium vel carentium anima laudem, vel vituperationem adhibeatur: vt Cicero laudes Pompeij in oratione pro lege Manilia: Siciliae in libris accusatorijs in Verrem: studiorum verò humanitatis in oratione pro Archia Poeta exornavit. Accedit etiam ad eius commendationem, quod nullum est genus orationis, quod aut vberius ad dicendum, aut utilius civitatibus esse possit, aut in quo magis Orator in cognitione virtutum, vitiorumque versetur.

Arist. lib. 1. Rhe. c. 6 & Quinct. lib. 3. c. 7. Quinct. lib. 3 cap. 8. Conficitur autem genus hoc dictionis ad animi motus leniter tractandos, magis quàm ad fidem faciendam, aut confirmandam accommodatè. Proprium enim laudis est res amplificare & ornare. Quam ob causam Aristoteles, & postea Cicero & Quinctilianus, idoneam maximè inter omnia genera causarum existimaverunt ad scribendum, exornationem.

Cap. XLIII Ex tempore præterito, quomodo laus ducatur.

Quinct. lib. 9, cap. 7. **L**AUS hominum, cuius cognita præcepta faciliè ad res alias transferentur, dividitur in tempora, quodque ante eos fuit, quoque ipsi vixerunt, in his autem qui vita functi sunt, etiam quod est insecutum.

Ante hominè patria, ac parentes, maioresque erunt, quorum duplex tractatus est: aut enim respondisse nobilitati pulchrorum, aut humiliter genus nobilitasse factis.

Illa quoque interim ex eo, quod ante ipsum fuit, tempore trahentur, quæ responsis, vel oraculis, vel signis futuram claritatem promiserunt, vt in D. Ioanne Baptista multisque viris sanctissimis.

Cap. XLIV. De tempore quo vixitis, qui
laudatur.

Ipsius laus hominis ex animo & corpore & extra posita
tis peti debet Quinct.
lib. 3. cap.
7. Cic. 2.
de Orat.

Externasunt, ut educatio, opes, divitiæ, propinqui,
amici: potentia, cæteraque hujusmodi.

In corpore verò sunt hæc, vires valetudo, & his simi-
lia. Qui hæc habuerit, laudabitur, quòd bene illis sit usus:
si non habuerit, quòd sapienter caruerit: si amiserit, quòd
moderatè tulerit. Et quamvis & corporis, & fortune quæ
dicuntur bona, in se veram laudem non habeant, quæ de-
beri virtuti vni putatur, sed tamen quòd ipsa virtus in ea-
rum rerum usu ac moderatione maximè cernitur, tract-
anda etiam in Laudationibus hæc sunt.

In quibus est summa laus non extulisse se in potestate: In parr.
non fuisse insolentem in pecunia: non se prætulisse alijs prop-
ter abundantiam fortune: ut opes & copię, non superbie
videantur ac libidini, sed bonitati ac moderationi faculta-
tem ac materiam dedisse.

Inter corporis verò bona, forma, quæ virtutum
significat, facilè laudatur, quòd elegantissime Latinus Po-
eta his verbis significavit.

Tutatur favor Euryalum, lachrimæque decoræ,
Gratior & pulchro veniens è corpore virtus.

Aene. 5.

Sed horum omnium levior, at animi semper vera est
laus, quæ quoniam à virtute proficiscitur, de illa nunc di-
cendum est. Quinct.
lib. 3. cap.
7.

Cap. XLV. De animi bonis & virtute, quæ
scientia cernitur.

Virtutis duplex est vis: aut enim scientia cernitur vir-
tus, aut actione. Nam quæ prudentia, quæque gra-
visimo nomine sapientia appellatur, hæc scientia pol-
let vna: quæ verò moderandis cupiditatibus regendisque
animi motibus laudatur, eius est munus in agendo. Offi. 2.
In part.

Prudentia est rerum expetendarum, fugiendarumque scientia.

Sapientia autem virtutum omnium princeps, est divinarum humanarumque rerum scientia.

Sunt autem aliæ quasi ministræ comitesque sapientiæ: quarum altera quæ Dialectica dicitur, quæ sint in disputando vera atque falsa, quibusque positis, quid sequatur: distinguit & iudicat: altera est oratoria.

Nihil enim est aliud eloquentia, nisi copiosè loquens sapientia, quæ ex eodem hausta genere, quæ illa quæ in disputando vberior est, atque latior, & ad motus animorum vulgique sensus accommodatior.

Studia etiam omnium bonarum artium ad hunc locum pertinent.

Cap. XLVI. De virtute quæ in actione consistit.

Offic. 2. **V**irtus quæ in actione posita est, tres habet partes, iustitiam, fortitudinem, temperantiam.

Iustitia est virtus, quæ in hominum societate tuenda, tribuendoque suum cuique, & rerum contrahendarum fide versatur. Illa erga Deum religio: erga parentes pietas, vulgò autem bonitas: creditis in rebus fides: in moderatione animadvertendi lenitas: amicitia in benevolentia nominatur.

Fortitudo est considerata periculorum susceptio, & laborum perpassio, cuius est liberalitas in usu pecuniæ.

Temperantia est rationis in libidinem, atque in alios non rectos impetus animi firma & moderata dominatio.

Custos verò virtutum omnium, dedecus fugiens, laudemque maxime consequens, Verecundia est.

Cap. XLVII. Quomodo laus ab hoc loco sit ducenda.

orat. 2. **E**T quoniam singularum virtutum sunt certa quædam officia

officia ac munera, & sua cuique virtuti laus propria debetur: erit explicandum in laude justitiæ, quid cum fide, quid cum æquabilitate, quid cum eiusmodi aliquo officio is, qui laudabitur, fecerit. Huc spectat illa Ser. Sulpitij laus apud Ciceronem. Nec verè fitebitur admirabilis quædam, Philip. 9.
 & incredibilis, & penè divina eius in legibus interpretandis, æquitate explicandâ scientia; omnes ex omni ætate, qui hac in civitate intelligentiam juris habuerunt, si vnum in locum conferantur, cum Servio Sulpitio non sunt comparandi: neque enim ille magis jurisconsultus, quàm justitiæ fuit: Ita ea, quæ proficiscebantur à legibus, & à iure civili, semper ad facilitatem æquitatemque referebat: neque instituere litium actiones malebat, quàm controversias tollere. Itemque in cæteris res gestæ ad cuiusque virtutis genus, & vim, & nomen accommodabuntur.

Gratissima autem laus eorum factorum, habetur, quæ 1. & orat.
 suscepta videntur à viris fortibus sine emolumento, ac præmio, quæ verò etiam cum labore & periculo ipsorum, hæc habent vberriam copiam ad laudandum, quod & dici ornatissimè possunt, & audiri facillimè. Ea enim denique virtus esse videtur præstantis viri, quæ est fructuosa alijs, ipsi autem laboriosa, aut periculosa, aut certè gratuita. Hinc Servium Sulpitium mirificè Cicero laudat: quòd diffi- Philip. 9.
 cillimo Reipub. tempore gravi periculosoque morbo affectus auctoritatem Senatûs, salutemque P. R. vitæ suæ proposuerit, contraque vim gravitatemque morbi comendarit, ut ad castra Antonij, quo Senatus eum miserat, perveniret.

Magna etiam illa laus & admirabilis videri solet, tu- 1. de orat.
 lisse casus sapienter adversos: non fractum esse fortuna, retinuisse in rebus asperis dignitatem. Sic Cicero Milonis in gravi ac difficili tempore vultum semper eundem, & vocem & orationem stabilem ac non mutatam, & eius inflectum & excelsum animum extollit. Pro. Mil.

Sumendæ autem res erunt, aut magnitudine præ-

stabiles aut novitate primæ: aut genere ipso singulares. Eiusmodi rerum plenæ sunt orationes Ciceronis pro lege Manilia, & pro M. Marcello: in quarum altera Cn. Pompeium, in altera Iulium Cæsarem laudat, neque enim parvæ, neque vſitatæ, neque vulgares, admiratione aut omni laude dignæ videri solent. Est etiam cum cæteris præ-
Aenei, 6. ſtantibus viris comparatio in laudatione præclara. Sic apud Virgil. Augustus Cæſar cum his comparatur, quorum erant illuſtres victoriæ.

Nec verò Alcides tantum telluris obivit,
Fixerit æripedem cervam licèt, aut Erymanthi
philip. 2. Placarit nemora, & Lernam tremefecerit arcu,
Nec qui Pampineis victor iuga fleçit habenis,
Liber agens celſo Niſæ de vertice tigres.

Et Cicero in Philippicis M. Antonium cum Tarquinio Superbo comparat: & D. Bruti, qui regnare non patiebatur Antonium, beneficio in Rempub. maiore eſſe docet, quàm L. Bruti, à quo Tarquinius expulſus eſt.

Cap. XLVIII. De tempore, quod finem hominis inſequitur.

in part. **N**EC mors eorum, quorum vita laudabitur, ſilentio præteriri debet: ſi modò quid erit animadvertendū aut in ipſo genere mortis, aut in ijs rebus, quæ poſt mortem erunt conſecuta

2. deorat. In tempore autem, quod finem hominis inſequitur, inſunt habiti poſt mortem honores; decreta virtutis præmia, res geſtæ iudicijs hominum comprobata.

quint. li. Afferunt etiam laudem liberi parentibus, vrbes
3. cap. 7. conditoribus, leges latoribus, artes inventoribus, nec non inſtituta quoque auctõribus: Hinc eſt illud Cicer.

philip. 2. de S. Sulpicio: Quanquam nullum monumentum clarius S. Sulpitius relinquere potuit, quàm effigiem morum ſuorum, virtutis, conſtantiæ, pietatis, ingenij, filium: cuius luctus aut hoc honore veſtro, aut nullo ſolatio levare poteſt.

Et in alia oratione: Romulum, qui hanc urbem condidit, ad Deos immortales, benevolentia, fama que sustulimus. 2. In Cati.

Omnis ordo supradictus, in vituperatione constabit tantum in diversum, id quod in orationibus Ciceronis in Pisonem, in Vatinius, in M. Antonium, maximeque ex secunda Philippica animadvertere licet.

Cap. XLIX. De Laude Urbium.

Laudantur urbes similiter, atque homines. Nam pro parente est conditor, & multum auctoritatis affert quin. lib. 5. Cap. 7 vetustas, & virtutes ac vitia circa res gestas, eademque in singulis. Illa propria, quæ ex loci positione, ac munitione sunt: Cives illis, ut hominibus liberi, decori.

Ad hunc locum pertinet illud Virg. de Urbe Romæ.

Aened. 6

En huius, nate, auspicijs illa inclyta Roma,
Imperium terris, animos æquabit olympo,
Septemque vna sibi muro circumdabit arces,
Felix prole virum.

Idem etiam Poëta Italiæ laudes elegantissimè celebravit ex his locis in secundo libro Georgicorum.

Cap. L. De Deliberatione.

Quæ tradita sunt exornationis præcepta, multum ad sententiam dicendam valent: quia plerumque eadem illic laudari, hic suaderi solent. quin. lib. 3. cap. 7

In deliberando finis est dignitas, ad quam omnia referuntur in consilio dando, sententiaque dicenda. Ad orat. 2.

Sunt autem & in suadendo, & in dissuadendo tria primum spectanda: quid sit, de quo deliberetur: qui sint, qui deliberent: qui sint, qui suadeant. quin. lib. 3. cap. 8

Cap. LI. De re, de qua deliberatur.

Rem, de qua deliberatur, aut certum est, posse fieri, aut incertum. quin. lib. 3. cap. 8

Si incertum, hæc erit quæstio sola aut potentissima. Sæpè enim accidit, ut prius dicamus, ne si possit quidem fieri, esse faciendum: deinde fieri non posse. Cum autem de hoc

quæritur, coniectura est: vt, an Rex Alexander terras vltra
 Philip. 7. Oceanum sit inventurus? Sic ait Cicer. Pacem cum M.
 Antonio esse nolo, quia turpis est, quia periculosa, quia esse
 non potest. Quæ diligentissimè in oratione explicat. Quæ-
 dam & fieri posse, & futura esse credibile est, sed aut alio
 tempore, aut alio loco, aut alio modo.

Partes suadendi in vniversum sunt tres, prima est, vt
 doceamus, effici posse id, quod suadeamus: secunda de-
 inde, honestum esse: postremò verò, esse vtile, Inpri-
 mis itaque videndum est, an effici non possit id, quod sua-
 demus: nam si quid effici non possit, deliberatio tollitur,
 quamvis & honestum & vtile sit.

Videndum etiam est, quam facilè possit: nam quæ per-
 difficultia sunt, perinde habenda sæpe sunt, ac si effici non
 possint.

Et cùm de necessitate, attendemus & si aliquid non
 necessarium videbitur, videndum tamen erit, quàm sit
 magnum. Quod enim per magni interest, pro necessario
 sæpe habetur.

Est apud Titum Livium præclara P. Scipionis oratio, in
 qua & posse Annibalem in Africa vinci demonstrat, & ad
 dignitatem populi Romani famamque apud Reges gentesq;
 exteras pertinere, non ad defendendam modò Italiam, sed
 ad inferenda etiam Africæ arma videri, Romanis animum
 esse: imprimis esse vtile, requiescere aliquando diu vexa-
 tam Italiam, vri, popularique in vicem Africam.

Cap. LII. De his, qui deliberant.

Diversi sunt deliberantium animi: & sive consultant
 plures, sive singuli, in vtrisque differentia est. Quin &
 in pluribus multum interest Senatus sit, an popu-
 lus: Romani, an Hispani, an Galli & in singulis
 Cato, an Cicero: Cæsar, an Pompeius deliberet.

Proinde intuenda, sexus, dignitas, ætas, sed mores
 præcipuè discrimen dabunt: Duo enim sunt hominum ge-
 nera;

nera; alterum indoctum; & agreste, quod antefert semper utilitatem honestati. alterum expolitum, quod rebus omnibus dignitatem anteposit.

Cap. LIII. De prima parte suadendi.

Si honestatis pulchritudo cerni oculis posset, mirabiles Offic. 1.
sui amores excitaret. Sed quoniam genus hominum ad in part.

honestatem natum malo cultu, pravisque opinionibus corruptum est, diligenti cohortatione opus est. Et honesta quidem apud honestos suadere facillimum est; si verò apud turtes recta obtinere conabimur, ne videamur exprobrare diversam vitæ sectam, cavendum est.

Et animus deliberantis non sola virtutis commendatione Fab. lib 2.
permovendus, sed laude, vulgi opinione, & secutura cap. 8.
utilitate; aliquando verò magis obijciendo aliquos, si diversa fecerint, metus. Nam præter id, quòd his levissimi cuiusq; animus facillimè terretur, nescio an naturaliter apud plurimos plus valeat malorū timor, quàm spes bonorū.

Sola virtutis commendatione intendit militum animos Lib. 29.
Cato apud Lucanum, ad aggrediendum iter difficillimum & periculosissimum.

O quibus vna salus placuit mea castra secutis

Indomita cervice mori, componite mentes

Ad magnum virtutis opus, summosque labores.

Quam orationem pulchra illa claudit sententia.

Serpens sitis, ardor arene,

Dulcia virtuti. Gaudet patientia duris.

Lætius est, quoties magno sibi constat, honestum.

Sæpe etiam controversia inter hominum sententias in illo est, vtrum sit honestius, affirmant autem viri sapientissimi, omne officium, quod ad coniunctionem hominum, & ad tuendam societatem valet, anteponendum esse illi officio, quod cognitione, & scientia continetur.

In ipsa autem communitate sunt gradus, ex quibus quid cuique præstat, intelligi potest: ut prima Deo Opt.

Max

Max. secunda patriæ tertia parentibus: deinceps gradatim reliqua reliquis debeantur. Ex quibus atque similibus intelligimus, quomodo hanc suasionis partem, quæ ad honestatem pertinet, tractare debeamus.

CAP. LIV. De Utilitate.

AN sit autem facile, magnum jucundum, sine periculo, ad questionem pertinet utilitatis. *quin. lib. 1. cap. 8.* Suafor itaque vel omnia hæc, vel eorum pleraque inesse in eo, quod suadet, ostendet

*iv. 9.
Dec. 3.*

Qui verò dissuadet, ille difficile, parvum jucundum, periculosum monstrabit. Hoc modo Fab. Maxi. apud Tit. Livium, ne P. Scipio in Africam trajiciat contendit, cum Annibal hostis incolumi exercitu quartum decimum annum Italiam obsideat. Nam nunc quidem præterquam quod in Italia & in Africa duos diversos exercitus alere ærarium non potest, præterquam quod unde classes tueamur, unde commeatibus præbendis sufficiamus, nihil reliqui est: periculi tandem quantum adeatur, quem fallit? Deinde graviter & sapienter difficultates multas ad pericula commemorat, quæ futura sint, ni consul uterque in Italia retineatur.

*de o.
it.*

Eodem etiam modo propositis duobus utilibus, utrum sit utilius, controversia est.

illust.

Catil.

ib. 1.

Cum autem species utilitatis cum honestate certat, qui utilitatem defendet, enumerabit commoda pacis, opum, potentiæ, vectigalium, præsidij militum utilitates ceterarum rerum, quarum fructum utilitate metimur: itemque incommoda contrariorum. Ex his locis Catilina apud Salustium ad nefarium facinus, quod ille maximum atque pulcherrimum vocat, conjuratos hortatur: Vobis (inquit) domi est inopia, foris æs alienum, mala res, spes multo asperior, denique quid reliqui habemus præter miseram animam? Quin igitur expergiscimini? en illa, illa. quam sæpe optasti, libertas: prætere a divitiæ, decus, gloria in oculis si-

ta sunt. Cicero similiter apud Lucanum specie vtilitatis, Iulium Cæsarem ad civile bellum hortatur.

Bellantem geminis tenuit te Gallia lustris.

Pars quota terrarum, facili si prælia pauca

Gesseris eventu, tibi Roma subegerit orbem.

Qui ad dignitatem impellet, maiorum Exempla, quæ^{2. de orac.} erunt vel cum periculo gloriosa colliget; Posteritatis immortalē memoriam augebit: Vtilitatem ex laude nasci defendet: semperque eam cum Dignitate esse conjunctam.

Hæc autem exercitatio defendendi speciem vtilitatis^{Quint. lib. 3.} contra honestatem, in qua vna vera est vtilitas, ad scholæ^{cap. 8.} rum exercitationes vtilis est: nam & iniquorum ratio^{cap. 8.} noscenda est, vt melius æqua tueamur.

Cap. LV. De eo, qui suadet.

Multum etiam refert, quæ sit persona * dicentis: sua^{De orac.} dere enim aliquid, aut dissuadere, gravissima est per-^{1.}

sonæ: nam & sapientis est, consilium explicare suum de maximis rebus: & honesti & disertī, vt mente providere, auctoritate probare, oratione persuadere possit. Antea acta vita si illustris fuit, aut clarius genus aut ætas, aut dignitas, affert expectationem. * videndum est,^{Quint. lib. 3.} ne quæ dicuntur, ab eo, qui dicit, dissentiant. At his contra-^{cap. 8.} ria submissiorem quendam modum postulant. Nam quæ in alijs liberalitas est, in alijs licentia vocatur: & quibusdam sufficit auctoritas: quosdam ratio ipsa ægrè tuetur.

Cap. LVI. Quædam in deliberatione observanda.

Ad consilium de Repub. dandum, caput est, nosse^{2. de orac.} Rempub. ad dicendum verò probaliter, nosse mo-^{rat.}

res civitatis, qui quia crebrò mutantur, genus quoque orationis est sæpè mutandum. In senatu minori apparatu dicendū est, sapiens enim est consiliū, multisq; alijs dicendi relinquendus locus, vitanda etiam ingenij ostentationisque suspicio.

Concio capit omnem vim orationis, & gravitatem
 varietatemque desiderat: maximaque pars orationis ad-
 movenda est ad animorum motus. Hoc videre est in qui-
 Arist. lib. 1. busdam Ciceronis orationibus contra M. Antonium in se-
 Rhet. c. 9 natu habitis, quæ cum sint elegantes & disertæ, nullum
 quin. lib. tamen apparatus habent. At oratio pro lege Manilia, &
 5. cap. 8. orationes de lege Agraria multò magnificentius habent &
 Cicer. ornatiùs genus dicendi.

Li. lib. 8. Vis autem ad suadendum Exemplorum est maxima,
 aut recentium, quo notiora sint, aut veterum, quò plus
 authoritatis habeant. Plerumque enim videntur respon-
 dere futura præteritis habeturque experimentum, velut
 quoddam rationis testimonium. Suadet Fabius Maxi-
 mus in senatu, ne P. Scipio Annibale in Italia relicto, in
 Africam trajiciat: Dies me deficiat (inquit) si reges im-
 peratoresque temerè in hostium terras transgressos, cum
 maximis cladibus suis exercituumque suorum, enume-
 rare velim. Deinde vetus afferri Atheniensium exemplum,
 qui classe in Siciliam transmissa, Rempub. suam in perpe-
 tuum affligerunt, & novum M. Attilij, qui in ea ipsa A-
 frica annis ante quadraginta, in prælio victus & cap-
 tus est.

Sequebatur ut ea, quæ judicijs accommodata sunt ex-
 plicarentur: sed quia judiciorum mutata ratio, ut ea præ-
 cepta parum sint necessaria, efficit, & ex orationibus Ci-
 ceronis, & ex locis supradictis, tum etiam his, quæ de
 partibus orationis dicentur, facile cognosci possunt:

sequitur ut de secunda parte Rhetoricæ
 dicamus.

DE ARTE

RHETORICA

LIBER II,

De Dispositione,

Secundus hic liber Dispositionis præcepta continebit, quæ oratori perutilia sunt & maximè necessaria. Quid enim diligenter argumenta invenisse conferet, nisi pari diligentia, quæ inventa sunt, collocentur? Excel-
lenti ducis virtus non magis in deligendo fortissimo, & strenuissimo quoque milite ad bellum, quàm in instruenda ad pugnam acie cernitur: & si quam in corporibus nostris aliorumve animalium partem permutes atque transferas, Quin. lib
7. in præ-
fat licet habeat eadem omnia, prodigium sit tamen: & artus etiam leviter loco moti perdunt, quo viguerunt, vsum: & turbati exercitus sibi ipsi sunt impedimento, sic oratio carens hac virtute, tumultuetur necesse est, & sine rectore fluitet, nec cohæreat sibi, multa repetat, multa transeat, velut nocte in ignotis locis errans: nec initio, nec fine proposito, casum potius quàm consilium sequatur. Quapropter hic liber serviat Dispositioni.

Est autem Dispositio rerum inventarum in ordinem distributio. De inve.
1. in part.

Cuius in infinita quæstione ordo est ferè idem, qui expositus est locorum. In definita autem adhibenda sunt illa etiam, quæ ad motus animorum pertinent.

Atque eo fit, ut utamur exordio, narratione, confirmatione, peroratione.

Hæ sunt enim quatuor orationes partis, per quas inventa distribuimus. Quarum duæ valent ad rem docendam,

dam, narratio & confirmatio: ad impellendos animos *duæ*, principium & peroratio. de quibus sigillatim dicendum est.

Cap. II. De Exordio.

de inve. 1. **E**Xordium est oratio, animum auditoris idoneè comparans ad reliquam dictionem.

Id fieri tribus maxime rebus inter auctores plurimos constat, si benevolum, attentum, docilem auditori rem fecerimus.

4. cap 14.

Arist. 3.

Rhe. c. 14.

In part.

Quorum primus locus, id est, ut amicè audiamur, est in Personis Nostris, Auditorum, Adversariorum; è quibus initia benevolentiae conciliandae comparantur, aut Meritis nostris, aut Dignitate, aut aliquo genere Virtutis, & maxime liberalitatis, officij, iustitiae, fidei, contrariisque rebus in adversarios conferendis, & cū auditoribus aliqua coniunctionis aut causa aut spe significanda.

Cicero pro C. Rabir. perduellionis reo: Mecum amicitiae vetustas, tum dignitas hominis, tum ratio humanitatis, tum meae vitae perpetuae consuetudo, ad C. Rabir. defendendum est adhortata: tum verò ut id studiosissime facerem, salus Reipub. consulare officium, Consulatus denique ipse mihi vna vobiscum cum salute Reipubl. commendatus cogit: haec autem accurate in exordio & ornate explicat. In oratione verò pro P. Sylla sic ait. Quanquam ex huius incommodis magnam animo molestiam capio; tamen in cæteris malis facile patior oblatum mihi tempus, in quo boni viri lenitatem meam misericordiamque notam omnibus, quondam, nunc quasi intermissam agnoscerent. improbi ac perditii cives edomiti atque victi, praecipitante Reipubl. vehementem me fuisse atque sortem: conservata mitem ac misericordem faterentur.

Et pro Cn. Plancio suam cum iudicibus coniunctionem significat his verbis: Nunc autem vester, Iudices, conspectus, & confessus iste reficit & recreat mentem meam, cum

cum intueor & contemplor vnumquemque vestrum: video enim hoc in numero neminem, cui mea salus chara non fuerit, cuius non extet in me suum meritum, cui non sim obstrictus memoria beneficii sempiterna. Itaque non extimesco, ne Cn. Plancio custodia mea salutis apud eos obsit, qui me ipsum maxime saluum videre voluerunt.

At in oratione pro P. Quintio, vim adversariorum & gratiam invidam vocat, & C. Aquilius, eosque, qui in consilio aderant, orat, atque obsecrat, ut multis iniurijs iactatam, atque agitatam aequitatem, in eo tandem loco consistere atque confirmari patiantur.

Intelligenter autem ut audiamur & attentè à rebus ipsis ordiendum est.

Sed facillime auditor discit, & quid agatur intelligit, si complectare ab initio genus naturamque causae; si definias: si divides: si neque prudentiam eius impedias confusione partium; nec memoriam multi-
tudine. Sic exorditur Cicero pro A. Cluentio: Animad-
verti iudices, omnem accusatoris orationem in duas divi-
sam esse partes. Quam distributionem ait certum sibi esse
in defensione servare, ut omnes intelligant, nihil eum nec
subterfugere voluisse reticendo, nec obscurare dicendo.

Ut attentè autem audiamur, trium rerum aliqua in part.
consequemur. Nam aut magna quaedam proponemus; Ad heret.
aut necessaria; aut coniuncta cum ipsis, apud quos res a- de inve.
getur. Luculenter hunc locum Cicero tractavit in exordio
nobilissimae orationis pro domo sua: quod si vlllo tempore quin. lib.
magna causa in sacerdotum populi Roma: iudicio ac pote- 4. cap. 1.
state versata est, haec profecto tanta est, ut omnis Reipubl.
dignitas, omnium civium salus, vita, libertas, ara, foci,
dij penates, bona, fortunae, domicilia, vestrae sapientiae, fi-
dei, potestatique commissa creditaque esse videantur. Ve-
rùm ex his, quae proposita sunt, aliud atque aliud pro vari-
etate causarum desiderari palam est.

Cap. III. De generibus causarum.

De inve.
Quin.
ib. 4. c. 1.

Genera porro causarum plurimi quinque fecerunt: honestum, humile, dubium, vel anceps, admirabile, obscurum.

Sunt quibus rectè videatur adijci turpe, quod alij humili, alij admirabili subiiciunt.

Admirabile autem vocant, quod est præter opinionem hominum constitutum.

In ancipiti maximè benevolum iudicem, in obscuro docilem, in humili attentum parare debemus: nam honestum quidem ad conciliationem satis per se valet.

In admirabili cum turpi remedijs opus est.

Quin. li.
6. cap. 1.

Et ed quidam exordium in duas dividunt partes principium & insinuationem, ut sit in principijs tecta benevolentiae & attentionis postulatio, quæ quia esse in turpi causa genere non possit, insinuatio surrepat animis, maxime ubi frons causæ non satis honesta est, vel quia res sit improba vel quia hominibus parum probetur.

Ad Her.
1. 1. Cic.
de inve. 1.

Et quidem quibus adversus hæc modis sit medendum, consilium ex causis sumetur. Illud in univèrsum præceptum sit, ut ab ijs, quæ lædunt, ad ea, quæ prosunt, refugiamus. Si causa laborabimus, persona subveniat: si persona, causa.

His etiam de causis insinuatione utendum est, si adversarij oratio auditorum animos occupaverit, vel si dicendum apud fatigatos est: quorum alterum promittendo nostras probationes, & adversas eludendo vitabimus: alterum & spe brevitatjs, & ijs, quibus attentum fieri auditorem docuimus.

Urbanitas etiam oportuna reficit animos, & undecunque petita auditoris voluptas levat tedium.

Cap. IV. Cuiusmodi Exordia esse debeant.

le orat.

Exordia semper cum accurata, & acuta, & instructa sententijs, apta verbis: tum causarum propria

fria esse debent. Prima est enim quasi cognitio & commentatio oratoris in exordio, quæ continuo eum, qui audit, permulcere atque allicere debet.

Maxima autem copia exordiorum ad auditorem allciendum, aut incitandum ex ijs locis trahitur qui ad motus animorum conficiendos in causa. quos tamen totos in exordio explicari non oportebit, sed tantum impelli primò auditore leniter, vt jam inclinato reliqua incumbat oratio.

Cap. V. De Vitijs Exordij.

H*Æc autem sunt vitia certissima exordiorum, quæ De inve*
summopere vitare oportebit: Vulgare, Commune, lib, 1.

Commutable, Longum, Separatum Translatum, contra præcepta.

Vulgare est, quod in plures causas potest accom- *Ad He*
modari, vt convenire videatur. *lib, 2.*

Commune est, quod nihilominus in hanc, quàm in contrariam partem causæ potest convenire.

Commutable est, quod ab adversario potest, leviter mutatum, ex contraria parte dici.

Longum est, quod pluribus verbis aut sententijs, ultra quam satis est, producitur. Oportet enim vt adibus ac templis vestibula & aditus, sic causis proportionem rerum principia præponere.

Separatum est, quod non ex ipsa causa dictum est, nec sicut aliquod membrum, annexum orationi.

Translatum est, quod aliud conficit, quàm causæ genus postulat; vt si quis docilem faciat auditorem, cùm benevolentiam causa desiderat: aut si principio utatur, cùm insinuationem res postulat.

Contra præcepta est, quod nihil eorum efficit, quorum causa præcepta de exordijs traduntur: hoc est, quod eum qui audit, nec benevolum, nec attentum, nec docilem reddit, aut quo profectò nihil peius est, vt contra sit, facit.

De exordio quædam in genere
judiciali. Ccp. VI.

Dictum est de exordio in communi, restat ut breviter, si quid in singulis generibus in exordiando proprium est, adiciamus.

Et ut à Iudicijs incipiamus, veteres, oratores diligenter id curabant, ut in genere judiciali ex ipsis visceribus causæ sumerent exordia: iudicem conciliabant non tantum laudando eum, sed laudem eius ad utilitatem causæ suæ conjungentes, allegando pro honestis dignitatem illi suam, pro humilibus justitiam, pro infœlicibus misericordiam, pro læsis severitatem, & similiter cetera: metum nonnunquam amovebant, ut Cicero pro Milone, ne arma Pompeij contra se disposita putaret, laboravit: nonnunquam adhibebant, ut idem in Verrem facit, dabant etiam operam, ne ostentarent in principijs curam. Non semper autem exordio vrebantur, sed in honestis: in parvis etiam atque frequentibus causis, ab ipsa re, omisso exordio, incipiebant.

Cap. VII. De exordio in exornatione,
& deliberatione.

Praterea, quæ de exordio dicta, in genus demonstrativum facile transferri possunt: illud est notandum: exordia in eo esse maximè libera, ut Aristot. existimat. Nā & longè à materia duci, & ex aliqua re vicina possunt. In deliberatione verò sæpè nulla, vel brevissima esse debent. Non enim supplex ut ad iudicem venit orator, sed hortator, atque auctor. Quare cum principio utetur, proponere qua mente dicat, quid velit, quibus de rebus dicturus sit, debet: hortarique ad se breviter dicentem audiendum.

Cap. VIII. De Narratione.

Narratio est rerum explicatio, & quædam quasi sedes ac fundamentum constituendæ fidei.

Opor-

Oportebit autem eam tres habere res, ut brevis, ut aperta, ut probabilis sit: per quas efficitur, ut auditor intelligat, meminerit, credat.

Erit autem brevis narratio si constet simplicibus verbis, & semel vnaquæque res dicatur: tum etiam si resciderimus omnia, quibus sublati, neque cognitioni quicquam neque utilitati detrahatur: non tamen inornata debet esse brevis, alioqui sit indocta. Erit autem perspicua, si verbis usitatis, si ordine temporum conservato, si non interrupte narrabitur.

Probabilis autem erit, si personis, si temporibus, si locis ea, quæ narrabuntur consentient, si cuiusque facti & eventus causa ponetur: si testata dici videbuntur: si cum hominum opinione, auctoritate, si cum lege, cum more, cum religione coniuncta, si probitas narrantis significabitur: si antiquitas, si orationis veritas, & vitæ fides. quin. lib. 4. cap. 2. in part.

Ciceroni vehementer placet, ut jucunda & suavis sit narratio: eamque suavem esse narrationem ait, quæ habet Admiraciones, Expectaciones, Exitus inopinatos, quæ interpositos motus animorum, Colloquia personarum, Dolores, Iracundias, Metus, Lætities, Cupiditates. de orat. 1

Cap. IX. Quando Narratione utendum sit.

IN Iudicijs quando utendum esset, aut non esset narratione, id erat consilij. Nec enim si nota res esset, nec dubium erat, quid gestum esset, narratio adhibebatur, nec si adversarius narrabat, nisi si refellebatur. de ora. 2

In exornatione verò narratio non erit vlla, quæ necessario consequatur exordium, sed si qua inciderit, cum aliquid eius, de quo loquemur, nobis narrandum sit, cum laude, aut vituperatione, præceptio narrandi de hoc loco petitur.

Nec multum sanè sepe in deliberatione narrandum est: est enim narratio præteritarum rerum, aut præsentium: suasio autem futurarum.

Arist. Rh. Privata certò deliberatio narrationem nunquam exigit
 3. c. 16. eius duntaxat rei, de qua dicenda sententia est, quia nemo
 Ci. In pa. ignorat id, de quo consultit, extrinsecus possunt pertinentia
 Quin. 1. 5. ad deliberationem multa narrari.
 cap.

In Concionibus sæpè est etiam illa, quæ ordinem rei docet, necessaria. Nunc ad confirmationem transeamus.

Cap. X. De Confirmatione.

Sequitur confirmatio, in quâ suggerenda sunt firmamenta causæ coniuncta, & infirmandis contrarijs & nostris confirmandis.

Namque vna in causis ratio quædam est eius orationis, quæ ad probandam argumentationem valet: ea autem & confirmationem, & reprehensionem quærit. Sed quia nec reprehendi, quæ contradicuntur, possunt, nisi tua confirmes: neque hæc confirmari, nisi illa reprehendas, idcirco hæc & natura, & tractatione & vtilitate coniuncta sunt.

Ad Her. Tota autem spes vincendi ratioque persuadendi in hac
 ib. 1. parte posita est. Nam cum argumenta nostra exposuerimus, contrariaque dissolverimus, absolute nimirum erit à nobis oratoris muneri satisfactum. Vtrumque igitur poterimus commodè facere, si constitutionem causæ cognoverimus.

Cap. XI. Quid sit status.

Ci. 1. de **S**tatus est quæstio, quæ ex prima causarum convention-
 Quin. 1. 3. sificatione nascitur.

ap. 6. Vt sit intentio accusationis: Sylla coniurasti cum Catilina: depulsio verò defensoris, non coniuravi. Ex hac prima consificatione nascitur illa quæstio: coniuraverit ne Sylla cum Catilina? quam quæstionem vel statum, vel constitutionem oratores appellant. Status autem appellatio dicitur ducta, vel ex eo, quòd ibi sit primus causæ congressus, vel quòd in eo causa consistat.

Cap.

Cap. XII. Quot sint status.

Cum tria sint, quæ in omni disputatione quærantur, ^{Ci. in top}
 sit nec ne, quid sit, quale sit, sit, ut constitutiones ^{& in part.}
 quoque tres sint.

Prima coniuncturalis, in qua sit necne quærimus,
 ut, sit necne insidiatus Miloni Clodius.

Secunda autem nominis vel finitionis, cum quid ^{Quin. li.}
 sit aliquid, & quo nomine afficiendum investi- ^{3. cap. 6.}
 gamus.

Ut, fueritne Cæsar Rex, an tyrannus, an dictator.

Tertia, in qua de utilitate, honestate, æquitate
 differitur, deque his rebus, quæ his sunt contrariæ: ut,
 Rectène fecerit Romulus, cum fratrem interfecit,

Eius constitutionis partes sunt duæ, quarum una ab-
 soluta, altera assumptiva nominatur.

Absoluta est, cum id ipsum, quod factum est, ut ^{Ad Her. l.}
 aliud nihil foris assumatur; rectè factum esse di- ^{1. Ci. de}
 cemus. Ea est eiusmodi: Pater filium verberavit, is iniu- ^{inve. l. 1.}
 riarum cum patre agit, pater nihil aliud defendit, nisi li- ^{& quin. l.}
 cere filium à patre verberari. ^{7. cap. 4.}

Assumptiva est, cum aliquid necessariò foris as-
 sumitur, ut jure factum esse aliquid confirmemus:
 ut, Milo damnetur, nisi foris assumat, à Clodio sibi esse
 factas insidias.

Hæ tres constitutiones & in exornatione, & in de-
 liberatione, & in iudicio reperiuntur.

Cap. XIII. De Ratione, Firmamento.

& Iudicatione.

Rationem appellant oratores eam, quæ affertur à reo ^{Ci. in par}
 depellendi criminis causa, quæ nisi esset, quod de- ^{ad Here.}
 fenderet, non haberet. ^{l. 1. de in-}

Firmamentum autem, quod contra ad labefactan-
 dam rationem refertur, sine quo accusatio stare non ^{& Quin.}
 potest. ^{li. 3. c. 11.}

Ex rationis autem, & ex firmamenti conslictione & quasi concursu quæstio exoritur quædam, quam iudicationem appellant, in qua, quid deveniat in iudicium, & de quo disceptetur, quæri solet hoc modo.

Orestes, cum confiteatur se interfecisse matrem, nisi attulerit rationem, pervertit defensionem: ergo assert eam: illa enim, inquit, patrem meum occiderat. Tum contra rationem defensionis firmamentum ab accusatore subijcitur: hoc modo: Sed non abs te occidi tamen, neque indemnata pœnas pendere oportuit. Ex coniunctione rationis & firmamenti iudicatio constituitur, hoc modo: Cum dicat Orestes se patris vltiscendi causa, matrem occidisse, rectumne fuerit, à filio sine iudicio Clytemnestram occidi?

Ergo hac ratione iudicationem reperire convenit, ad quam omnem rationem totius orationis conferri oportebit. Nam primus status diffusam habet quæstionem, orationum verò & firmamentorum contentio adduci in angustam disceptationem. Ea in coniectura nulla est, nemo enim eius, quod negat factum, rationem aut potest, aut debet, aut solet reddere. Itaque in his causis eadem & prima quæstio, & disceptio est extrema.

Cap. XIV. Quo statu quæstio, quæ in Scripto existit, contineatur.

quin. 1. 7. **S**æpe ex scripti etiam interpretatione existit contentio, quod quatuor modis potest contingere,
cap. 5. C. lib. 2. Aut enim defenditur, non id scriptum dicere, quod adversarius velit, sed aliud: id autem contingit, cum scriptum ambiguum est, ut due differentes sententiæ accipi possint: tum opponitur scripto voluntas scriptoris: tum scripto scriptum contrarium assertur: aut ex eo, quod scriptum est, aliud quoque, quod scriptum non est, deducimus.

Ita sunt quatuor genera, quæ controversam in omni scripto facere possunt, ambiguum, discrepantia scripti

pti & voluntatis, scriptura contraria, ratiocinatio.

Ambiguum hoc modo: Testamento quidam iussit
poni statuam auream hastam tenentem, quæritur: Sta-
tua hastam tenens aurea esse debeat, an hasta esse aurea in
alterius statua materia. 1.
quin. l. 7.
cap. 9.
item l. 7.
cap. 6.

Ex discrepantia verò scripti & voluntatis, eius-
modi oritur controversia. Lex est, Peregrinus, si murum as-
cenderit, capite puniatur: cùm hostes murum ascendis-
sent, peregrinus eos depulit, petitur ad supplicium: ille vo-
luntatem allegat scriptoris. 3.

Ex contrarijs scripturis hoc modo existit contentio. 3.
Lex est: vir fortis optato præmium, quod volet: & altera lex item l. 7.
cap. 7.
est: Magistratus ab arce ne discedito: magistratus, qui for-
titer egit, optat hoc præmium, ut ab arce liceat discedere,
lex illi posterior opponitur, ipse verò priori se tuetur.

In ratiocinatione verò quæritur, an vbi propria lex quin. l. 7.
cap. 8.
non est, simili sit vtendum: vt lex est, lanas Tarento rebe-
re non liceat: quidā oves vexit, etsi nulla lex certa est, quæ
factum eius nominatim prohibeat, tamen illa, quæ similis
est, accusatur: Itaque ex eo, quod certum est, id quod in-
certum est, ducit hæc controversia: quod quoniam ratioci-
nando fit, nomen etiam ratiocinationis accipit.

Hæc quatuor controversiarum genera, quæ in scripto
nascuntur, semper in qualitatibus statum cadere, cum 1. in orat.
Cic. debemus existimare, vt in primo genere disceptetur:
Vtrum æquum sit ex differentibus sententijs accipi: in se-
cundo verò: Verbane plus, an sententia valere debeant: in
tertio: Vtrum legem sequi sit iustius in quarto: Oporteat-
ne legem similem ad factum, quod venit sine lege in judi-
cium, accommodare.

Cap. XV Quomodo status tractetur.

Iudicatio cùm est constituta, proposita esse debet orato-
ri, quo omnes argumentationes repertæ ex inveniendi
locis coniungantur, quod satis est ei, qui videt, quid in
quo-

quoque loco lateat, quique illos locos tanquam thesauros aliquos argumentorum notatos habet. Quibus in mente & cogitatione defixis, & in omni re ad dicendum posita excitatis, nihil erit, quod in ullo dicendi genere oratorem possit effugere.

Diligenter tamen ordinem collocationemque argumentorum attendet, & curabit, ut firmissimum quodque sit primum; tum ea, quæ æquè excellent, serventur ad extremum; siquæ erunt mediocria (nam vitiosiusquam esse oportet locum) in mediam turbam conijciantur.

de orat. 2. Reliquum nunc est, quando de argumentorum locis & causarum constitutionibus dictum est, ut rationem, quæ expoliuntur ab oratore argumenta, quorum propria sedes est in confirmatione, accuratè doceamus.

Cap. XVI. De Argumentatione.

Ci. in par
1. de inv.
quin. lib.
5. cap. 12.
Idem l. 5.
cap. 10.

Argumentatio est argumenti vel explicatio vel artificiosa expolitio.

Sed ea conficitur, cum ex locis, de quibus superiori libro dictum est, aut certa, aut probabilia sumpseris, ex quibus id efficias, quod aut dubium, aut minus probabile per se videtur: dubijs enim probari dubia quomodo possunt?

Pro certis autem habemus, primum quæ sensibus percipiuntur, ut quæ videmus, audimus: deinde ea, quæ communi hominum opinione, atque sententia sunt comprobata, ut afficiendos esse honore parentes; præterea quæ legibus cauta sunt, quæ persuasione, si non omnium hominum, eius certè civitatis aut gentis, in quæ res agitur, in mores recepta sunt: si quid inter utramque partem convenit, si quid probatum est: denique cuicumque adversarius non contradicit.

Probabilium autem genera sunt tria: unum firmissimum, quod ferè accidit; ut liberos à parentibus amari. alterum velut propensius; eum, qui rectè valeat,

in crastinum perventurum, tertium tantum non re- De in, 1.
pugnans; in demo furtum factum ab eo, qui domi fuit.

Ad probandum verò id, quod est dubium, hoc modo id
quod probabile est, potest adhiberi: sit dubium, an Catili-
na coniuravit; sumatur illud, quod credibile est: Homines
æris alieni magnitudine oppressos, eos denique egentes &
sumptuosos, faciliè adduci ut coniurent: Iam id, quod
dubium erat, efficitur probabile, Catilinam coniurasse.
Sed hæc oratores non tenuiter more dialecticorum, sed co-
piosissimè expoliant.

Dicitur autem illa argumenti expolitio, argumenta-
tio: de cuius quatuor partibus, Ratiocinatione, In-
ductione, Enthymemate, Exemplo breviter & enu-
cleatè differemus.

Cap. XVII. De Ratiocinatione.

Ratiocinatio, quam & syllogisimum & epicherema
Græci vocant, constat propositione, cum qua eius Ci. de in-
ven. l. 1.
quin. l. 5.
cap 41. ad
heren.
ratio jungitur: deinde assumptione & eius proba-
tione postremo complexione.

Propositio est, per quam breviter locus is exponi-
tur, ex quo omnis vis oportet emanet ratiocina-
tionis.

Propositionis verò approbatio est, per quam bre-
viter id, quod expositum est, rationibus affirma-
tum probabilius, & apertius fit.

Assumptio, per quam id, quod ex propositione
ad ostendendum pertinet, assumitur.

Assumptionis approbatio, per quam id, quod
assumptum est, rationibus firmatur.

Complexio, per quam id, quod conficitur ex
omni argumentatione, breviter exponitur.

Hoc modo sit propositio: Melius gubernantur ea, quæ
consilio geruntur, quam quæ sine consilio administrantur;
deinde subiiciatur ratio: Exercitus enim is, cui præposi-
tus

tus est sapiens Imperator, omnibus partibus commodius regitur; quam is, qui stultitia & temeritate alicuius administratur. Assumptio deinde ponitur: Nihil autem omnium rerum melius, quam omnis mundus administratur. Assumptioni probatio adiungitur: Nam & signorum ortus & obitus definitum quendam ordinem servant, & annuæ commutationes non modò semper eodem modo fiunt, verùm ad utilitates quoque rerum omnium sunt accommodatæ. Tertio loco inducenda est Complexio, quæ id infert, quod ex superioribus partibus cogitur, hoc modo: Consilio igitur mundus administratur. Hæc vberius & doctius dicuntur in oratione, sed præcipiendi ratio hanc simplicem & apertam brevitatem requirit.

Cap XVIII. Quot sint partes ratiocinationis.

C. l. 1. de
invent.
Contrar
asserit ci.
1. de inv.

EX supradictis manifestum est, nihil referre sive tripartitam, sive quinque partitam putes esse hanc argumentationem.

Commodior tamen illa partitio videtur esse, quæ in tres partes distributa est, quod fit, si propositionem & eius rationem, vnam partem existimemus, alteram verò assumptionem & eius exornationem: at si separet propositionem à ratione, assumptionem ab exornatione, in quinque partes distributa erit.

quin. lib.
5. cap. 14.

Cum propositio ex se intelligitur, sine ratione assumenda est. Assumptio etiam cum perspicua est, nullius approbationis indiget.

Quod si & propositio & assumptio perspicuæ sint, utraque approbatione præterita, ratiocinationem conficiemus, hoc modo: Summopere virtus expetenda est: At prudentiam esse virtutem in confesso est: Summopere igitur prudentia expetenda est. Vitare autem similitudinem, quæ satietatis est mater, poterimus; non semper à propositione ordientes, sed interdum à complexione, ab assumptione nonnunquam.

Cap. XIX. De Enthymemate.

Enthymema est imperfectus syllogismus, vel ut quin. lib. 5. cap. 10. & 10. alij definiunt, syllogismi pars.

Ratiocinatio enim tripartita est: ex tribus igitur eius partibus si una prætereatur, bipartita sit argumentatio, quæ est enthymema: ut, Omnes artes sunt expetendæ, igitur expetenda est eloquentia. *Intelligitur enim assumptio.* Propositione verò præterita sit enthymema hoc modo. Eloquentia est ars, igitur expetenda.

Optimum autem videtur Enthymema, quod fit ex quin. l. 5. cap. 14. ci. in To. pugnantibus, quod etiam solum Enthymema quidam vocant, non quòd non omnis argumentatio bipartita, proprio nomine Enthymema dicatur, sed ut Homerus propter excellentiam commune Poëtarum nomen effecit apud Græcos suum, sic cum omnis argumentatio bipartita, enthymema dicatur, quia videtur ea, quæ ex contrarijs conscribitur, acutissima, sola propriè nomen commune possidet.

Eius generis est illud Cicer. Eius igitur mortis sedetis vlti- Pro. Mil. tores, cuius vitam, si putetis per vos restitui posse, nolitis? Et illud Micipsæ ad Iugurtham apud Salustium: Quem alienum fidum invenies, si tuus hostis fueris.

Enthymemate sæpius utuntur oratores, quàm ratiocinatione, quod movit Aristotelem, ut Enthymema syllogismum oratorium esse diceret. Enthymema Li. i. Rh. cap. i. & l. post. c. 1. Quinctilianus commentum, aut commentationem interpretatur, quo nomine cum possint omnes animi cogitationes significari, argumentatio bipartita signatur. Alij propter ea credunt bipartitam argumentationem enthymema appellatam, quod in animo maneat condita illa pars, quæ silentio est præterita.

Cap. XX. De Inductione.

Inductio est oratio, quæ rebus non dubijs captat cic. in to. & quin. l. 5. c. 10. & 11. c. l. 1. de inven. assensionem auditorum.

Quibus assensionibus facit, ut illis dubia quedam res quin. l. 5. prop. cap. 12.

propter similitudinem earum rerum, quibus assenserint, probetur.

Vel Inductio est argumentatio, quæ ex pluribus collationibus pervenit quo vult, hoc modo. Quod potum generosissimum? puto quod optimum: & equus? qui velocissimus, & plura in eundem modum. Deinde cuius rei gratia illa proposita sunt: Ita hominum, non qui claritate nascendi, sed qui virtute maximè excellet, erit generosissimus.

Hoc genere argumentationis plurimum Socrates usus est, propterea quod nihil afferre ad persuadendum volebat, sed ex eo quod sibi ille dederat, qui cum disputabat, aliquid conficere malebat, quod ille ex eo, quod jam concessit necessariò approbare debebat. Sed in oratione perpetua dissimile est. Etenim sibi ipsi respondet orator. Poetæ vehementer inductione delectantur: sed maximè omnium eam frequentavit Ovidius, apud quem & multa & præclara sunt exempla: nos vno erimus contenti. Probat ille ad consolandam uxorem hac inductione, asperas res & tristes segetem ac materiam esse gloriæ.

Arist. 13.

Met. c. 4.

Cic. de.

inuent 1.

Trist. 1. 4.

Materiamque tuis tristem virtutibus imple.

Ardua per præceptis gloria vadit iter.

Eleg. 3. Hæc tæda quis nosset, felix si Troia fuisset?

Publica virtutis per mala facta via est.

Ars tua Typhy jacet, si non sit in æquore fluctus.

Si valeant homines, ars tua Phæbe jacet.

Quæ latet, inque bonis cessat non cognita rebus

Apparet virtus arguiturque malis.

De inve.

2.

Hoc in genere duo sunt diligenter cavenda, primum ut illud, quod inducimus per similitudinem, eiusmodi sit, ut sit necesse concedi: deinde ut illud, cuius confirmandi causa fiet inductio, simile ijs rebus sit, quas res quasi non dubias antè induxerimus.

Cap. XXI. De Exemplo.

Exemplum est inductio imperfecta, vel quod idem Ari. Rhe est, Inductio Rhetorica. Cic. pro Milone: Negant ^{1. 2. & li.} intueri lucem esse fas ei, qui ab se hominem esse occisū ^{cap. 20.} fateatur, in quatandem vrbe hoc homines stultissimi di- ^{quin. 11.} sputant? nempe in ea, quæ primum iudicium de capite vi- ^{2. cap. 2.} dit M. Horatij fortissimi viri, qui nondum libera civitate, tamen populi Romani comitijs liberatus est, cū sua manu sororem esse interfectam fateretur.

Aliqui Aristot. summum in omni scientia virum temerè ausi sunt reprehendere, quòd exemplum genus argu- ^{Iocis sup} mentationis fecerit: sed magnus ille vir & acuta mente ^{dictis &} præditus, maius quiddam perspexit: nimirum exemplum ^{1. 2. prio.} esse argumentum quidem à similitudine, sed in argumen- ^{c. 24. &} tatione positum, efficere novum argumentationis genus, ^{1. 1. p. c. 1.} quod à ratiocinatione, & inductione sine controversia differt. Enthymema autem esse non potest, cū in Enthymemate semper generale aliquid vel ponatur, vel intelligatur; in exemplo verò ex vna re singulari alia inducatur, Vnde fit, vt sit quartum argumentationis genus, quod ea ratione ab inductione separatur, qua Entymema à syllogismo disiungitur.

Cap. XXII. De Epicheremate.

Quamvis argumentationis partes omnes sint iam ex- ^{quin. 1. 5.} positæ, tamen operæ pretium fuerit, quid Epichere- ^{cap. 14.} ma, quid Sorites, quid Dilemma sit, explicare: nam auctores & quidem gravissimi eorum mentionem fecerunt: Ea vbi explicata fuerint, facile intelliguntur, cur novæ argumentationis partes non debeant existimari. Epicherema igitur Græci aliquando argumentationem vocant, non eam argumentationis partem, quam Cicero ratiocinationem appellavit, de qua paulò antè dictum est.

Aliquando etiam Epicherema vocant breviter comprehensam ratiocinationem, cuius partes in vnam

conferuntur, hoc modo: Sine causa dominum servus accuset? Similis enim est locus apud Ciceronem pro Rege Deiotaro, quem servus apud Cæsarem accusabat; En crimen, en causa cur regem fugitivus, dominum servus accuset? vbi vehemens argumentum Epicheremate inclusum & involutum est.

Erit autem absoluta ratiocinatio, si hoc modo evolve-
ris: Sine causa non debet dominum servus accusare; hic
medicus est servus Deiotari: non igitur debet sine causa
Dominum accusare.

Cap. XXIII. De Sorite.

Li. 2. de
divinit.

Sorites contra multas argumentationes acerva-
stim convolvit atque complectitur, unde nomen
etiam invenit. Cicero scripsit de eo in libris de divinatione
his verbis: Si necesse sit, inquit, Latino verbo, liceat ac-
ervalem appellare: sed nihil opus est, ut enim ipsa Phi-
losophia, & multa verba Græcorum, sic Sorites satis lati-
no sermone tritus est.

Offic. 3.

Pulchrum inprimis est eius exemplum apud eundem
Ciceronem: Atque si etiam hoc natura præscribit, ut ho-
mo homini quicunque sit, ob eam ipsam causam tamen,
quod is homo sit, consultum velit: necesse est secundum
eandem naturam, omnium utilitatem esse communem:
quod si ita est, vna continemur omnes, & eadem lege na-
turæ: idque ipsum, si ita est, certè violare alterum lege na-
turæ prohibemur; verū autē primū, verū igitur & extremū.

Sed apertissimè concludit Sorites ille, qui est quinta Tusci:
propositum enim erat probare: Quod esset honestum, id so-
lum esse bonum: id autem sic probat. Etenim quicquid est,
quod bonum sit, id expetendum est: quod verò approbandū,
id gratum acceptumque habendum: Ergo etiam dignitas ei
tribuenda est: quod si ita est, laudabile sit necesse est. Bo-
num igitur omne laudabile. Ex quo efficitur, ut quod sit
honestum, id sit solum bonum. In quo Sorite, cum per sex
quasi

quasi gradus ad complexionem perveniatur, quinque ratiocinationes incluse sunt.

Sed hoc argumentandi genus sæpe solet esse fallax atque captiosum, dum enim minutatim, & gradatim multa adduntur, periculosissima respondententi tela textitur: retexere igitur oportet, & seorsum singula considerare: sic facilius universa frangentur. In hoc disputandi genere frequentes fuerunt Stoici, & Zeno, qui eorum inventor & princeps fuit. Sed maximè omnium illo delectatus dicitur Chrysippus, ut Socrates inductione.

Persi. Sa.
ryra. 6.

Cap. XXIV. De Dilemmate.

Dilemma est, in quo utrum concesseris reprehenditur.

Ci. de in-
vent. 1.

Cicero patriam cum Catilina sic agentem inducit. Quamobrem discede atque hunc mihi timorem eripe: si verus, ne opprimar: si falsus, ut tandem aliquando timere desinam. Et in Epistola ad Quintum Fratrem: Si implacabiles sunt iracundiæ, summa est acerbitas: sin autem exorabiles, summa levitas.

Or. 2.

Dictum est autem dilemma, quod ita utrinque premat ac urgeat, ut ex alterutra parte capiat adversarium, qua de causa cornutus etiam syllogismus vocatur: sic enim argumentationis cornua in eo disponuntur, ut qui alterum effugerit, in alterum incurrat. Cicero complexionem appellat.

Et ea si vera est, nunquam reprehendetur: sin falsa, duobus modis diluetur, aut conversione, aut alterius partis infirmatione. Cum viderem, inquit Varro apud Ciceronem, Philosophiam Græcis literis diligentissimè explicatam, existimaui, si qui de nostris eius studio tenerentur, si essent Græcis literis eruditi, Græca potius abhorrent, ne hæc quidem curaturos, quæ sine eruditione Græca intelligi possunt. Itaque ea scribere nolui, quæ nec indocti intelligere possunt, nec docti legere curarent. Hoc di-

Gell. 1. 5.
cap. 10.

lemma deinde Cicero in eum convertit hoc modo: Imò verò & Latina legent, qui Græca non potuerunt: & qui Græca potuerunt, non continent sua. Veterum scriptis celebrata est conversio ea, qua Euathlus discipulus Protagoræ præceptoris dilemma elusit. Alterius partis infirmatione reprehenderetur, si diceret Cicero: Et si doctis minùs esset necessarium, tamen indoctis latine scribendo consuli debere.

Non est autem cur quisquam existimet, Complexionem genus esse argumentationis à quatuor illis, de quibus supra dixi, diversum. Est enim ratiocinatio perfecta, quæ à duabus partibus contrarijs ducitur, cui si assumptionem subiunxeris, efficies ratiocinationem perfectam, hoc modo. Si implacabiles sunt iracundiæ, summa est acerbitas: sin autem exorabiles, summa levitas: sed vel implacabiles sunt iracundiæ, vel exorabiles: igitur in illis summa est acerbitas, vel summa levitas.

Cap. XXV. De Confutatione.

Quin.lib. 5. cap. 1. de orat. **E**xpositi generibus argumentationum, reliquum est, ut rationem, qua refutandæ ac reprehendendæ illæ sint, ostendamus.

Refutatio dupliciter accipi potest. Nam & pars defensoris tota est posita in refutatione, & quæ dicta sunt ab adversario, debent vtrinque dissolvi, & hæc est propriè reprehensio, quam cum confirmatione, usu & natura & tractatione coniunctam esse diximus.

Est autem reprehensio, per quam argumentando adversariorum confirmatio diluitur, aut infirmatur, aut elevatur. Hæc fonte inventionis eodem utitur, quo utitur confirmatio, propterea quòd quibus ex locis aliqua res confirmari potest, isdem ex locis potest infirmari.

Quin.lib. 5. cap. 13. **Quare inventionem & argumentationum expositionem sumptam ex illis, quæ ante præcepta sunt, hanc quoque in partem orationis transferri oportebit.**

Sed

Sed ut facilius ea, quæ contradicentur, diluere aut infirmare possimus, observare debemus aut totum esse negandum, quod in argumentatione adversarius sumpserit: si perspicue falsum erit: ut pro Cluentio Cicero eum, quem dixerat accusator epoto poculo concidisse, negat eodem die mortuum: aut redarguenda esse ea, quæ pro verisimilibus sumpta sunt.

Primum dubia sumpta esse pro certis.

Deinde etiam in perspicue falsis eadem posse dici.

Cicero in

*Tum ex ijs, quæ sumpserint, non effici, quæ velint. Ac-part.
cedere autem oportet ad singula, sic universa facilius franguntur.*

Cap. XXIV. Quomodo sint Argumentationes oratoriæ tractandæ.

IN oratione insunt aliquando & ratiocinationes breviter conclusæ, & aperta enthymemata & inductiones, atque exempla subtili quadam & brevi oratione comprehensa. Quod ut reprehendendum non est, ita diligentissime est curandum, & ne syllogismorum & enthymematum turba conferta oratio sit? Dialecticis enim disputationibus quàm oratorijs actionibus erit propior ac similior, quod longè aliter esse debet. Locuples enim & speciosa vult esse eloquentia. quorum nihil consequetur, si conclusionibus certis & crebris, & in unam propè formam cadentibus concisa, & contemptum ex humilitate, & odium ex quadam servitute, & ex copia satietatem, & ex amplitudine fastidium tulerit.

Quin. lib
5. cap. 14

Feratur igitur non semitis, sed campis: non uti fontes angustis fistulis colliguntur, sed ut latissimi amnes totis vallibus fluat ac sibi viam, si quando non acceperit, faciat.

Adhibeatur in argumentando varietas & jucunda quædam distinctio, figuris verborum & ornamentis sententiarum argumentatio expoliatur. Quò fuerit enim vberior ac suavior, eò etiam erit credibilior. Nunc sequitur, ut de Peroratione dicamus.

Ci. in p.

Cap. XXVII. De Peroratione.

Ci. in par. **E**Xtrema pars orationis est Peroratio, quæ divisa est in duas partes, amplificationem & enumerationem. Agendi autem, & hic est proprius locus in perorando, & in ipso cursu orationis declinationes ad amplificandū dantur, confirmata re aliqua, aut reprehensa. Omnes enim affectus, etiamsi quibusdam videntur in proximo atque peroratione sedem habere, in quibus sanè sunt frequentissimi: tamen aliæ quoque partes recipiunt, sed breviores, ut cum ex his plurima sint reservanda.

quin. l. 9.
cap. 1.

At hîc, si usquam, totos eloquentiæ aperire fontes licet. hîc denique efficiendum est oratori, ut non modò auditores, qui sua sponte se dant, & quò impellit ipse, inclinant atque propendent, penitus incitentur, sed ut quietos etiam & languentes possit vi orationis permovere. In quo et si plus est operis, tantam vim habet tamen illa, quæ recte à bono poeta dicta, Flexanima atque omnium regina rerum oratio, ut non modò inclinatum erigere, aut stantem inclinare, sed etiam adversantem & repugnantem, ut imperator bonus ac fortis, capere possit Quod usque eò magnum est atque præclarum, usque eò admirabile, ut in eo penè sint omnia.

Ci. 2. do
orat.
quin. l. 6.
ap. 3.

Ad id autem consequendum, quæ superiore libro de amplificatione dicta sunt, valde conducunt: sed illud caput est, in quo optimi & gravissimi auctores una voce consentiunt, ut omnes animi motus, quos orator adhibere velit auditoribus, in ipso oratore impressi sint atque inusti. Neque enim facile est persicere, ut incitentur alij nisi is, qui dicit, ijs ipsis sensibus, ad quos illos adducere vult, permoveatur.

Ut enim nulla materies tam facilis ad exardescendum est, quæ, nisi admoto igne, ignem concipere possit: sic nulla mens est tam ad comprehendendum vim oratoris parata, quæ possit incendi, nisi inflammatus ipse ad eam & ardens accesserit.

Primum est igitur, ut apud eum, qui dicit, valeant ea, quæ valere apud auditores volet, afficiaturque prius, quam afficere conetur. Nihil autem opus est simulatione & quin. 1. 6. fallacijs, ut toties omni animi motu concitetur orator, cap. 2. Ipsa enim natura orationis eius, quæ suscipitur ad aliorum animos permovendos oratorem ipsum magis etiam, quam quemquam eorum, qui audiunt, permovet. Miram etiam vim habet in hoc ipsum imagines rerum absentium ita complecti animo, ut eas cernere oculis, ac præsentibus habere videamur, has quisquis bene conceperit, is erit in affectibus potentissimus.

Hæc quæ dicta sunt, vera esse indicant multæ Ciceronis perorationes: ut pro Milone, ubi ait: Sed finis sit: neque enim præ lachrymis jam loqui possum, & hic se lachrymis defendi vetat. Et pro Caio Rabirio Posthumo: Sed jam quoniam, ut spero, fidem, quam potui, tibi præstiti Posthume, reddam etiam lachrymas, quas debeo. Et paulo post: Iam indicat tot hominum fletus, quam sis charus tuis, & me dolor debilitat, includitque vocem. Alijs autem affectibus, aliæ eiusdem perorationes sunt plenæ.

Enumeratio autem nonnunquam laudatori, sua- C. in parte fori non sæpe, accusatori sæpius, quam reo est necessaria.

Huius tempora duo sunt: si aut memoriæ diffidas eorum, apud quos agas, vel intervallo temporis, vel longitudine orationis: vel si frequentatis firmamentis, vim est habitura causa maiorem.

Quæ autem repetimus, quàm brevissimè dicenda sunt, & quod Græco verbo patet decurrendū per capita, nam si quin. lib. morabimur, nō iā enumeratio, sed altera quasi fiet oratio. 6. cap. 1.

Quæ autem enumeranda erunt, cum pondere aliquo dicenda sunt, & aptius excitanda sententijs, & figuris vitijs varianda, alioqui est odiosius recta illa repetitione, velut memoriæ auditorum diffidentis. Est etiam in enumeratione vitandum, ne ostentatio memoriæ suscepta videatur esse puerilis. C. in parte DE

DE ARTE

RHETORICA

LIBER III.

De Elocutione.

Cap. I.

Cicer. in
Orat.

PROXIMO libro ratio inventa collocandi, atque disponendi explicata est. Hic jam elocutionis rationem tractabimus, in qua oratorem excellere, cætera in eo latere, indicat nomen ipsum: Non enim inventor, aut compositor, aut actor hæc complexus est omnia, sed & græcè ab eloquendo Rhetor, & latinè eloquens dictus est. Cæterarum enim rerum, quæ sunt in oratore, partem aliquam sibi quisque vendicat, dicendi autem, id est, eloquendi maxima vis huic soli conceditur.

Quin. l. 8.
inproc.

Eloqui autem est omnia, quæ mente conceperis, promere, atque ad audientes proferre: Sine quo supervacua sunt priora, similia gladio condito, atque intra vaginam suam hærenti. Hoc itaque maximè docetur: hoc nullus nisi arte assequi potest, huc studium adhibendum, hoc exercitatio petit, hoc imitatio, hic omnis ætas consumitur, hoc maximè orator oratore præstantior. Ideoque M. Tullius inventionem quidem ac dispositionem prudentis hominis putat, eloquentiam oratoris.

De ora. l.
Orat.

Eum autem eloquentem, id est, eloquendo excellentem putat, qui ita dicit, ut probet, ut delectet, ut flectat. Sed probare necessitatis est, delectate suavitatis, flectere verò victoriæ.

Hæc cum ita sunt, meritò tertius hic liber, qui elocutionis præcepta continet, ut duobus superioribus utilior est, sic etiam erit aliquantò longior.

Cap.

Cap. II. Quæ in Elocutione spectanda.

HÆc in elocutione spectanda sunt, vt latinè, vt pla-^{3. de ora.}
nè, vt ornatè, vt ad id quodcumque agetur aptè,
congruenterque dicamus.

De ratione puri dilucidique sermonis, et si permagni eam
facere debemus, cùm verborum delectus origo sit eloquen-
tiæ, locus hîc præcipiendi non est. Nam traditur litteris
doctrinæq; puerili, consuetudine sermonis quotidiani, &
lectiōe veterum oratorum & Poëtarum confirmatur.

Reliquas igitur duas partes, quibus omnis admiratio
ingenij, omnis laus eloquentiæ continetur, explicemus: quæ
duæ partes, illustrandæ orationis, ac totius eloquentiæ cu-
mulandæ, quarum altera dici postulat ornatè, altera
aptè, hanc habent vim, vt sit quàm maximè iucunda,
quàm maximè in sensus eorum, qui audiunt, influat: &
quàm plurimis sit rebus instructa.

Cap. III. De Ornatu.

ORnatur igitur oratio genere primùm, & quasi co-^{3. de ora.}
lore quodam & succo suo: nam vt gravis, vt suavis,
vt erudita sit, vt liberalis, vt admirabilis, vt polita,
vt sensus, vt dolores habeat, quantum opus sit, non est sin-
gulorum articulorum, in toto spectantur hæc corpore.

Genus igitur dicendi est eligendum, quod maximè te-
neat eos, qui audiunt, & quod non solùm delectet, sed et-
iam sine satietate delectet.

Sed volenti ornatè dicere, diligentissimè sylva rerum
primùm sententiarumque comparanda est. Rerum e-
nim copia verborum copiam gignit, & si honestas in re-
bus ipsis, de quibus dicitur, existit ex rei natura quidam
splendor in verbis, facilèque suppeditat omnis apparatus
ornatusque dicendi.

Cap. IV. De ornatu orationis,

OMnis oratio conficitur ex verbis, quorum primùm
nobis ratio simpliciter videnda est, deinde coniun-<sup>Cic. 3. de
or. in pa.
Quin. l. 8.
cap. 13.</sup>

Ecce. Nam est quidam ornatus orationis, qui ex singulis verbis est, alius, qui ex continuatis conjunctisque constat.

Ergo utemur verbis, aut iis, quæ propria sunt & certa quasi vocabula rerum, penè vnà nata cum rebus ipsis; aut iis, quæ transferuntur, & quasi alieno in loco collocantur, aut iis, quæ novamus & facimus ipsi.

Cap. V. De Verbis simplicibus.

g. de orat.
in part.

Verba simplicia natura sunt, alia consonantiora, grandiora, leviora, & quodammodo nitidiora. alia contra.

Consonantiora enim sunt, quanquam, moderatio, & concertare: quàm, etsi, modestia, & confluere.

Grandiora, immanis, contrucidare, optimus, officiosissimus: quam hæc; magnus, necare, bonus, officiosus,

Nitidius, etiam, bos, quàm vacca.

quin. 1. 3.

cap. 3.

Ut syllabæ autem è litteris melius sonantibus clariores sunt, ita verba è syllabis magis vocalia: & quò plus quæque spiritus habet, eò pulchrior, & quod facit syllabarum, idem verborum quoque inter se copulatio, ut aliud alij junctum melius sonet.

In uniuersum quidem optima simplicium creduntur, quæ aut maximè exclamant, aut sono sunt jucundissima. Et honesta quidem turpibus potiora semper, nec sordidis vnquam in oratione erudita locus. Clara verò ac sublimia materiæ modo cernenda sunt.

cic. & qu.

ex Arist.

Rhet. 1. 3.

cap. 3.

Quod enim alibi magnificum, tumidum alibi, & quæ humilia circa res magnas, apta circa minores videntur, & sicut in oratione nitida, notabile est humiliter verbum & velut macula, ita à sermone tenui sublime nitidumque discordat, sitque corruptum, quia in plano tumet. Sed hæc ferè aurium quodam iudicio sunt ponderanda, in quo consuetudo etiam bene loquendi valet plurimum.

Sed quoniam tria sunt in verbo simplici, quæ orator affe-

afferat ad illustrandam atque exornandam orationem, aut inusitatum verbum, aut novatum, aut translatum, de singulis breviter dicamus.

Cap. VI. De Verbis inusitatis.

Inusitata sunt prisca ferè ac vetusta, & ab usu quotidiani sermonis jamdiu intermissa, quæ sunt Poetarum licentiâ liberiora, quàm oratorum, eoque oramento acerrimi judicii P. Virgil. vnicè usus est, olli enim, & quia nam, & ponè, pellucent, & aspergunt illam, quæ etiam in picturis est gratissima, vetustatis inimitabilem arti auctoritatem.

Habet etiam in oratione poëticum aliquod verbum dignitatem, si rarè etiam & in loco adhibeatur. Neque enim est, cur illud quisquam fugiat dicere, ut Cælius, sobolem, aut affari, aut nuncupari, & alia multa: quibus loco positis grandior atque antiquior oratio sæpe videri solet.

Cap. VII. De Verbis Novis.

Novantur autem verba, quæ ab ipso, qui dicit, gignuntur ac fiunt, aut Similitudine, aut Imitatione, aut Inflexione, aut Adjunctione verborum. Similitudine, ut syllaturit, à Cicerone formatum est: & ab Asinio fimbriaturit ad similitudinem verbi proscripserit: & à Livio sobolescere, ab Horatio juvenescere, à Virgilio lentescere, & ignescere dictum est, ut ferverescere.

Imitatione, facta sunt tinnio, rugio, clangor, murmur, aliæque permulta.

Inflexione ut à bibo, bibosus inflexit Laberius Mimographus.

Adjunctione, versutiloquus, & expectorare, novavit Ennius.

Sed Græcis magis concessum est fingere, audendum tamen aliquando & si quid periculosius finxisse videbimur, quibusdam remedijs præmuniendum est; ut ita dicam, Si

licet dicere. Quodammodo, Permite mihi sic dicere. In quo non falli iudicium nostrum, solitudine ipsa manifestum erit. Nunc quoniam de verbis inusitatis & novis dictum est, de Tropis, nam illis verba transferuntur, exponamus.

Cap. VIII. De Tropis.

Quin. I. 8.
cap. 3.

Tropus est verbi, vel sermonis à propria significatione in aliam cum virtute mutatio.

Vt cum dicimus, lætas segetes: verbum lætus, à propria significatione, quæ lætos homines dicimus, ad segetes cum virtute transfertur. Sunt autem tropi numero undecim.

In vno verbo septem, Metathora, Synecdoche, Metonymia, Antonomasia, Onomatopœia, Catachresis, Metalepsis.

In oratione verò quatuor: Allegoria, Periphrasis, Hyperbaton & Hyperbole, de quibus, tametsi nondum de eo dicamus ornatu, qui ex coniunctis continuatisque verbis constat, breviter scribemus, ne iterum de tropis differere cogamur.

Cap IX. De Metaphora.

Incipiamus igitur ab eo, qui cum frequentissimus est, tum longè pulcherrimus: translationem dico, quæ Metaphora græcè vocatur, latissimè enim patet.

Eam necessitas genuit inopiâ coacta, & angustiis: post autem delectatio iucunditasque celebravit. Nam ut vestis frigoris depellendi causâ reperta primò; post adhiberi cœpta est ad ornatum etiam corporis, & dignitatem; sic verbi translatio instituta est inopiæ causâ, frequentata delectationis.

Ari. Rhe. Est autem translatio, cum nomen aut verbum proprium
l. 3. c. 2. ter similitudinem transfertur ex eo loco, in quo
Quin. I. 8. proprium est, in eum, in quo proprium deest aut
cap. 8. translatum proprio melius est.

Id facimus, aut quia necesse est, aut quia significan-
tius, aut quia decentius. Nam gemmare vites, luxu-
riem esse in herbis, lætas segetes etiam rustici necessitate
dicunt. Oratores durum hominem aut asperum. Non e-
nim proprium erat, quod darent his affectionibus nomen.
Iam incensum ira & inflammatum cupiditate, & lapsum
errore significandi gratia. Nihil enim horum suis ver-
bis, quàm his accersitis magis proprium erat. Illa ad or-
natum, lumen orationis, & generis claritatem, & con-
cionum procellas, & eloquentiæ flumina: ut Cic. pro Mi-
lone, Clodium fontem eius gloriæ vocat, & alio loco sege-
tem ac materiam.

Illud autem admirandum videtur, quid sit quòd om-
nes translatis & alienis magis delectantur verbis, quàm
proprijs & suis. Nam si res suum nomen, proprium vo-
cabulum non habet, ut pes in navi ut in vite gemma, ne-
cessitas cogit quòd non habeas aliunde sumere: sed in suo-
rum verborum maxima copia tamen homines aliena mul-
tò magis, si sunt ratione translata, delectant. Causa au-
tem illa est, quòd translatio est similitudo ad unum ver-
bum contracta, similitudine autem mirificè capiuntur
animi. Eo tamen distat, quòd illa comparatur rei, quam
volumus exprimere, hæc pro ipsa re dicitur. Comparatio
est cum dico fecisse quid hominem ut leonem: translatio,
cum dico de homine leo est.

Cap. X. Quotuplex sit translatio.

Metaphoræ autem vis omnis quadruplex est. Cum
in rebus animalibus aliquid pro alio ponitur, ut Li-
vius Scipionem à Catone allatum, uti solitum refert.
Inanima pro alijs generis se infidentur, ut con-
centu virtutum nihil est suavius, Aut pro rebus animali-
bus inanima ut:

Duo fulmina belli

Scipiades.

Sedet inscius alto.

Aut contra:

Aen. id. 2

Acci-

3. de or.
Aucto. ad
He. lib. 4.

Ar. 9 top.
c. 2. & l. 7.
cap. 4.

quin. l. &
c. 6. & c. 3
3. de ora.

Dec. l. 47

Aenid. 6.

Accipiens sonitum saxi de vertice pastor.

Præcipueque ex his oritur mira sublimitas, quæ audaci
& proxime periculum translatione tolluntur, cum rebus
Aenei. 8. sensu carentibus actum quendam & animos damus, qua-
lis est. Pontem indignatus Araxes.

Pro Liga. Et illa Ciceronis: Quid enim tuus ille, Tubero, districtus
in acie Pharsalica gladius agebat: cuius latus ille mu-
cro petebat, qui sensus erat armorum tuorum?

In translatione primum fugienda est dissimilitudo,
3. de ora. qualis est in illo Ennij: Cæli ingentes fornices. Deinde vi-
dendum est, ne longe simile sit dictum: Syrtim patrimonij,
scopulum libentiùs dixerim, Charybdim bonorum, vora-
ginem potiùs. Faciliùs enim ad ea quæ visa, quàm ad illa,
quæ audita sunt, mentis oculi feruntur.

quin. l. 8. Sunt quædam & humiles translationes, vt, Saxea est
cap. 6. verruca: quædam maiores quàm res postulat, vt tempestas
comessationis: quædam minores, vt, comessatio tempesta-
tis. Vt modicus autem atque oportunus eius vsus illustrat
3. de ora. orationem, ita frequens, & obscurat, tædio complet: con-
tinuus verò in allegoriam, & ænigma exit.

Quòd si vereare, ne paulò durior translatio esse videa-
tur, mollienda est præposito sæpe verbo, vt, Si olim M. Ca-
tone mortuo, pupillum senatum quis relictum dictum: pau-
lò durius: sin, Vt ita dicam: pupillum, aliquantò mitius
est. Etenim verecunda debet esse translatio, vt dedu-
cta esse in alienum locum, non irruisse, atque vt precario
non vi venisse videatur.

quin. lib. Diligenter etiam cavendum est, ne omnia quæ Poëtis
8. cap. 6. permixta sunt, convenire oratori putemus, nec enim pasto-
4. Geo. & rem populi auctore Homero dixerim, nec volucres pennis
Agacid. renigare, licet Virgilius in apud ac Dedalo speciosissime
sit vsus. Modus autem nullus est florentior in singulis ver-
bis, nec qui plus luminis asserat orationi, eoque in illo ex-
plicando meritò longiores fuimus.

Cap. XI De Synecdoche.

Synecdoche tropus est, in quo ex parte totum aut
 contra, aut ex antecedentibus sequentia intelli-
 guntur.

Quæ descriptio octo illos modos comprehendit, quibus fit
 synecdoche, quos gravissimi scriptores tradiderunt. Ex
 parte totum intelligitur, ut ex puppi navis: ensis ex mu-
 crone: aut ex tecto domus. Cic. mucrones eorum à jugulis
 nostris reiecimus: Huc pertinet, cum vel ex vno plures
 significantur: Livius? Romanus prælio victor: & Vir-
 gilius.

Hostis habet muros.

Vel genus ex forma, id est, parte illi subiecta.

Virgilius.

Dentesque Sabellicus exacuit sus.

Pro quovis sue; vel ex materia res universa: qua ratio-
 ne & ferrum pro gladio, & pinus pro navi, & aurum at-
 que argentum, pro aurea & argentea pecunia sumitur.
 Cicero: homines instructi, & certis locis cum ferro collo-
 cati. Contra verò & ex toto pars declaratur, ut in illo
 Virgilij.

Fontemque ignemq; ferebant.

De quo genere est, cum aut è pluribus vnus intelligitur.
 Cicero ad Brutum, populo, inquit, imposuimus, & orato-
 res visi sumus, cum de se tantum loqueretur. Aut è genere
 pars illi subiecta.

Virgilius.

Prædamque ex vnguibus ales

Proiecit fluvio Pro Aquila.

Ex antecedentibus sequentia monstrantur, ut cum ait
 idem Poëta,

Aspice aratra iugo referant suspensa iuveni.

Ut ex his perspicuum est; quæ hoc & proximo capite dicta
 sunt.

Trans-

Intelle-
tio.

dic. Au-
ctor. ad

Herenl. 4
in c. 3. or,

1.

16

Aenei. 2.

3.
georg. 4.

4.

Pro cice.

5.
aenei. 12.

6.

7.

aene. 22.

8.

Ecl. 3.

quin. l. 8.

cap. 6.

Translatio permovendis animis plerumque, & signandis rebus ac sub oculis subiyciendis reperta est.

Synecdoche variare sermonem potest; ut ex vno plures intelligamus, parte totum, specie genus, præcedentibus sequentia, vel contra: omnia liberiora Poetis, quàm oratoribus sunt.

Cap. XII. De Metonymia.

Metonymia est tropus, in quo causas per effecta, vel effecta per causas, vel ex eo, quod continet, id quod continetur, vel rem è signo

Auct. ad
Her. de-
nomina-
tionem
appellat,
1.4. Aen-
eid. 4.

intelligimus.

Per causas effecta declaramus, cum inventor, aut alicuius rei auctor pro inventa ponitur.

Virgilius:

Onerantque canistris.

Dona laboratæ Cereris.

De clar.
orat.

Hoc modo Platonem, Aristotelem, Demosthenem frequenter pro eorum scriptis ponimus. Cicero. Lectitasse Platonem studiosè, audivisse etiam Demosthenes dicitur. Ex effectis autem causa significatur, cum sacrilegium deprehensum, pro sacrilego & scelus dicimus pro scelerato. Hinc mæstum timorem, tristem senectutem, & pallidam mortem eleganter optimi dicunt auctores.

Virgilius.

Aeneid.

1. Hor.

lib. 1. car.

Ode 4.

Mæstumque timorem mittite.

Horatius.

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas.

Ex eo quod continet, id quod continetur, venustè etiam intelligitur, Sic benè moratæ vrbes vocantur: sic seculum felix, sic Roma pro Romanis, Athenæ pro Atheniensibus frequenter.

Aeneid.

7. 1. de a.

Virgilius.

Cælo gratissimus amnis, id est Cœlestibus.

Cicero: Ut omittam illas omnium doctrinarum inventrices

trices Athenas, in quibus summa dicendi vis & inventa est, & perfecta: Athenas dixit pro Atheniensibus. Huc referuntur etiam illa, cum ex possessore res, quæ possidetur, aut ex duce exercitus significatur.

Virgilius.

Aenei. 2.

Iam proximus ardet

Vcalegon, id est Vcalegontis domus.

Sic hominem devorari, cuius patrimonium consumitur: & ab Annibale apud Cannas cæsa sexaginta millia dicimus, id est, eius copiis. E signo denique res monstratur: unde toga, quæ pacis erat insigne & otij, pro pace; & fasces vsurpantur pro magistratu. Georg. 2.

Virgilius.

Non illum populi fasces non purpura Regum

Flexit.

in orat.

Metonymiam, ut ait Cicero, Rhetores hypallagen vocant.

Cap. XII. De Antonomasia.

Antonomasia ponit aliud pro nomine, ut Ever-Auct. ad
sor Carthaginis & Numantie, pro Scipione, & Ro-Her. lib.
manæ eloquentiæ princeps, pro Cicerone. 4. vocat.

Epitheton autem, sive latinè malis dicere appositum, pronominatio-
nem, non est tropus, quia nihil vertit. Necesse est enim semper, ut id quod appositum, si à proprio divideris, per se significet, & faciat Antonomasiam. Nam si dicas, ille qui Carthaginem & Numantiam evertit, Antonomasia est, si ad-
jecerit, Scipio, appositum.

Apposito & frequentius & liberius Poëtæ utuntur, namque illis satis est convenire verbo, cui apponitur: & ita, Dentes albi, & humida vina, apud eos non reprehenduntur. Apud oratorem, nisi aliquid efficitur, redundat; Tum autem efficitur, si sine illo, quod dicitur, minus est, qualia sunt, ô scelus abominandum, ô deformem libidinem.

Pro Clu. Exornatur autem res tota maxime translationi-
 Pro Milo. bus: Cupiditas effrenata, & insanæ substructiones.
 Ar. lib. 3. Solet etiam fieri alijs adiunctis Epitheton tropis, apud
 Rhe. c. 3. Virgil. Turpis egestas, & tristis senectus. Veruntamen ta-
 & q. l. 8. lis est ratio huius virtutis, ut sine appositis nuda sit & ve-
 c. 6. lut incompta oratio, ne oneretur tamen multis. Nam sit
 longa & impedita.

Cap. XIV. De Onomatopœia.

Aut. ad
 heren.
 nomina-
 tionem
 appellat
 lib. 4. q. l.
 8. c. 6.

O Nomatopœia, id est, fictio nominis.
 Græcis inter maximas habita virtutes, Latinis
 vix permittitur. Ab his tamen plurima sunt per Ono-
 matopœiam posita, qui primi sermonem fecerunt aptantes
 affectibus * nomen. Nam mugitus, & sibilus & mur-
 mur, & vagitus, aliaque quam plurima inde vene-
 runt.

At nunc raro & cum magno iudicio genere utendum
 est, ne novi verbi assiduitas odium pariat, sed si commodè
 quis eo utatur, & raro, non modò non offendet novitate,
 sed etiam exornabit orationem.

Cap. XV. De Catachresi.

A Busio, quam Catachresin appellant, est quæ verbo
 simili & propinquo, pro certo, & proprio abu-
 titur, hoc modo: Vires hominis breves sunt, aut parva sta-
 tura. aut longum in homine consilium, aut uti paucò ser-
 mone, aut cum grandem orationem pro magna, minu-
 tum animum pro parvo dicimus, sic Virgilius

z Aeneid.

Instar montis equum, divina Palladis arte Aedi-
 fificant. Et, quin protinus omnia Perlegerent
 oculis.

6. aenei. Sic pyxides, cuiuscunque materiæ sunt: & parricida,
 matris quoque aut sororis interfector dicitur.

Abutimur autem verbis propinquis, non solum in ijs,
 quæ nomen non habent, ut de pyxide, & parricida dixi-
 mus, sed etiam in ijs, quæ habent, ut grandis oratio, e-
 quum

quum ædificant, perlegerent oculis, vel quod delectat, vel quod licet.

3. de ora.

Sed hoc interest inter Abusionem & Translationem, quod abusio licet impudens non sit, est tamen licentior & audacior, quam translatio. Ex quo apparet, duos hos tropos ita similes esse, ut tamen sint diversi.

Cap. XVI. De Metalepsi.

Superest ex his, qui aliter significant, Metalepsis, id est ^{in part:} transumptio ex alio in aliud velut viam præ- ^{quin. lib.} ^{8. cap. 6.} stans. Tropus autem est rarissimus, & maximè impropius. Virgil.

Post aliquot mea regna videns mirabor aristas.

Eclog. 1.

Gradatim enim ab aristis ad spicas, à spicis ad segetes, ab his ad æstates, ab æstatibus ad annos acceditur. Idem etiam Poëta in 1. lib. Aeneid. sic ait.

Speluncisque abdidit atris.

Vbi speluncæ nigrae, ac per hoc crassis & obscuris tenebris circumfusæ, ad extremum denique infinita altitudine depressæ intelliguntur.

Cap. XVII. De Allegoria.

Allegoria, quam in versionem interpretamur, aliud verbis, aliud sensu ostendit, ac etiam inter- ^{auct. ad} ^{he. Per-} ^{mutatio-} ^{nem vo-} ^{cat. l. ge.} ridum contrarium.

Aliud Virgilius:

Sed nos immensum spatij confecimus æquor.

Et jam tempus equum spumantia solvere colla.

Habet vsum talis allegoriæ frequenter orator, sed raro totius, plerumque apertis permista est. Tota apud Cicer. talis

est Hoc miror enim, querorquè quemquam hominem ita ^{Ci. apud} ^{quin. lib.} ^{8. cap. 61.} pessundare alterum verbis velle, ut etiam navem perforet, in qua ipse naviget. Illud commissum frequentissimum:

Equidem cæteras tempestates, & procellas in illis duntaxat fluctibus concionum, semper Miloni putavi esse sub- ^{Pro Mi.} eundas. Nisi adiecisset fluctibus concionum, esset allegoria:

Pro Mur.

nunc eam miscuit: Illud verò longè speciosissimum genus orationis, in quo trium permista est gratia, similitudinis, allegoriæ, & translationis. Quod fretum, quem Euripum, tot morus, tantas, tam varias habere putatis agitationes fluctuum, quantas perturbationes, & quantos æstus habet ratio comitiorum. Dies intermissus vnus, aut nox interposita sæpè perturbat omnia, & totam opinionem parva nonnunquam conmutat aurarumoris.

Nam id quoque in primis est custodiendum, vt quo ex genere cœperis translationis, hoc desinas. Multi enim cùm initium à tempestate sumpserunt, incendio aut ruina finiunt, quæ est inconsequentia rerum foedissima. Ceterum allegoria parvis quoque ingenijs & quotidiano sermoni frequentissimè servit, nam illa in agendis causis trita: Pedem conferre, & jugulum petere, & sanguinem mittere,

Ænigma inde sunt.

est obs-
curior al-
legoria,
Eclog. 3.

Allegoria, quæ est obscurior, ænigma dicitur, vitium profectò, siquidem dicere dilucidè virtus, quo tamen & poëtæ vtuntur.

Virgilius.

Dic quibus in terris & eris mihi magnus Apollo,

Inversio-
nem vo
cant. &
disimu-
lationem

Treis pateat cœli spatium non amplius vlnas.

Et oratores nonnunquam, vt in Triclinio Coa, in cubiculo
Nota.

Cap. XVIII. De Ironia.

Latini,
Auct. ad
Her. l. 4.
vocat
permuta-
tionem
Ari. Rhe.
Alexan-
cap. 20.
& Quin. l.
3. cap. 6.
Ænei. l.

IN genere, quo contraria ostenduntur, ironia est quam illusionem vocant, quæ non solum aliud sensu, aliud verbis ostendit, sed contrarium Ea aut pronuntiatione intelligitur, aut persona, aut rei natura. Nam si qua earum verbis dissentit, apparet diversam esse orationi voluntatem. Cic. in Clod. Integritas tua te purgavit, mihi crede, pudor eripuit, vita anteacta servavit & Turnus apud Virgil.

Meque timoris

Argue

*Argue tu Drance, quando tot cædis acervos
Teucrorum tua dextra dedit.*

Cap. XIX. De Periphrasi.

Cum pluribus verbis, id quod vno aut paucioribus dici potest, explicatur, periphrasin vocant circuitum loquendi, qui est apud Poetas frequentissimus Vt.

Tempus erat, quo prima quies mortalibus ægris

Incipit, & dono divûm gratissima serpit.

Et jam summa procul villarum culmina fumant,

Maioresque cadunt altis de montibus umbræ.

Et apud oratores non rarus, semper tamen astrictior:

quicquid enim significari brevius potest, & cum ornatu latius ostenditur, periphrasis est. Verum hæc vt, cum decorum habet, Periphrasis, ita cum in vitium incidit, Perisologia dicitur: obstat enim quicquid non adiuvat.

Cap. XX. De Hyperbato.

Hyperbaton, id est, verbi transgressio est, quæ verborum perturbat ordinem. perversione, aut transjectione. Perversione, vt vulgò, *mecum, tecum, secum*: apud oratores, & Historicos, quibus de rebus: apud Virgilium: *Maria omnia circum*. Transjectione, vt, *Animadverti iudices, omnem accusatoris orationem in duas divisam esse partes*. Huiusmodi transiectio, quæ rem non reddit obscuram, multum proderit ad continuationes, de quibus postea dicitur: in quibus oportet verba, sicuti ad Poeticum quendam extruere, numerum vt perfectè & perpolitissimè possint esse absolutæ. Poeta quidam etiam verborum divisionem faciunt, & transgressionem.

Hyperboreo septem subiecta trioni, quod oratio nequaquam recipiet.

Cap. XXI. De Hyperbole.

Hyperbole est ementiens superiectio, cuius virtus est ex adverso par, augendi ac minuendi.

Circuitio

est. Au-

tor ad

Her. l. 4.

Acne. l. 2.

Virg. E. l.

Quin. lib.

6, cap. 6.

Periphrasi

contraria

est peris-

ologia,

4, ad Her.

2, de or.

Quin. lib.

8, cap. 6.

Pio Clue.

Superla-

tio est.

Auct, ad

Vit-

Virgilius.

her. lib. 4.

aeneid. 1. *Geminiq̃ue minantur. In cœlum scopuli.*

aeneid. 5.

Et:

Fulminis ocyor alis.

Philip. 2.

Cicero in Antonium, *Quæ Charybdis tam vorax? Charybdim dico, quæ si fuit, fuit animal vnum: Oceanus medi-
us fidius vix videtur, tot res, tam dissipatas, tam distan-
tibus in locis positas, tam citò absorbere potuisse. Illud Vir-
giliij ad minuendum.*

Eclog. 3.

Vix ossibus hærent.

*Sed tam in augendo, quàm in minuendo servetur men-
sura quædam. Quamvis est enim omnis hyperbole ultra
fidem, non tamen esse debet ultra modum.*

Cap. XXII. De ornatu, qui est in verbis coniunctis.

g. de. or.

Sequitur continuatio verborum, quæ duas res maximè,
scollocationem primùm, deinde modum quandam
formamque desiderat. Tum & verbis & sententijs ora-
tio conformanda est, de quibus post tropos aptissimè dice-
mus, deinde de collocatone, postremò de modo & forma,
id est, numeris, qui sunt adhibendi in oratione, differemus.

Cap. XXIII. De Figuris.

quin. l. 9.

cap. 1.

Figura (sicut nomine ipso patet) est conformatio
quædam orationis remota à communi, & pri-
mum se offerente ratione. Differt autem à tropis fi-
gura, quia proprijs verbis figura fieri potest, quod in tro-
pos non cadit: vt, Fuit hoc quondam fuit proprium populi
Romani: figura est in verbo geminato in sua significatione
permanente. Illud tamen notandum, core frequenter in
easdem sententias & tropum & figuram: Tam enim
translatis verbis, quàm proprijs figuratur oratio, vt, qui
spem Catilinæ mollibus sententijs aluerunt, conjuratio-
nemque nascentem corroboraverunt. Aluerunt, & corro-
boraverunt translata sunt, & similiter desinentia, simili-
terque cadentia.

Cap.

Cap. XXIV. De generibus figurarum.

Sicut omnem orationem, ita figuras quoque necesse est
versari in sensu, & in verbis.

Vt verò natura prius est, concipere animo res, quàm
enuntiare: ita de ijs figuris antè loquendum esset, quæ ad
mentem pertinent, sed facilitatem secuti, de figuris ver- Auct. ad
her. li. 4.
borum prius dicemus,

Est autem verborum exornatio, quæ ipsius ser-
monis insignita continentur perpelitione.

Inter conformationem verò verborum & sententia-
rum hoc interest, quòd verborum conformatio
tollitur, si verba mutaris: sententiarum perma-
net, quibuscunque verbis vti velis: vt, Nunc verò,
quid agat, quid moliat, quid denique quotidie cogitet,
quem ignorare nostrum putas? Repetitio est verborum fi-
gura, & interrogatio, figura sententiarum, per sepe enim
vnus & idem locus & verborum & sententiarum orna-
mentis illuminatur. muta verba: Quid agat, & molia-
tur, ac denique quid cogitet, quem ignorare nostrum pu-
tas: Repetitio tollitur, interrogatio permanet, semperque
permanebit, quibuscunque verbis vti velis.

Sed quoniam parum inter auctores convenit, de nu-
mero & nominibus figurarum, in eo etiam magna discre-
pantia est, quòd aliquæ à quibusdam inter verborum ponun-
tur, quæ ab aliis inter sententiarum ornamenta nu-
meran-
tur: nos mediam viam secuti, ea de quibus gravissimorum
scriptorum maior consensus est, explicabimus.

Cap. XXV. Quot modis fiant figuræ
verborum.

Figura verborum tribus maximè sunt modis; per ad-
jectionem, detractionem, & similitudinem. per quin. lib.
9. cap. 3.
adiectionem, vt Cic, pro Milone: Occidi, occidi
non Spurius Melius. quo loco verbum, (occidi) figuratè
geminatum est.

Invest. 1. Per detractionem etiam sunt figurae, in quibus multum est venustatis Cic. in Catilin. Abijt, excessit, erupit, evasit: ubi coniunctiones prætermittuntur.

Sed tertium genus figurarum, quod quandam vocum habet similitudinem, & aures præcipuè in se vertit, & animos excitat. Cic. in orat. Itaque efficit, ut cum gratiæ causa nihil facias, omnia tamen sint grata, quæ facis.

Cap. XXVI. De Figuris quæ sunt per adiectionem.

auet, ad her. lib. 4. Invest. 1. Quin. lib. 9. cap. 3. De or. 3. In orat. In or. ad populū. **R**epetitio est, cum ab eodem verbo ducitur sæpius oratio, vel ut Cicero describit, est eiusdem verbi crebra à primo repetitio. Quod acriter & instanter fit. Cic. in Catil. Nihil agis, nihil moliris, nihil cogitas, quod ego non modo audiam, sed etiam videam, pleneque sentiam. Idem contra Rullian: Quid enim est tam popolare, quam pax? quæ non modò iis, quibus natura sensum dedit, sed etiam tectæ atque agrî mihi lætari videntur. Quid tam popolare, quam libertas: quam non solum ab hominibus, verum etiam à bestiis expeti, atque omnibus rebus anteponi videtis. Quid tam popolare, quam otium? quod ita iucundum est, ut & vos, & maiores vestri & fortissimus quisque vir maximos labores suscipiendos putet, ut aliquando in otio possit esse, præsertim cum imperio ac dignitate.

Conversio est, cum in idem verbum conijcitur sæpius oratio. Cic. in Antonium: Doletis tres exercitus populi Romani interfectos? Interfecit Antonius. Desideratis clarissimos cives? eos quoque eripuit vobis Antonius. Auctoritas huius ordinis afflictæ est? afflixit Antonius.

Philip. 2. Complexio est, quæ repetitionem & conversionem complectitur. Qui sunt, qui sædera sæpè ruperunt: Carthaginenses. Qui sunt, qui crudele bellum in Italia gesserunt? Carthaginenses. Qui sunt, qui Italiam deformaverunt? Carthaginenses. Qui sunt, qui sibi postulant ignosci?

ignosci? Carthaginienses. Cic. pro lege Agraria. Quis In or. ad legem tulit? Rullus. Quis maiorem populi partem suffragiis privavit? Rullus. Quis comitijs præfuit? idem Rullus.

Conduplicatio est verborum geminatio, quæ habet interdum vim, leporem aliàs.

Gemrantur autem verba modis pluribus.

Aut enim adiungitur idem iteratum, ut Cic. in Cat. Vivis & vivis non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam.

Aut idem ad extremum refertur: Cic. in Verrem; Muti & graves dolores inventi parentibus, & propinquus multi. Cic. 3. de or. iterationem.

Aut continenter vntum verbum non in eadem sententia ponitur: Cic. pro Ligario? Principum dignitas erat penè par, non par fortasse eorum, qui sequebantur. vocat. invest. 1. L. 5. aceu.

Aut post aliquam interjectionem repetuntur. Cic. Bona, miserum me (consumptis enim lachrymis tamen infixus animo hæret dolor) bona inquam Cn. Pompeij Magni, acerbissima voci subjecta præconis. Philip. 2.

Possunt quoque media respondere, vel primis, ut Virg. Aened. 7. Tenemus Angicia, vitrea te Fucinus vnda. Li. 5. ac.

vel Vltimis Cicero in Ver. Hæc navis onusta præda Siciliensi. cum ipsa quoque esset ex præda.

Interim sententia tota repetitur. Cic. in eodem libro: Quid Cleomenes facere potuit (non enim possum quemquam insimulare falso.) Quid inquam, Cleomenes magnopere facere potuit.

Ille verò apud Cic. locus est pulcherrimus, in quo & primo verbo longo intervallo redditum est vltimum, & media primis, & medijs vltima congruunt. Vestrum jam hic factum reprehenditur P. C. non meum, ac pulcherrimum factum, verum ut dixi non meum, sed vestrum.

Transductio est eiusdem verbi crebrius positi quædam

DE ARTE RHET.

90

lib. 4. ad hunc lib. 3. de orat. *dam distinctio, quæ facit, ut, cum idem verbum crebrius ponatur, non modo non offendat animum, sed etiam concinniores orationem reddat, hoc pacto. Qui nihil habet in vita jucundius vita: is cum virtute vitam non potest colere. Item: Eum tu hominem appellas, qui si fuisset homo, nunquam tam crudeliter vitam hominis petuisset. At erat inimicus, ergo inimicum si vlisci voluit, ut ipse sibi reperiretur inimicus. Item Divitias sine divitum esse, tu verò virtutem præfer divitijs, nam si voles divitias cum virtute comparare, vix satis iuaneæ tibi vid buntur divitiis, quæ virtutis pedisse quæ sint.*

q. 1. 9. c. 3. *Ex eodem genere exornationis, cum idem verbum non modo ponitur in hac, modo in altera re, hoc modo: Cuream rem tam studiosè curas, quæ multas tibi dabit curas. Item: amari jucundum est, si curetur, ne quid insit amari: Item: veniam ad vos, si mihi senatus det veniam.*

Sed hoc posterius traductionis genus meritò Quint. etiam in jocis frigidum videtur.

Casuum commutatio. Au. ad her. l. i. *Polypoton, quod in multis casibus ponitur, casuum commutatio Latine dicitur. Fit aut in vno verbo, aut in pluribus.*

4. Cic. de or. q. 1. 9. c. 5. De A. respon. *In vno, apud Cic. Homines te propter pecuniam iudicio liberarunt, hominibus iniuria tui stupri dolori non fuit. Homines tibi arma, alij me, alij post in illum invitum civem dederunt, hominum beneficia prorsus concedo tibi. Et pleni sunt omnes libri, plenæ sapientum voces, plena exemplorum vetustas.*

pro. Arc. cæci. aucto. ad her. lib. 4. *Et; non minus nunc in causa cederet A. Cæcinna Sex. Ebutij impudentiæ, quàm tum in visacienda cessit audaciæ. Casus enim, paulo aliter quàm Grammatici, Rhetores appellant, ut sint etiam verborum tempus adsignificantium sui casus.*

In pluribus: ut, Tib. Gracchum Remp. administrantem, indigna prohibuit lex diutius in ea commorari.

C. Grac-

T. Graccho similiter occasio ablata est, quæ reipub. virum amantissimum subito de sinu civitatis eripuit. Saturninum fide captum malorum perfidia per scelus vita privavit. Tuus ô Druse, sanguis domesticos parietes, & vultum parentis aspersit: Sulpitio, cui paulò ante omnia concede-
bant, eum brevi spatio non modò vivere, sed etiam sepeliri prohibuerunt. Qui casuum commutationem cum Tradu-
ctione coniunxerunt aut Annominationi subiecerunt, mag-
nope è mihi videntur errasse.

Synonymia est, cum verba idem significantia congregantur. Quæ cum ita sint Catilina, perge quo Inveſt. 1.
cepisti, egredere aliquando ex vrbe, patent portæ, profici-
tere. Et alio loco: Abijt, excessit, erupit, evasit.

Nec verba modò, sed sensus quoq; idem facientes acer-
vantur. Perturbatio istum mentis, & quedam scelerum
effusa caligo, & ardentes furiarum faces excitarunt. Inveſt. 2.
Pro Milo.

Polyſyndeton est schema, quod coniunctio-
nibus abundat. Tectumque laremque
Armaque Amicleumque canem, Cressamque pharetram.

Gradatio repetit, quæ dicta sunt, & priusquam
ad aliud descendat, in prioribus resistit, vel, ut
cum Cicerone definiamus. Gradatio est cum grada-
tim sursum versus reditur. Africano virtutem indu-
stria, virtus gloriam, gloria æmulos comparavit. Cic. pro
Milone: Neque verò se populo solùm, sed etiam Senatui
commisit: nec senatui modò, sed publicis præsi-
dijs & armis: neque his tantum, sed etiam eius potestati, cui sena-
tus totam Rempub. commisit. In tertio loco, cum dicen-
dum fuisset: nec publicis præsi-
dijs & armis tantum: con-
sulto, quoniam id longum erat & insuave, pro eo dixit:
neque tantum.

Hæc figura apertiore habet artem & magis affecta-
tam, ideoque esse rarior debet.

Cap. XXVII. De figuris verborum, quæ
fiunt per detractionem.

Q. 1. 9. c. 3. & 8. c. 6. **S**equuntur figuræ, quæ per detractionem fiunt, quæ brevitatæ novitatisque maximè gratia petuntur, quarum una est Synecdoche, non tropus ille, de quo dictum antea est, sed verborum figura, cum subtractum verbum aliquod satis ex cæteris intelligitur: quod inter vitia eclipsis vocatur; ut Cælius in Antonium, stupere gaudio Græcus, subauditur enim, cæpit: Cicero ad Brutum: sermo nullus: scilicet nisi de te. Quid enim potius? simul intelligitur in priori quidem parte (est) in posteriori verò (faciamus) aut aliquid simile.

Synec-
doche
differt ab
Aposio-
pesi.

Differt ab Aposiopesi, quæ sententiarum est exornatio, quod in ea unum verbum & manifestum quidem desideratur: ut in superiori exemplo & illo etiam Ciceronis: Data Lupersalibus, quo die Antonius Cæsari: vbi nihil aliud intelligi potest, quàm hoc: diadema imposuit. At in aposiopesi, aut incertum est, quod tacetur, aut certè longiore sermone explicandum.

Dissolutio est, cum demptis coniunctionibus dissolutè plura dicuntur. Cic. Sit in eius tutela Gallia, cuius virtuti, fidei, felicitati commendata est.

In orat.
aut. ad
her. li. 4.
3. de or.
Q. 1. 9. c. 3
de prov.
cons.

Apta est hæc figura, non in singulis modò verbis, sed sententijs etiam, ut Cic. pro Archia. Hæc studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, adversis perfugium ac solatium præbent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur.

Dissolutionis autem & Polysyndeti fons unus est, quia acriora faciunt & instantiora quæ dicuntur, & vim quandam præferentia velut sæpius erumpentis affectus.

3. de ora.

Qui dissolutionem & articulum idem esse putant, falluntur, cum articulus & in quarto ad Heren. apud Ciceronem idem sit quod incisum.

Adiunctio est, in qua vnum ad verbum, quod primum aut postremum collocatur, plures sententiæ referuntur, quarum vnaquæque desideraret illud, si sola poneretur. Fit autem præposito verbo, ad comprehendit adiunct.
 quod reliqua respiciant, hoc modo: Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia: Aut illato. quo plura clauduntur: Nec enim is es Catilina, vt te aut pudor à turpitudine, aut metus à periculo, aut ratio à furore revocarit. Medium quoque potest esse quod & prioribus, & sequentibus sufficiat; vt formæ dignitas aut morbo deflorescit, aut vetustate: Quod cum sit, coniunctio figura est.

Disiunctio (quam perspicuitatis gratia quoniam superioribus contraria est, hoc loco tradimus) est, cum eorum, de quibus, dicimus, vnumquodque certo concluditur verbo. Cicero pro Archia: Me autem quid pudeat, qui tot annis ita vivo, Iudices, vt ab illis nullo me vnquam tempore, aut commodum, aut ocium meum abstraxerit, aut voluptas avocarit, aut denique somnus retardarit. Et in eadem oratione: Homerum Colophonij civem esse dicunt suum, Chij suum vendicant, Salaminij repetunt, Smyrnaei verò suum esse confirmant.

Synœciosus est, quæ duas res diversas colligat, hoc modo: Tam deest avaro quod habet, quàm quod non habet.

Cap. XXVIII. De Figuris verborum tertij generis.

Tertium est genus figurarum, quæ aut similitudine aliqua vocum, aut partibus, aut contrarijs, vertunt in se aures, & animos excitant. Cic. 3. de or. Q. 1. 9. c. 3. auct. ad Her. 1.

Annominatio, quam Græci Paronomasiam vocant, est cum paululum immutata verba atque deflexa, in oratione ponuntur, Ea multis & varijs rationibus conficitur.

Adiectione hoc modo; Cicero pro Cluentio: Sic in
 has

bac calamitosa fama , quasi in aliqua perniciosissima flamma. Et ; Emit morte immortalitatem.

Detractione sic ; contra eum , qui se legationi immortitutum dixerat pater Quinctilianus : Non exigo , vt immortiaris legationi , immorare.

Commutatione hoc modo. Cicer. in Catil. Hanc Reipub. pestem paulisper reprimi , non in perpetuum comprimere posse.

Translatione : Videte Iudices , vtrum homini nava an vano credere malitis.

Hæc figura levis alioqui , sententiarum pondere implenda est, Merito igitur illa exempla vitandi potius , quam imitandi gratia ponit Quinctilianus. Avium dulcedo ducit ad avium : & non Pisonum , sed pistorum : pessimum vero : Ne Patres conscripti circumscripti videantur : & ; raro evenit , sed vehementer venit , aliq. similia.

Similiter cadens exornatio est , cum in eadem constructione verborum duo aut plura sunt verba , quæ similiter iisdem casibus efferuntur. Omæoptonon appellant , id est similem casum , etiam si dissimilia sint , quæ declinentur : nec tantum in fine deprehenditur , sed respondent vel prima inter se , vel medijs , vel extremis : vel etiam permutatis his , vt media primis & summa medijs accommodentur , & quocunque modo poterunt accommodari. Cicero ; Est idem Verres , qui fuit semper , vt ad audendum proiectus , sic paratus ad audiendum. Et ; Qui in his rebus non ita defendatur : vt mediocris prætor , sed ita laudetur , vt optimus Imperator. Et ; Si quantum in agro locisque desertis audacia potest , tantum in foro , atque iudicijs impudentia valeret , non minus nunc in causa cederet A. Cæcinnæ Sex. Ebutij impudentiæ , quam tum in vi facienda cessit audaciæ. Nam in his exemplis casus similiter referuntur , audendum , audiendum , proiectus , paratus , defendatur , laudetur. medio-

*Auct. ad
Her. li. 4.
Q. 1. 9. c. 3*

*Accus. in
Verr.
Lib. 5. ac.*

cris Prætor, optimus Imperator agro, foro, locis desertis, iudicijs, audacia impudentia, causa visacienda, impudentia audacie.

Similiter desinens est similis duarum sententiarum ^{Pro Man.} vel plurium finis, hoc est, cum orationis membra vel articuli simili exitu terminantur. Cicero: Vt eius semper voluntatibus non modò cives assenserint, socij obtemperarint, hostes obdierint, sed etiam venti, tempestatesque obsecundarint. Non modò ad salutem eius extinguendam, sed etiam ^{pro Milo.} gloriam per tales viros infringendā. Et; Non minus nunc in causa cederet A Cæcinnæ Sex. E. butij impudentiæ, quàm tum in vi facienda cessit audaciæ. Et pro Cluentio; vt & sine invidia culpa plectatur, & sine culpa invidia ponatur.

Differt hæc figura à superiori, est enim similiter cadens tantum casus similis, etiam si dissimilia sint, quæ ^{Similit ex} declinantur: at similiter desinens in eisdem exitus ca- ^{cadens &} dit, vt superiora exempla declarant ^{similiter} ^{desinens} ^{quomo-} ^{do diffe-} ^{rant. q. li.} ^{9. cap. 3.}

Atque eò fit, vt similiter cadens verbis & nominibus tantum confici possit, cum similiter desinens illis etiam, quæ declinari non possunt, conficiatur, vt, eiusdem non est & facere fortiter, & vivere turpiter.

Denique similiter cadens quovis, vt dictum, est loco: similiter desinens non nisi in membris & articulis extremis.

Compar Græci voant Isocolon, habet membra orationis, quæ constant ex pari ferè numero syllabarum. Hoc non de enumeratione nostra fiet, nam id quidem ^{quin. l. 9.} ^{cap. 1. 4.} ^{ad Her.} puerile est, sed tantum affert vsus & exercitatio facultatis, vt animi quodam sensu par membrum superiori referre possimus: Cic. pro lege Manilia: extrema hyeme apparuit, ineunte vere suscepit, media æstate confecit. Loquitur autem de bello, quod Pompeius gessit contra Piratas.

Tricolon est, quod è tribus constat membris, vt pro ^{quin. l. 9.} ^{cap. 3.} ^{de or.} Cluen. Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia: fit etiam singulis verbis, vt, 2. in Catil. Abijt, excessit, evasit, erupit.

Con-

Contrapositum autem, vel, ut quidam vocant, Contentio, ut Cicero loquitur, Contrarium (anritheton ProClue. Græcis dicitur) non vn o sit modo. Nam & sit, si singula singulis opponuntur, ut, Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia. Et bina binis: Non no-
 1. Cipro C. stringenij, vestri auxilij est.

Nec semper contrapositum subiungitur; ut in
 2. hoc Cic. pro Milo. Est enim hæc Iudices non scripta, sed na-
 3. ta lex. Verum, sicut Cicero dicit, quod de singulis rebus
 8. de ora propositis refertur ad singula, ut in eo quod sequitur: quam non didicimus, accepimus; legimus, verum ex natura ipsa arricimus, hausimus, expressimus.

Magnæ veteribus curæ fuit, gratiam dicendi è quatuor his proximis figuris acquirere: Gorgias in hoc immodicus, copiosus utique prima ætate Isocrates fuit. Delectatus est his etiam M. Tullius, verum & modum adhibuit non ingratae (nisi copia redundet) voluptati, & rem alioqui levem sententiarum pondere implevit. Nam per se frigida & inanis affectatio, cum in acres incidit sensus, innata videtur esse, non acersita.

Commutatio est, cum duæ sententiæ inter se discrepantes ex transiectione ita efferuntur, ut à priore posterior, contraria priori proficiscatur: non ut edam vivo, sed ut vivam edo. Item, si poema lo-
 4. ad huc. quens pictura est, pictura tacitum poema debet esse. Et apud Cic. Ut & sine invidia culpa plectatur, & sine culpa invidia ponatur.

Hæc de verborum figuris dicta sint: in quibus illud notandum est, multas earum cadere frequenter in easdem sententias, idq; cum magna venustate. Cicero: Si quantum in agro locisque desertis audacia potest, tantum in agro atque in iudicijs impudentia valeret; Compar est & similiter cadens: Non minus nunc, in causa cederet A. Cæcinna Sexti Ebutij impudentiæ, quam tum in vi facien-

Cæcinnæ Sexti Ebutij impudentiæ, quàm tum in vi faci-
cienda cessit audaciæ. Compar, similiter cadens, simi-
liter desinens. Accedit & ex illa figura gratia, quâ mutatis
casibus verba repetuntur. Non minùs cederet, quàm cessit.

Figura
illa est
Tradus-
tio.

Correctio est, quæ corrigit quod positum est
verbum. Sed ea fit duobus modis, aut enim prius verbum
tantum tollit, Ibite, cum & illius largitionibus, & tuis
rapinis explevisse (si hoc est explere, quod statim effundas)
& Atque hæc cives, (cives inquam si hoc nomine eos ap-
pellari fas est) de sua patria cogitant.

4. ad her.
3. de or.
Philip. 2.

Aut priori sublato, pro eo id, quod magis idoneum vide-
bitur, reponit: vt; Sed stuporem hominis vel dicam pecu-
dis, attendite: & O hominem fortunatum, qui eiusmodi
nuncios, vel potius pegasos, habeat. Alia correctio est sen-
tentiae, de qua suo loco dicemus.

Philip. 2.
pro quin:

Dubitatio est, cum quærere videtur orator, vt-
rum de duobus potius, aut quid de pluribus potissi-
mum dicat: vt, Venio nunc ad istius, quemadmodum ip-
se appellat, studium; vt amici eius morbum & insaniam,
Siculi, latrocinium. Ego quo nomine appellem, nescio: rem
vobis proponam: vos eam suo nominis pondere penditote.

Auct. ad
her. l. 4.
3. de or.
l. 4. accusa-

Cap. XXIX. Quid Verborum figuræ ora-

tionem conferant, & quid in eis cavendum sit.

Siquis autem parcè & cum res poscit, verborum figu-
ris utatur, jucundiorē faciet orationem. Qui verò
immodicè & sine iudicio eas adhibuerit, ipsam illam
gratiam varietatis amittet.

quin. l. 4.
cap. 3.

Danda igitur opera est, vt nec multæ sint supra modum,
nec eiusdem generis, aut iunctæ, aut frequentes: quia satie-
tas vt paucitate earum, ita varietate quoque vitatur,
Quod de his verborum figuris, quæ nobiles sunt atque in-
signes, intelligendum est, non de illis, quæ valde sunt viti-
atæ ac vulgares, quæ etiam si sunt crebriores, consuetas au-
res minus feriunt.

Ridiculum etiam est, neglectorum pondere, & viribus sententiarum, inania verba in hos modos depravari. Cum enim figuræ sint quasi quidam gestus orationis, eas sine sententia sectari tam est ridiculum, quàm querere habitum gestumque sine corpore. Non sunt etiam nimis densandæ.

Sciendum verò imprimis, quid quisque in orando postulet locus, quid persona, quid tempus. Maior enim pars harum figurarum posita in delectatione, ubi verò atrocitate, invidia, miseratione pugnandum est, quis feret contraposis, & pariter cadentibus, & consimilibus irascentem, flentem, rogantem: Cum in his rebus cura verborum derogat affectibus fidem, & ubicunque ars ostentatur, veritas abesse videatur.

Cap. XXX. De Figuris Sententiarum.

Nunc res ipsa monet, ut deniceps ad sententiarum exornationes transeamus.

Est autem sententiarum exornatio, quæ non in verbis, sed in ipsis rebus quandam habet dignitatem. Atque ea de causa sententiarum ornamenta maiora sunt. Quo genere, quia præstat omnibus Demosthenes, idcirco à doctis oratorum est princeps iudicatus.

Schemata ea vocant Græci, quæ maximè ornant orationem, eaq; ut definitio demonstrat, non tã in verbis pingendis pondus habent, quàm in illuminandis sententijs. Nec aliud quicquam est dicere, nisi omnes aut certè plerasque aliqua specie illuminare sententias.

Interrogatio figura est, quoties non sui citandi gratia assumitur, sed instandi. Quousque tandem abutere Catilina patientiâ? & patere tua consilia non sentis? Et totus denique hic locus. Quantò enim magis ardet, quàm si diceretur? Diu abuteris patientiâ nostrâ, & patient tua consilia.

Interrogamus etiam, quod negari non possit. Cic. pro Clu.

Clu. Dixitne tandem causam C. Fidiculanus Falcula?
Aut ubi respondendi difficilis est ratio, ut vulgo uti solemus? Quomodo? qui fieri potest?

Aut invidiæ gratia, ut Medea apud Senecam: Quas peti terras jubes.

Aut miserationis, ut Sinon apud Virg.

Heu quæ me tellus, inquit, quæ me æquora possunt Accipere?

Aeneid. 2

Convenit etiam indignationi.

Et quisquam numen Iunonis adoret?

Aeneid. 1

Et admirationi.

Aeneid. 2

Quid non mortalia pectora cogis,

Auri sacra fames?

Aeneid. 4

Est interim acrius imperandi genus.

Non arma expedient, totaque ex vrbe sequentur?

Aeneid. 7

Et ipsi nosmet rogamus. Quale est illud Turni apud Virgil.

Quid agam, aut quæ jam satis ima dehiscat

Q. 1. 9. c. 6

Terra mihi?

Responsio figura est, cum aliud interroganti ad aliud, quia sic utilius fit, occurritur, tum augendi criminis gratia: Ut testis in reum rogatus, an à reo fustibus vapulasset? Et innocens, inquit. Tum declinandi, quod est frequentissimum. Quæro an occideris hominem? respondetur, latronem.

Q. 1. 9. c. 2.

Subiectio est, cum orator vel interrogat seipsum & respondet sibi, vel cum alium rogaverit non expectat responsum, ut Cicero pro Ligario; Apud quæ igitur hoc dico? nempe apud eum, qui cum sciret, tamen me, antequam vidit, Reipub. reddidit. Et domus tibi deerat? at habebas: pecunia superabat? at egebas. Sunt autem interrogandi & respondendi sibi non ingrati vices.

Anteoccupatio, quam Quintilianus præsumptionem, Græci Prolepsin dicunt, est, cum id quod obij-

Q. lib. 9. ci potest, occupamus Huc pertinet illa Ciceronis præ-
cap. 2. munitio contra Quin. Cecilium, quo ad accusandum de-
In divi. scendat, qui semper defenderit. Verborum quoque vis ac
Qui. ibi. proprietas confirmatur, vel præsumptione: Quanquam
illa non pœna, sed prohibitio sceleris fuit. Vel reprehensione,
quam alij correctionem appellant.

Correctio est, quæ tollit sententiam aliquam, &
2. Offic. eam alia, quæ magis idonea videtur, emendat &
corrigit. Cicero Italiam ornare, quàm domum suam ma-
luit: quanquam Italia ornata domus ipsa mihi videtur
ornatior. Est etiam Correctio in verborum exornationibus,
de qua supra dictum est.

quin. l. 9. Dubitatio est, cum quærimus, unde incipien-
cap. 6. dum, ubi definendum, quid potissimum dicendum,
an omnino dicendum sit: Eiusmodi exemplis plena
sunt omnia, sed vnum interim sufficit. Cicero pro Clven-
tio: Equidem, quod ad me attinet, quo me vertam, nes-
cio: Negem fuisse infamiam iudicij corrupti? & quæ se-
pro Liga. quuntur. & itaque quo me vertam, nescio, & quid agam
lib. accu. iudices? quo accusationis meæ rationem conferam? quo me
vertam?

Communicatio non procul abest à dubitatione, cum
q. l. 8. c. 2. aut ipsos adversarios consulimus: Cic. Tu denique
pro Rabi. Labiene, quid faceres tali in re ac tempore? cum ignavia
ratio te in fugam atque in latebras impelleret: improbitas
& furor L. Saturnini in Capitolium arcesseret, consules
ad patriæ salutem, ac libertatem vocant: quam tandem
auctoritatem. quam vocem, cuius sectam sequi, cuius im-
perio parere potissimum velles?

A. in ver- Aut cum iudicibus deliberamus, ut Cato: Cedo, si
rem. vos in loco essetis, quid aliud fecissetis? Et Cicero; Nunc
ego iudices jam vos consulo, quid mihi faciendum putetis,
id enim consilij mihi profectò taciti dabit, quod egomet
mihi necessario capiendum intelligo.

Prosopopœia est personarum ficta inductio, ^{vel 3. de orat. q. l. c. 2 ad}
 gravissimum lumen augendi. hac & adversariorum & no- ^{Her. l. 4. Sermoci-}
 stros cum alijs sermones, & aliorum inter se credibiliter ^{nario di-}
 introducimus; & suadendo, obiurgando, querendo, ^{citur &}
 laudando, miserando personas idoneas damus. ^{confor-}

Quin mortuos excitare in hoc genere dicendi concessum ^{matio.}
 est, vrbes etiam populique vocem accipiunt, in quibus hoc

modo mollior sit figura Etenim si mecum patria, quæ mi-
 hi vita mea multo est charior, si cuncta Italia, si omnis Re-
 spub. sic loqueretur. M. Tulli quid agis? & quæ sequuntur.

Sed magna quædam vis eloquentiæ desideratur. Falsa ^{Cic. 1. in}
 enim & incredibilia natura necesse est, aut magis move- ^{Catil.}
 ant, quia supra vera sunt, aut pro vanis accipiuntur, quia
 vera non sunt.

Formas quoque fingimus sæpè, vt famæ Virgilius, vt ^{Aeneid. 4.}
 voluptatis ac virtutis (quemadmodum à Xenophonte
 traditur) Prodicus, vt multarum aliarum rerum Ovi-
 dius.

Apostrophe est averſus à iudice sermo: mirè au- ^{Averſio.}
 tem valet, sive adversarios invadimus: Quid enim tuus ^{lat. q. l. 9.}
 ille, Tubero, in acie Pharsalica gladius agebat? Sive ad in- ^{c. 3. Cic.}
 vocationem aliquam convertimur. Vos enim jam Albani ^{pro.}
 Tumuli atque Luci: Sive ad invidiosam implorationem. ^{Milo. pro}
 Oleges Portiæ, legesque Sempronie. ^{Sestio}
^{Act. 7. in}
^{Verr.}

Hypotyposis, quam descriptionem Cicero appellat,
 est propolita quædam forma rerum, ita expressa
 verbis, vt cerni potius videatur, quàm audiri: vel, ^{aucto. ad}
 Est rerum, quasi gerantur, sub aspectum penè sub- ^{h. est De-}
 jectio, vt actione in Verrem septima. Ipse inflammatus ^{monstra-}
 scelere ac furore, in forum venit, ardebant oculi, toto ex ^{tio & De-}
 ore crudelitas emicabat. ^{scriptio.}
^{de ora. 3.}

Nec solum quæ facta sint, aut fiant, sed etiam quæ fu-
 tura sint, aut futura, dicendo exprinimus. Mirè tractat
 hæc Cic. pro Milo. Quæ factururus fuerit Clodius, si prætu-

Pro Clu. ram invasisset. Hæc translatio temporum erit verecundior, si proponamus talia: Credite vos intueri, vt Cicero: Hæc
 3. de or. 4. quæ non vidistis oculis, animis cernere potestis.

ad Her. Apopsiopepsis, quam Cic. præcisionem, non reticen-
 piec sio tiam, vt Quin. existimavit nonnulli interruptionem ap-
 & abs cis- pellant, & ipsa ostendit affectus, vel iræ, vt Virgilius:
 sio.

Quos ego? sed motos præstat componere fluctus.

aeneid. 1. Vel sollicitudinis & quasi religionis. An huius ille le-
 Pro Mil. gis, quam Clodius à se inventam gloriatur, mentionem
 facere ausus esset vivo Milone, ne dicam consule? te no-
 strum enim omnium, non audeo totum dicere.

Ethopœia est imitatio vitæ, ac morum alieno-
 rum magnum quoddam ornamentum orationis, & ap-
 au. ad. H. tum ad animos conciliandos vel maximè, sæpè autem ad
 est effi permovendos. Cic. contra Rull. Ineunt tandem magistra-
 tio & tus tribuniplex, concio tandem expectata P. Rulli, quod
 Notatio. & princeps erat Agrariæ legis, & truculentiùs se gerebat,
 quam ceteri. Iam designatus alio vultu, alio vocis sono, a-
 lio incessu esse meditabatur, vestitu obsoletiore, corpore
 inculto & horrido, & capillatior quàm ante, barbaque
 maiore, vt oculis & aspectu denunciare omnibus vim Tri-
 bunitiam & minitari Reipub. videretur.

aucto. ad Emphasis est, cum ex aliquo dicto latens ali-
 her est quid eruitur; vel, vt Cicero definit, plus ad intelligen-
 significa- dum, quam dixeris, significatio. Virgilius.
 tio.

Demissum lapsi per funem.

aeneid. 2 Idem de Cyclope.

aeneid. 3 Iacuitque per antrum. Immensum.

Vbi prodigiosam illam corporis magnitudinem è loci spa-
 tio intelligimus.

Subtentatio est figura, quâ diu suspenduntur
 auditorum animi, atque aliquid deinde inexpectatum
 subiungitur, vt in Ver. Cicero: Quid deinde?
 quid censetis? furtum fortasse, aut prædam aliquam? De-
 inde

inde cùm diu suspendisset iudicum animos: subiecit, quòd multò esset improbius.

Aliquando etiam cùm expectationem alicuius rei gra-
visimæ orator concitaverit ad aliquid, quod leve sit, aut
nullo modo criminofum, descendit. Lib. 7.

Prætermiſſionem, vel præteritionem vulgò dicunt,
quam Cicero reticentiam vocat. Ea est, cùm dicimus
nos præterire, aut non ſcire, aut nolle dicere
id, quod tunc maximè dicimus: Cicero in Rullum.
Non queror diminutionem vectigalium, non flagitium
huius jacturæ atq; damni. Prætermitto illa, quæ, nemo est,
quin gravissimè & verissimè conqueri possit, nos caput
patrimonij publici, pulcherrimam populi Romani pos-
sessionem, subsidium annonæ, horreum belli, sub signo
claustrisque Reipub. positum vectigal servare non potuisse:
eum denique nos agrum P. Rullo concessisse, qui ager ipse
per sese & Syllanæ dominationi, & Gracchorum largi-
tioni restitisset, non dico hoc solum in Repub. vectigal esse,
quod amissis alijs remaneat, intermissis non conquiescat,
in pace niteat, in bello non obsolescat, militem sustentet,
hostem non pertimescat; prætermitto omnem hanc ora-
tionem, & concioni reservo, de periculo salutis ac liberta-
te loquor.

Licentia est, cùm apud eos, quos aut vereri aut
metuere debet orator, tamen aliquid pro jure
suo dicit, quod eos minimè offendat, Cicero pro
Ligario: Vide, quàm non reformidem: vide, quanta lux
liberalitatis & sapientiæ tuæ mihi apud te dicenti obria-
tur, quantum potero voce contendam, vt hoc populus Ro-
manus exaudiat. Suscepto bello, Cæsar, gesto etiam mag-
na ex parte, nulla vi coactus, iudicio meo ac voluntate ad
ea arma profectus sum, quæ erant sumpta contra te.

Concessio est, cùm aliquid etiam iniquum vi-
demur causæ fiducia pati atque concedere. Ci-
quin. l. 1.
cap. 2.

cero pro Milone: Excitate, excitare eum, si potestis ab inferis: frangetis impetum vivi, cuius vix sustinetis furias sepulti? Et lib. 2. Accus. Verum esto: eripe hæreditarem propinquis, da palæstritis: Et lib. 5. Levia sunt hæc in hoc reo crimina: metum virgarum Navarchus nobilissimæ civitatis pretio redemit: humanum. Alius ne condemnaretur pecuniam dedit: visitatum est. Non vult P. R.

Lib. 5. ac. obsoletis crimimbus accusari Verrem, nova postulat, inaudita desiderat: non de prætore Siciliae, sed de crudelissimo tyranno fieri iudicium arbitratur.

Sunt qui concessionem dictorum esse velint: qualis apud Cic. Est illa ficta defensio Verris, sit fur: sit sacrilegus, sit flagitiorum omnium vitiorumque princeps: at est bonus imperator, & felix, & ad dubia Reipub. tempora resservandus. Sed concessio juncta ironiæ miram vim habet, ut apud Virg.

4. Aenei. I, sequere Italiam ventis, pete regna per vndas.
Et: meq; timoris

11. Aenei. Argue tu Drance, quando tot stragis acervos
Teucrorum tua dextra dedit. Et apud Cic. Litemus
Pro Flac. igitur Lentulo, parentemus Cethego, revocemus eiectos,
nimia pietatis & summi amoris in patriam vicissim nos
penas, si ita dijs placet, sufferamus.

Parentthesis, quam Quintilianus interpositionem
Lib. 9. c. 1. vel interclusionem vocat, est declinatio brevis à
Cic. 3. de proposito, cum continuationi medius aliquis sen-
orat. In sus intervenit.

Virgilius.

orat. Vare tuum nomen, superat modò Mantua nobis.

Eclo g. 9. (Mantua vae! misera nimium vicina Cremonæ)
Cantantes sublime ferent ad sidera cygni.

Hæc brevior à re digressio, plurimis fit modis, sed hoc exemplum rei declarandæ causa posuisse sit satis.

Longior illa digressio, quæ multis pars cause videtur, inter figuras iudicio quorundam numeranda non est, ve-
rùm

rum à Cicerone numeratur his verbis. Et ab re non longa ^{3. de ora^t}
digressio, in qua cum fuerit delectatio, tum reditus ad rem ^{In orat.}
aptus & concinnus esse debet. Exemplum est apud Cic. ^{Li. 4. ac.}
de situ & ornatu Syracusarum, aliaque permulta.

Ironia & à Quintiliano, & Cicerone inter sententiarum exornationes numeratur. Differt autem ab illa, quæ tropus est, quòd tropus brevior sit & apertior. At in figura totius voluntatis fictio est. Cic. pro Ligario: Novum crimen C. Cæsar, & ante hunc diem inauditum ^{pro Liga,}
propinquus meus ad te. Q. Tubero detulit, Q. Ligarium in Africa fuisse, idq; C. Pansa præstanti vir ingenio fretus fortasse ea familiaritate, quæ est tecum, ausus est confiteri; Itaque quo me vertam, nescio: paratus enim veneram cum tu id neque per te scire, neque audire aliunde potuisses, ut ignoratione tua ad hominis miseri salutem abuterer. Et: Quid agam iudices, & quæ sequuntur.

Distributio, quæ ad sententiarum exornationes pertinet, est, cum aliquid in partes plures tribuitur, quarum unicuique ratio deinde sua subiungitur, ut A- ^{Rutilius}
lexandro Macedoni neque in deliberando consilium, ne- ^{ex Aristo.}
que in præliando virtus, neque in beneficio benignitas deerat. Nam cum aliqua res dubia accidisset, apparebat sapientissimus: cum autem configendum esset cum hostibus, fortissimus: cum verò præmium dignis tribuendum, liberalissimus.

In quarto ad Herennium paulò aliter definitur: Distributio est, cum in plures res, aut personas certas negotia quædam dispertiuntur, neque fit vlla mentio subiectæ rationis, quia sine illa fieri potest distributio, ut exempla ibi posita demonstrant, & verba Cic. in orat. ut aliud alij tribuens dispartiat.

Permissio est, cum alicui rei vehementer confidimus & ostendimus, nos eam tradere atque conce- ^{4. ad her.}
dere alicuius voluntati, hoc modo: sed ego jam: iudi-

ces, summum ac legitimum meae causae jus omitto: vobis?
 Rutil. ex quod aequissimum videatur, ut constituatis, permitto.
 hyperi- Non enim vereor, quin etiam si novum sit vobis instituen-
 de. dum, libenter id quod postulo, propter utilitatem commu-
 nis consuetudinis sequamini.

Est etiam illa permissio, cum aliqua ipsis iudicibus re-
 q. l. 8. c. 8. *linquimus aestimanda: nonnunquam adversariis quoque:*
ut Calvus Vatinius, perfricat frontem, & dic te digniorem,
qui consul fieres, quam Catonem: Quidam permissionem
factorum esse volunt, ut concessionem dictorum, sed con-
cessio Quinti. iudicio, factorum est.

Deprecatio, quam vel obsecrationem, vel obtesta-
tionem alij appellant, est, cum opem alicuius im-
ploramus. Cic. pro Deiotaro: Quamobrem hoc nos pri-
mum metu, C. Caesar, per fidem & constantiam & clem-
entiam tuam libera, ne residere in te ullam partem ira-
cundiae suspicemur: per dexteram te istam oro, quam re-
gi Deiotaro hospes hospiti porrexisti. istam, inquam, dex-
teram, non tam in bellis & in praelijs, quam in promissis
& fide firmiorem.

Optatio est, quae voti alicuius praebet signi-
ficationem. ut pro lege Manilia: Utinam Quirites, vi-
rorum sortium atque innocentium copiam tantam habere-
tis. Et pro Rabir. Utinam mihi facultatem causa conce-
deret, ut possem hic praedicare, & Phil. 9. Vellem dij im-
mortales fecissent P. C. ut vivo potius Servio Sulpitio gra-
tias ageremus, quam mortuo honores quaereremus, &c.

Execratio est, quam malum alicui precamur. Ci.
pro Deiotaro, Di te perdant fugitive, ita non modo ne-
quam & improbus, sed fatuus & amens es.

Epiphonema est rei narratae vel probatae summa ac-
clamatio, Virg.

Aenid 1. Tanta molis erat Romanam condere gentem.

Exclamatio est; quae conficit significationem do-
loris,

loris, aut indignationis alicuius per hominis aut rei cuiuspiam compellationem. Cic. in Antonium: O miserum me; ph. lip. 2.
 consumptis enim lacrymis, infixus tamen pectori hæret
 dolor: Idem contra Rullum: O perturbatam rationem, ô
 libidinem refrenandam, ô consilia dissoluta atq; perditâ.
 Et in Catilinam: O tempora! ô mores Senatus hoc intel- Inve. 1.
 ligit, Consul videt, hic tamen vivit.

Sunt & alia jucunda, & ad commendationem, cum Quin. 2.
 varietate, tum etiam ipsa natura plurimum prosunt, quæ cap. 2.
 simplicem quandam & non præparatam ostendendo ora-
 tionem, minus suspectos faciunt. Hinc est, quasi pœniten-
 tia ducti, vt Ci. pro Cælio. Sed quid ego ita gravem perso-
 nam introduxi? Et quibus vtimur vulgò imprudens inci-
 di. Vel cùm querere nos, quid dicamus, fingimus, Quid re-
 liquum est? & Num quid omisi?

Et cùm aliqua velut ignoramus. Cic. in Verrem: Scd A. 1. 6.
 earum rerum artificem quem? quem nam? recte admones.
 Polycletum esse dicebant. Et cùm deponimus apud memo-
 riam auditoris aliqua, & reboſcimus, quæ deposuerimus.
 Hæc omnia dant orationi varios velut vultus; Gaudent
 enim res varietate & sicut oculi diversarum aspectu re-
 rum magis detinentur: ita semper animis præstant, in
 quod se velut novum convertant.

Hæc de tropis & ornamentis cùm verborum, tū sen-
 tiarum dicta sint, in quorum numero, nominibus, vi,
 & natura explicanda, vsq; adeo dissentiunt auctores vel
 Græci, vel Latini, vt non modò inter se dissentiant, sed Li. 9. c. 3.
 quod maius est, Cic. qui vt ornatissimus in dicendo, sic in
 præcipiendo fuit diligentissimus, ipse sibi discrepet. Nam
 vt Quin. animadvertit, multas figuras in tertio de O-
 rat lib posuit, quas in Oratore postea scripto, quoniam de
 illis mentionem non fecit, videtur repudiasse. Quasdam
 posuit verborum exornationes, quæ sententiarum sunt
 lumina. Quædam ne figuræ quidem sunt. Non tamen est,
cur

cur quisquam vel illum, vel alios auctores hac de causa temerè reprehendat. Ea enim, quæ de tropis & figuris præcipi possunt, valde minuta sunt & exilia: ideoque non multum interest, hoc ne an illo modo sentias. Quam ego causam fuisse puto, cur idem Cicero strictim semper & cursim illas attigerit, & nullis nec definitionibus explicatas, nec exemplis illustratas quasi per transennam ostenderit.

Iam numerus illarum nec fuit olim certus, nec verò vnquam esse poterit. Cuius rei duas ego reperio causas. Altera est, quòd novæ figuræ, Quint. etiam auctore fieri Li. 9, c. 3, adhuc & excogitari possunt: Altera, quòd tam verborum, quàm sententiarum figuræ, non in formas, quarum certus; sed in partes & quasi membra, quorum infinitior est numerus, distribuuntur. Quod optimè vidit Cic. In Top. enim cùm aliud divisionem, aliud partitionem esse docuisset, dixissetque non esse vitiosum in partitione, si partem aliquam prætermittas, quod idem in divisione vitiosum est, sic deinde causam eius rei addit: Formarum enim certus est numerus, quæ cuique generi subijciantur: partium distributio sæpè est infinitior, tanquam rivorum à fonte deductio Itaque in oratorijs artibus quæstionis genere proposito, quot eius formæ sint, subiungitur absolute: at cum de ornamentis verborum sententiarumque præcipitur, quæ vocantur, Xymata non fit idem: Res enim est infinitior: hæc esse in causa puto. vt omnis hæc de tropis & figuris disputatio, non solum dubia, incerta, sed controversa etiam plenaque dissensionis semper fuerit: In qua ego, quod simillimum veri visum est, sum secutus.

Cap. XXXI. De Collocatione.

Cic. 3. de
orat.

Sequitur collocatio, quæ erit optima, si vinctam orationem efficiet, si cohærentem, si lenem, si æqualiter fluentem.

le orat.

In ea necessaria sunt ordo & junctura: primum igitur de ordine.

Sed

Sed illud prius dicam, studiosis dicendi imprimis esse necessaria ea, quæ deinceps de ordine iuncturaque tradentur. Hæc enim sunt, quæ clamores & admirationes in bonis Oratoribus efficiunt.

Cap. XXXII. De Ordine.

Q. I. 9. c. 4

Ordinis observatio est in v. is singulis & contextis: in singulis cavendum est, n. decreseat oratio, & fortiori subiungatur aliquid infir. ius, vt sacrilego fur, aut latroni petulans. Augeri enim debent sententiæ & insurgere, vt optimè Cicero: Tu, inquit, istis faucibus istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate: aliud enim alio maius supervenit. At si cœpisset à toto corpore, non bene ad latera faucesque descenderet.

Est & alius naturalis ordo, vt diem ac noctem, ortum & occasum dicas potius quàm retrorsum. Quædam ordine permutato sunt supervacua, vt fratres gemini, nam si præcesserint gemini, fratres addere non est necesse.

Verbo sensum claudere, si compositio patiatur, longe optimum est. Cic. in Ver. Itaque ille M. Cato sapiens, cellam penariam Reipub. nostræ, nutricem plebis Romanæ Siciliam nominavit. At si id asperum erit, decori potius orationis erit consulendum, vt sit apud summos Græcos Latinosq; oratores frequentissimè. Cic. in actione eadem: Nam cum omnium sociorum, provinciarum rationem diligenter habere debetis, tum præcipuè Siciliæ, Iudices, plurimis iustissimisque de causis.

In oratione non sunt ad pedes verba dimensa, vt in carmine, ideoq; ex loco transferuntur in locum, vt iungantur, quo maxime congruunt, sicut in radium structura saxorum fieri consuevit.

Cap. XXXIII. De Iunctura,

Iunctura verò vt concinna & elegans sit, assequemur, de orat. 3
 Si verba extrema cum consequentibus primis ita jun- Q. I. 9. c. 4
 genus,

gemus, vt nève asperè concurrant, nève vastiùs diducantur.

Asperum concursum efficiunt consonantes illæ, quæ sunt asperiores, vt, S ultima cum Xproxima, vt exercitus Xerxis: quarum tristior, etiamsi bina collidantur, stridor est, vt Ars studiorum. Rex Xerxes.

Hiulcam verò reddit orationem vocalium concursus. Pessimè longæ, quæ easdem inter se literas committunt, sonabunt: vt viro optimo obtemperare. Præcipuus tamen erit hiatus earum, quæ cavo, aut patulo maxime ore proferuntur: vt, Sensu humanitatis. Eplenior litera est, I angustior, ideoque obscurius in his vitium.

Minus peccabit, qui longis breves subiiciet: & adhuc: qui præponet longæ brevem: non tamen id, vt crimen ingens, expavescendum est.

In quo nescias negligentiane, an sollicitudo sit peior. Necesse enim est, vt hic metus impetum dicendi retardet, & ab his, quæ potiora sunt, avertat. Quare vt negligentis est oratoris hiulca subinde oratione vti: ita humilis est animi atque demissi, ubique hoc perhorrescere. In quo merito quidam I socratem, & eius discipulos, atque præcipuè Theopompum reprehendunt, quod eas literas tam opere fugerint. At Plato in populari etiam oratione crebram

quin. l. 9. habet vocalium concursiōem. Cicer. certè & Demosthenes modicè respexerunt ad hanc partem. Nam hiulca nonnunquam etiam decent, faciuntque ampliora quædam. In orat.

Habet enim ille tanquam hiatus & concursus vocalium molle quiddam, quod indicet non ingratam negligentiam de re hominis magis, quàm de verbis laborantis. Itaque ille in oratione pro Marcello sic ait: Dolebam enim P. C. ac vehementer angebar, cùm viderem virum talem, qui in eadem causa, in qua ego, fuisset, non in eadem esse fortuna, nec mihi persuadere poteram, nec fas esse ducebam versari me in vestro veteri curriculo, illo æmulo atque

que imitatore studiorum ac laborum meorum, quasi quodam socio à me & comite distracto. Vnde aperte intelligimus, crebram & nimiam vocalium concursionem esse quidem vitandam, modicam verò & quæ in loco sit, non esse reprehendendam.

Quæ vitanda in verborum iunctura, q. l. 9. c. 4

Videndum etiam est, ne syllaba verbi prioris ultimæ, sint primæ sequentis, quod Cicero in epistolis excidit. Res mihi invisæ visæ sunt Brute. Et in carmine: O fortunatam natam me consule Romam. Etiam monosyllaba, si multa sunt, malè continuabuntur. Brevium præterea verborum ac nominum vitanda continuatio est, ne compositio minuta sit atque concisa. Et ex diverso longorum, afferunt enim tarditatem.

Illa quoque vitia sunt, si calentia similiter, & similiter desinentia, & eodem modo declinata multa coniungantur. Nec verba quidem verbis, aut nomina nominibus, similiaque his continuari debent, cum virtutes etiam ipsæ tædium pariant, nisi gratia veritatis adiutæ.

Illud postremo addamus, hanc orationis quasi structuram, quæ ordine, juncturaque constat, maximam quidem desiderare diligentiam, ea lege tamen, ne fiat operosè. Nam esset cum infinitus, tum puerilis labor. Stylus enim exercitatus efficit facilem hinc viam componendi. Nam ut in legendo oculus, sic in dicendo prospiciet, quid sequatur, ne inconditis verbis & malè coagmentatis offendantur aures, quarum est iudicium superbissimum.

Cap. XXXIV. De Modo & Forma verborum. de ora. 3.

Non ex multis res una, quæ magis oratorem ab imperito dicendi ignaroque distinguat, quàm quod ille rudis inconditè fundit quantum potest, & id, quod dicit, spiritu, non arte determinat.

Orator autem sic illigat sententiam verbis, ut nihil inane, nihil inconditum, nihil curtum, nihil claudicans, nihil

nihil in oratione sit redundans. Hoc oratorio fit numerò, qui aptam & concinnam & suavem efficit orationem. Breviter igitur origo, deinde causa, post natura, tum ad extremum vsus ipse explicetur orationis aptæ ac numerosæ.

Cap. XXXV. De Origine Orationis numerosæ.

In orat. **P**Rinceps inveniendi aptam verborum & numerosam conclusionem fuit Thrasymachus: cuius omnia nimis etiam erant scripta numerosè; Isocrates autem ita scienter moderateque rem totam temperavit, ut multi existimarint, illum huius concinnitatis auctorem & principem extitisse.

Arist. 1. 3. cap. 8. Vbi verò hæc formandæ orationis ratio cognita & inventa est, sic omnibus placuit oratoribus, ut Aristoteles quo nemo nec doctior, nec acutior, nec in rebus vel inveniendis vel iudicandis acrior unquam fuit; versum in oratione vetet esse, numerum jubeat. Eius auditor Theodectes imprimis, ut Aristoteles sæpè significat, politus scriptor atque artifex, hoc idem & sentit & præcipit. Theophrastus verò iisdem de rebus etiam accuratius. Romani Ciceronis ferè tempore agnoverunt, cum jam anni prope quadringenti essent apud Græcos, cum hoc probaretur.

In orat. Vsque aded autem hanc orationis conformandæ rationem ipse Cicero probavit, ut non solum eius hoc modo faciendæ & ornandæ summus ipse artifex fuerit, sed diligentissimè etiam de tota ea re præceperit.

in orat. & de orat. 3. ipse Cicero probavit, ut non solum eius hoc modo faciendæ & ornandæ summus ipse artifex fuerit, sed diligentissimè etiam de tota ea re præceperit.

Cap. XXXVI. Cur numerosa oratio inventa sit.

in orat. **Q**uoniam igitur habemus aptæ orationis eos principes auctoresque, quos diximus, origo & inventa est, causa quærat, quæ facilis & aperta est. Aures enim vel animus potiùs aurium nuncio naturalem quandam in se continet vocum omnium dimensionem. Itaque & lon-

& longiora, & breviora iudicat, & perfecta ac moderata semper expectat, mutila sentit quadam, & quasi decurtata, quibus, tanquam debito fraudetur, offenditur, productiora alia & quasi immoderatiùs excurrentia, quæ magis etiam aspernantur aures.

Cùm igitur fortuito sæpè, ut fit, aliquid conclusè apteque initio diceretur, animos hominum auresque pellebat, ut intelligi posset, id quod casus effudisset, cecidisse iucundè: tunc notatum genus est Notatio autem & animadversio peperit artem, Itaque ut poetica & versus inventus est terminatione aurium, observatione prudentium: sic in oratione animadversum est multò illud quidem seriùs, sed eadem natura admonente esse quosdam certos cursus conclusionesque verborum. De quarum natura ut differere possimus, necesse est, ut de incisis, membris & periodo priùs dicamus.

Cap. XXXVII. De incisis, membris, & periodis.

Incisum est sensus non expleto numero conclusus; plerisque pars membri: Tale est enim quo Cicero ^{q. l. 9. c. 4} ^{Incisum,} utitur: Domus tibi deerat; at habebas: Pecunia superabat? egebas: ubi incisa sunt quatuor: Fiunt & singulis verbis incisa: ut, Diximus, testes dare volumus: Incisum est, diximus.

Membrū.

Membrum autem est sensus numeris conclusus, sed à toto corpore abruptus, & per se nihil efficiens: ut, ^{In Cor. 2} ^{que non} ^{extat.} O callidos homines: O rem excogitatam: O ingenia metuenda: quem, quæso, nostrum fefellit, vos ita esse facturos? O callidos homines: perfectum est, at remotum à cæteris vim non habet, ut per se manus, & pes, & caput, & O rem excogitatam, o ingenia metuenda. Quando ergo incipit corpus esse? cùm venit extrema conclusio: Quem quæso nostrum fefellit, vos ita esse facturos?

quid Periodus.

Periodum Cice. tum ambitum, tum circuitum, tum

H

tum

Aristo. 3.
Rhet. c. 4.
Cl. m or.

tum comprehensionem, aut continuationem, aut circumscriptionem dicit. Cum temperetur autem membris omnis paulò longior circuitus, tamen aliud est cæsim & membratim, aliud circumscriptè dicere. Circumscriptio enim est, cum ab initio ad finem usque quasi in orbem inclusa fertur oratio, donec consistat in singulis perfectis absolutisque sententijs. Cicer. pro lege Manil. Quamquam mihi semper frequens conspectus vester multò iucundissimus, hic autem locus ad agendum amplissimus, ad dicendum ornatissimus est visus Quirites, tamen hoc aditu laudis (qui optimo cuique semper maximè patuit) non mea me voluntas, sed vitæ meæ rationes ab ineunte ætate susceptæ prohibuerunt.

Membratim verò dicimus, cum in singulis membris liberior insistit oratio. Cic: pro Milo. Itaque quando illius postea fida illa, quam à Catilina acceperat, conquieuit? Hæc intentata nobis est; huic ego vos obijci pro me non sum passus: hæc insidiata Pompeio est; hæc istam Appiam viam monumentum sui nominis nece Papirij cruentavit.

In orat.

Incisim verò dicimus, cum in singulis incisim insistit oratio. Cic. in Cat. in vect. 4. Tenentur literæ, signa, manus, denique vniuscuiusque confessio.

Quomodo autem cum in Incisis & Membris, tum in Circuitu, numerus sit adhibendus, paulò post dicetur. Sed quia nullus extra poeticos numeros esse potest, pedes, quibus & poema fit, & oratio numerosè temperatur, ponamus: mox enim intelligetur inter versum & orationem numerosam permagnum esse discrimen.

Cap. XXXVIII De Pedibus.

q. l. 9. c. 1. **P**Edes, qui duas habent syllabas, numero sunt quatuor, Spondeus, Pyrrichius, Choreus, & Iambus. Spondeus est e longis duabus; vt, dicunt, mores: illi con-

trarius

trarius est *Pyrrichius*; novus, tulit. *Choreus* est è longa & brevi; vt scribit, semper. Huic *Iambus* est contrarius; vt, legunt, reos.

Trium verò syllabarum pedes sunt octo. *Molossus* ex tribus longis: vt, dicendi, conservant. *Trochæus*, quem *Tribrachum* alij appellant, e tribus brevibus; vt facinus. *Dactylus* ex longa & duabus brevibus; vt, littora. *Anapæstus* ex duabus brevibus, & longa; vt, pietas, peragunt. *Bacchius* ex brevi & duabus longis, vt amores *Antibacchius* ex duabus longis, & brevi: vt, audisse. *Creticus*, quem alij *Amphimacrum* vocant, ex longa, brevi & longa: vt, possident. *Amphibrachus* ex brevi, longa & brevi: vt, petebat.

Cic. ex alijs pedibus tres tantum ponit: *Pæonas* duos & *Dochimum*, quibus & nos erimus contenti: nec tamen ipse dissimulat, quibusdam numeros videri, non pedes: nec immerito: quicquid enim supra tres syllabas habet, id ex pluribus pedibus est. Est igitur *Pæon* primus ex longa & tribus brevibus, vt aspiciat. *Pæon* ultimus ex tribus brevibus & longa; vt facilitas. *Dochimus* verò ex *Bacchio* constat & *Iambo*; vt, perhorrescerent.

Cap. XXXIX. De numero oratorio.

Quid intersit inter oratorium numerum atque poë-^{Nume-}
ticum, itemque inter orationem & poema, dili-^{tus ora-}
genter nunc attendendum est. ^{torius.}

Numerum oratorium *Græci* *Rhythmus*, poeti-
cum *Metrum* vocant. Quod etiam si constat vtrumque
pedibus, habet non simplicem differentiam.

Nam *rhythmus* spatio temporum constant, pedes
etiam ordine. In *rhythm*o enim nihil refert, *Dacty-*
lus ne sit, an *Anapæstus*, cum eodem temporum spatio v-
terque constet, in versu pro *Dactylo* poni non potest *Ana-*
pæstus.

Est & illud discrimen, quod metri semper idem est

curfus, vt in Heroico carmine Dactyli & Spondei: In oratione alius atq; alius numerus est adhibendus, ita vt nullus sit, qui non aliquo loco adhiberi possit.

Ex his facile est intelligere, quàm multum inter orationem numerosam & poema intersit. Versus certis legibus astrictus est, vt nihil fiat extra præscriptum: at in oratione nihil est certum, nisi vt aptè verbo comprehendatur sententia. Itaque omnis nec claudicans, nec quasi fluctuans, & equaliter constanterque ingrediens, numerosa habetur oratio. Atque in dicendo numerosum putatur, non quod constat totum è numeris; sed quod ad numeros proximè ascedit.

Quò etiam difficilius est oratione uti, quàm versibus, quòd in illis certa quædam & definita lex est, quam sequi sit necesse, in dicendo autem nihil est propositum, nisi ne aut immoderata, aut angusta, aut dissoluta, aut fluens sit oratio. In quo illud est vel maximum: quod versus in oratione si efficitur coniunctione verborum, vitium est, & quidem grave ac longa animi provisione fugiendum; & tamen eam coniunctionem, sicut versum numerosè cadere & quadrare & perfici volumus. Quod quomodo faciendum sit, deinceps explicemus.

Cap. XL. In qua parte ambitus debeat inesse numerus, & qui pedes maximè probentur.

C. in ora. quin. l. 9. Cap. 4. **E**t igitur intelligendum in toto verborum ambitu numeros tenendos esse. Falluntur enim, qui censent cadere tantum numerosè oportere terminarique sententiam. Etsi enim id maximè decet, quoniam aures semper extremum expectant, in eoque acquiescunt: ad hunc exitum tamen à principio ferri debet verborum illa comprehensio, & tota à capite ita fluere, vt ad extremum veniens ipsa consistat.

Et Aristoteles quidem heroum numerum grandiorē iudicat, quàm desideret soluta oratio. Iambum autem

tem nimis è vulgari esse sermone. Ita neque humilem, nec abiectam orationem, nec nimis aliam & exaggeratam probat, plenam tamen eam vult esse gravitatis, ut eos qui audient, ad maiorem admirationem possit traducere Trochæum autem, quem alij Tribrachum appellant, ab oratione segregat, quia contractio & brevitās dignitatem non habent. Ita Pæona probat, quem orationi vel orienti, vel mediæ, vel cadenti aptissimum iudicat.

Cicero autem sentit omnes in oratione esse permixtos & quasi confusos pedes. Nec enim effugere possemus animadversionem, si semper iisdem uteremur. Sed Creticum, Dichoreum, Dochimum, Pæonas cæteris antepōnit, modò ne Dochimus iteretur, aut continuetur. In heroò verò Dactyli, & Anapæsti & Spondei pede impunè progredi licere censet, duos duntaxat pedes aut paulò plus, ne planè in versum aut similitudinem versuum incidamus.

Sit igitur permixta & temperata numeris oratio, nec dissoluta, nec tota numerosa: Pæone maximè, quoniam optimus auctor ita censet, sed reliquis etiam numeris, quos ille præterit, temperata.

In his, quæ demisso atque humili sermone dicentur, Iambus erit frequentissimus: Pæon in amplioribus, in utroque Dactylus. Ita in varia & perpetua oratione hi sunt inter se miscendi & temperandi. Sic minime animadvertetur delectationis aucupium, & quadrandæ orationis industria.

Nec verò minùs hic rursus numerorum esse debet, id enim in dicendo numerosum putatur, non quod totum constat è numeris, sed quod ad numeros proximè accedit. Nullus enim pes est, qui non aliquando veniat ad orationem. Miscendi ergo sunt, curandumque ut sint plures, qui placeant, circum fusi bonis deteriores lateant. Cicero. pro Mar. Nullius est tantum flumen inge-

nij, nulla dicendi aut scribendi tanta vis, tantaque copia, quæ non dicam exornare, sed enarrare, C. Cæsar, res tuas gestas possit; tamen hoc affirmo, & hoc pace dicam tua, nullam in his tandem esse ampliores, quàm eam, quam hodierno die consecutus es: In hac periodo sunt quidem alij pedes, sed qui eam jucundissimam efficiunt, sunt Cretici, Dochimus, Pæon, Dactyli & Spondei.

Cap. XL. De Initio Periodi.

de orat. 3 **C**lausulas diligentius, quàm cætera omnia servandas esse inter omnes convenit, quòd in his maxime perfectio atque absolutio judicatur.

Ari. Rhe. Proximam autem clausulis diligentiam initia postulant. Nam & ad hæc intentus est auditor. Optime hæc 3 cap. 4. nascuntur à proceris numeris ac liberis, maxime Dactylo & Pæone priore, quem idem auctor ut optimum probat. Cicero mollissimum quidem numerum, eundemq; amplissimum esse fatetur, sed Creticum anteposit. Anapæstus etiam, qui Dactylo est spatium par, ordine contrarius, rectè orationem incipit. Cicero pro lege Manilia: Quamquam mihi semper frequens conspectus vester: Exorsus est à Spondeo, Anapæsto & Cretico: & in eadem oratione: Testis est Italia: à Cretico, & Ita tantum bellum: ab Anapæsto & Spondeo, & Qui Siciliam abiit: à Pæone priori.

Initia versuum initijs orationis non conveniunt, etsi Titus Livius hexametri exordio cœpit: Facturus ne operæ precium sim. Dochimus quovis loco aptus est, dum semel ponatur iteratus aut continuatus numerum apertum & nimis insignem facit. Cicero de lege Agraria: Est illud amplissimum, quod paulò antè commemoravi Quirites. Vbi à Spondeo & Dochimo ducitur initium.

Cap. XLII. De Fine Periodi.

C. in ora. **I**n extremo autem circuitu duo aut tres sunt ferè servandi & notandi pedes: quos aut Choreos aut Spondeos, aut alternos esse oportebit. Asia geminatum Choreum,

reum, qui Dichoreus vocatur, maximè secuta est. Cadit autem ille præclare: sed in orationis numero nihil est tam vitiosum, quàm si semper est idem.

Spondeus est in clausulis firmus & stabilis, quo plurimum est usus Demosthenes.

Pæona alterum orationi cadenti optimum putat Aristoteles, quem Cic. non reijcit, sed aptiorem eo loco iudicat Creticum. Qui sive geminetur, sive Spondeum præcedat, multum decoris habet in clausulis. Cic. pro Mar. Pristino more dicendi: Creticus est geminatus, & Spondeus. &, Conservatam ac restitutam puto; Spondeus & duo Cretici. Et, Nec vlla vñquam ætas de tuis laudibus conticeſcet: Duo Cretici & Dichoreus. Optimè etiam est sibi junctus. Cic. Nihil habet nec fortuna tua majus, quàm ut possis: nec natura tua melius, quàm ut velis conservare quàm plurimos.

Ne Iambus quidem, aut par Trochæus, aut etiam Dactylus, si est proximus à postremo, parum volubiliter pervenit ad extremum, si est extremus Choreus aut Spondeus, nunquam enim interest, vter sit eorum in pede extremo. Sed idem hi tres pedes malè concludunt, si quis eorum in extremo locatus est, nisi cum pro Cretico postremus est Dactylus: nihil enim inter est, Dactylus sit extremus an Creticus: quia postrema syllaba brevis, an longa sit, ne in versu quidem refert.

Est & Dochimus stabilis in clausulis, & severus. Cic. Philip. 2. in Anton. Te miror Antoni, quorum facta imitere, eorum exitus non perhorrescere: Multæ sunt aliæ clausulæ, quæ numerosè & jucundè cadunt, quas diligentissimè ostendit Quinct.

Etiam intelligendum est, clausulas versuum non convenire clausulis orationis, quod Bruto excidit. Quanquam sciunt placuisse Catoni, & vitandum esse, ne plurium syllabarum verbis utamur sæpè in fine, quod etiam in carminibus est permolle. Non desunt enim, qui Ciceronem

vituperent in his. Pro Caelio. Familiaris cœperat esse balneatori, Non minus dura Archipirata.

Nec illud quidem prætereundum est, clausulas maxime apparere, & intelligi, quod aures continuam vocent secutæ, ductæque veluti prono decurrentis orationis flumine, tum magis judicent, cum ille impetus stetit, & intuendi tempus dedit. Variandæ sunt igitur, ne aut animorum iudicio repudientur, aut aurium satietate. Hoc vicissitudines numerorum efficient, qui præstabunt, ut neque is fatientur, qui audient, fastidio similitudinis, nec orator id, quod faciet, opera dedita facere videatur.

Cap. XLIII. De medio Periodi.

de orat.

SI primi & postremi illi pedes sunt hac ratione servati, medijs possunt latere, modo ne circuitus ipse verborum sit, aut brevior, quam aures expectent, aut longior, quam vires atque anima patiatur. Verum medijs non ea modo cura debet esse, ut inter se cohæreant, sed ne pigri, ne longi sint: ne, quod nunc maximum vitium est, brevium contextu resultent, ac sonum reddant penè puerilium crepitaculorum. Nam ut initia, clausulæque plurimum momenti habent, quoties incipit sensus aut desinit: sic in medijs quoque sunt quidam conatus, qui leviter intersistunt, ut currentium pes etiam si non moratur, tamen vestigium facit. Itaque non modo membra atque incisa bene incipere, atque claudi decet, sed etiam in ijs, quæ non dubiè contexta sunt, ne respiratione utantur, spiritum sustinemus.

Quis enim dubitet unum sensum, & unius spiritus esse? Animadverti iudices omnem accusatoris orationem in duas divisam esse partes: Tamen & duo prima verba, & tria proxima, & deinceps duo rursus ac tria proxima, suos quasi numeros habent spiritum sustinentes? sicut apud Rhythmicos æstimantur hæ particule prout sunt graves, acres, lentæ, celeres, remissæ, exultantes. Proinde id quod In orat. ex illis conficitur, aut severum, aut luxuriosum, aut quadratum, aut solutum erit.

Pæonem quidem ut orienti, sic etiam mediæ orationi aptum esse, M. Tullius fatetur. Idem Dochimum quovis loco aptum esse confirmat? Creticos etiam & Bacchios nonnulli in hac parte laudant. Fluit autem omnino numerus à primo, tum incitatiùs brevitate pedum, tum proceritate tardiùs.

Quare si orationem ferri celeriùs volumus, crebros Trochæos & Iambos inferemus; si lentiùs incedere, Spondeos frequentes interponemus: si moderatiùs ingredi, ijs pedibus utemur, qui brevibus longisq; syllabis temperantur, cursum contentiones magis requirunt, expositiones rerum tarditatem.

Cap. XLIV. De his, quæ suapte naturâ numerosa sunt,

In orat.

Aliquando suapte natura numerosa sunt, quæ dicuntur, etiam si nihil factum est de industria. Cum enim sunt casus in exitu similes, aut paribus paria referuntur, quasi sua sponte concinnitatem habet oratio, ut in illo Ciceronis pro Milone: Est enim, Iudices, hæc non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipsa arripimus, hausimus, expressimus: ad quam non docti, sed facti: non instituti, sed imbuti sumus. Hæc enim talia sunt, ut quia referuntur ad ea ad quæ debent referri, intelligamus, non quæsitum esse numerum, sed secutum.

Quod fit item in referendis contrariis. In hoc genere Cicero frequens est, ut illa sunt in quarto accusationis. Conferte hanc pacem cum illo bello; huius Prætoris adventum cum illius Imperatoris victoria; huius cohortem impuram cum illius exercitu invicto: huius libidines cum illius continentia, ab illo qui cæpit, conditas, ab hoc qui constitutas accepit, captas dicetis Syracusas: quæ sunt venustissima. Semper enim hæc, quæ à Græcis antitheta nominari supra diximus, cum de figuris ageremus, numerum

Act. 4. in
Verr.

oratorium necessitate ipsa efficiunt, & eum sine industria.

Cap. XLV. Quæ vitia sint vitanda in oratione numerosa.

q. l. 9. c. 4.

HÆc tamen vitia in tota hac re diligentissimè sunt vitanda: inprimis, ne apertè verba traijciantur, quo melius aut cadat, aut volvatur oratio: deinde ne inania quædam verba, quasi complementa numerorum inculcentur, tertio ne minutis numeris concludatur infringatque sententia: Sed verba iam probata & electa concinnè coagmententur. Nam vel dura inter se commista, potiora sunt inutilibus. Multa sunt autem quæ vitijs declinatis, numerosè componendi laborem minuant. Sunt enim multæ figuræ, quibus & casus & numeri possint variari. Sunt multa etiam, quæ idem valent atque significant, ex quibus exercitati facilè illud eligunt, quod institutæ verborum comprehensioni maximè quadrat.

Cap. XLVI. De magnitudine ambitus.

quin. l. 9.
cap.

Habet autem periodus membra minimùm duo, sæpè etiam & tria. Cicer. pro lege Manil. Nam cùm antea per ætatem nondum huius auctoritatem loci contingere auderem, statueremque nihil, nisi, perfectum ingenio, elaboratum industria, afferrè oportere: omne meum tempus amicorum temporibus transmittendum putavi.

Cicero eum ambitum mediocritatem habere ait, qui quatuor ferè membris constat. Nam & aures implet, & nec brevior est, quàm satis sit, nec longior: vult autem ut è quatuor, quasi hexametrorum versuum instar quod sit, constet ferè plena comprehensio. Eius generis est illud pro Milone; Ego cùm tribunus plebis, Republicâ oppressâ me senatui dedissem, quem extinctum acceperam; equitibus Romanis, quorum vires erant debiles: bonis viris, qui omnem auctoritatem Clodianis armis abiecerant: mihi nunquam bonorum præsidium defuturum putarem?

Debet

Debet autem periodus sensum concludere : sit etiam aperta, ut intelligi possit, & non immodica, ut memoria contineri possit.

Cap. XLVII. De numero, qui est in membris, cuiusmodi ea esse debeant.

Quid sit membrum, quid incisum, quid ambitus, ante dictum est. Illud etiam est explicatum, aliud esse circumscriptè, aliud membratim dicere. Illic enim circumscribitur verborum comprehensio, donec in clausula tandem consistat : hic in singulis membris oratio insistit. Quod in pronunciando magnoperè reficit spiritū, vnde fit, ut oratio, quam membris carpinus, longior multò esse possit, quàm ea, quæ constat circuitu. Ita ut aliquando ad quindecim, aliquando ad viginti membra excurrat, Cicer. pro Milone : Occidi, occidi non Spurium Melium, & quæ sequuntur. Nihil autem tam debet esse numerosum, quàm hoc, quod minime apparet, & valet plurimum.

Spondeum hîc Cicero vehementer commendat. Nam etsi, quòd est de longis duabus, hebetior videtur & tardior : habet tamen stabilem quendam, & non expertem dignitatis gradum : in incisionibus verò multò magis & in membris, paucitatem enim pedū, gravitatis suæ tarditate compensat.

Cap. XLVIII. In quo scribendi genere circumscriptè sit, in quo membratim dicendum.

In historia, laudationibus totoque eo genere, quod In orat. Græci Epidiæticum nominant. quod quasi inspiciendum delectationis causa comparatum sit, omnia Isocrateo, Theompeog, more, illa circumscriptioe & ambitu dicenda sunt, ut tanquam in orbe inclusa currat oratio. Itaque posteaquam est cognita hæc vel circumscriptio, vel comprehensio, nemo, qui aliquo esset in numero, scripsit orationem eius generis, quod esset ad delectationem

scripsit orationem eius generis, quod esset ad delectationem comparatum, remotumque à iudicijs forensique certamine: quin redigeret omnes ferè in quadrum numerumq; sententias.

Genus autem hoc orationis nec totum assumendum est ad contentiones & causas veras, nec omninò repudiandum. Si enim semper utare, cum satietatem affert, tum quale sit, ab imperitis etiam cognoscitur. Detrahit præterea actionis dolorem, aufert humanum sensum actoris, tollit funditus veritatem & fidem. Sed quoniam adhibenda nonnunquam est, primum videndum erit quo loco, deinde quamdiu retinenda sit, tum quot modis commutanda.

Adhibenda est igitur numerosa oratio, si aut,
 Q.1 9. c.4 laudandum est aliquid ornatius. ut Cic. in accusatio-
 Ci. in or. nis secundo de Siciliae laude dixit: aut exponenda narratio, quæ plus dignitatis desiderat, quam doloris: ut in quarto accusationis idem Cicero de Syracusarum situ dixit. Est etiam apta Procerum maiorum causarum, ubi sollicitudine, miseratione. commendatione res eget. Sæpè etiam in amplificanda re concessu omnium funditur numerosè & volubiliter oratio.

Id autem tum valet, cum is, qui audit ab oratore, jam obsessus est ac tenetur. Non enim id agit, ut insidiantem observet, sed jam favet, processumque vult, dicendique vim admirans non inquirat, quod reprehendat. Hæc autem forma perorationes quidem includit, sed in reliquis orationis partibus retinenda non diu est. Nam cum locis supradictis ea fuerimus usi, tota dictio est ad incisa & membra transferenda. Incisim autem & membratim tractata oratio, in veris causis plurimum valet, maximeque his locis, cum aut arguas, aut refellas.

Cap. XLIX. Quæ ratione paretur hæc facultas aptè ac numerosè dicendi.

Ci. in or. **H**æc autem facultas aptè, atque numerosè dicendi, non

non est tanti laboris, quanti videtur. Nec ideo hæc tractantur à summis viris, ut oratio quæ ferri debet, ac fluere, dimetiendis pedibus, ac perpendendis syllabis consenscat. Satis enim in hoc oratorem formabit multa scribendi exercitatio, ut ex tempore etiam aptè numero seque dicat. Ante enim circumscribitur mente sententia, confestimque verba concurrunt, quæ mens eadem, quâ nihil est celerius, statim dimittit, ut suo quoque loco respondeat.

Quod si Antipater ille Sidonius solitus est versus Hexametros, aliosq; varijs modis ac numeris fundere ex tempore tantumque hominis ingeniosi ac memoris valuit exercitatio, ut cum se mente ac voluntate coniecisset in versum, verba sequerentur, quantò id facilius in oratione, exercitatione, & consuetudine adhibita, consequemur? C. 3. de o. ibid. Cic. Nihil est enim tam tenerum, neq; tam flexibile, neq; quod tam facile sequatur, quocunque ducas, quàm oratio. Ex hac versus, ex eadem dispares numeri conficiuntur. Ex hac hæc etiam soluta varijs modis, multorumque generum oratio. Et ut mollissimam ceram ad nostrum arbitrium formamus: sic orationis genus ad omnem rationem, & ad aurium voluptatem, & animorum motum facile mutatur & vertitur. Neminem itaque Pæon aut Creticus ille, aut Dichoreus conturbet, ipsi occurrent rationi, ipsi, inquam, se offerent & respondebunt non vocati, consuetudo modò adsit scribendi hoc modo atque dicendi. Ut enim musici accuratè primò, & cogitatè suæ artis præscripta & formulas observant, at ubi usus accessit, sine cogitatione etiam & cura, eadem illa incredibili celeritate efficiunt: sic ubi orator hoc modo scribere initio consueverit, sine vlllo labore postea similiter scribet, ac dicet.

Cap. L. Quanti momenti sit aptè dicere.

Quantum autem sit aptè dicere, experiri licet, si aut compositi oratoris benè structam collocationem dissolvat, permutatione verborum: corrumpetur enim Cic. in or. q. 1. 9. c. hic locu

tota

est apud
Ci in ora-
nam cor-
neliana
non ex-
tat.

tota res: vt hæc Ciceronis in Corneliiana: Neque me diuitiæ movent, quibus omnes Africanos & Lelios, multi venalitij mercatoresque superarunt: immutapaulum, vt sit: Multi superarunt mercatores, venalitijque: perierit tota res. Et quæ sequuntur; Neque vestis, aut cælatum aurum & argentum, quo nostros veteres Marcellos, Maximosque multi Eunuchie Syria Ægyptoque vicerunt. Verba permuta sic, vt sit: Vicerunt Eunuchie Syria, Ægyptoque. adde tertium; Neque verò ornamenta ista villarum, quibus L. Paulum, & L. Mummiū, qui rebus his urbem Italiamque referferunt, ab aliquo video persfacile Deliacō aut Syropotuisse superari: facita; potuisse superari ab aliquo Syro aut Deliacō. Vides ne, vt ordine verborum paulum commutato, iisdem verbis stante sententia, ad nihilum omnia recidant, cū sint ex aptis dissoluta?

Aut si alicuius inconditi arripias dissipatam aliquam sententiam, eamque ordine verborum paulum commutato, quadrū redigas, efficiatur aptum illud, quod fuerit antea diffuens ac solutum. Age sume de Gracchi apud censores illud: Abeffe non potest, quin eiusdem hominis sit probos improbare, qui improbos probet. Quantò aptius fiita dixisset: Quin eiusdem hominis sit, qui improbos probet, probos improbare? Hoc modo dicere nemo vnquam noluit, nemoque potuit, quin dixerit, Qui autem aliter dixerunt, hoc assequi non potuerunt.

Res autem se sic habet, vt brevissime dicam, quod sentio, compositè & aptè sine sententijs dicere, infania est: sententiosè autem sine verborum & ordine & modo, infantia; sed eiusmodi tamen infantia, vt ea, qui vtantur, non stulti homines haberi possint, etiam plerumque prudētes: quo qui est contentus, vtatur. Eloquens verò, qui non approbationes solū, sed admirationes, clamores, plausus, si liceat, movere debet, omnibus oportet ita rebus excellat, vt ei turpe sit quicquam aut spectari aut audiri

audiri libentiùs. Hæc Cic. in oratore. Quare cùm Aristoteles, qui aureum fundit flumen orationis: Theophrastus, qui à divinitate loquendi nomen invenit: cùm Isocrates, quem eloquentiæ patrem Cicero appellat: cùm Demosthenes, cui sine dubio summa vis eloquentiæ conceditur; cùm Cicero, qui primus cùm Græcorum gloria Latine dicendi copiam æquavit, hanc eloquentiæ partem tanti fecerit, eam nobis summa debemus industria, summo etiam studio comparare.

Cap. LI. De tribus generibus dicendi.

Perspiciuum est, aliud dicendi genus in parvis causis, aliud in modicis, aliud in gravibus desiderari. Nec solum variæ causæ varium dicendi genus efflagitant. sed diversæ orationis partes, diversam quoque orationis formam postulant: Quod cùm ita sit, quot sint genera dicendi, & in quibus tum causis, tum orationibus partibus ea sint adhibenda, dicamus.

Tria sunt igitur dicendi genera, in quibus omnibus præcipue debet florere excellens & perfectus orator: Vnum subtile, acutum & tenue: Alterum vehemens, copiosum & grave: Tertium est interiectum, intermedium & quasi temperatum, in quo neque est acumen superioris generis, nec vis posterioris.

Cùm autem oratoris tria sint officia, docere, movere, & delectare; subtile in probando, modicum in delectando, vehemens in flectendo versatur.

In genere subtili forma debet esse orationis è vinculis numerorum libera & soluta, non tamen vaga, ut ingredi liberè, non ut licenter videatur errare. Diligentia etiam coagmentandi verba præmittenda est, & omnis insignis ornatus removendus. Poniuntur tamen acutæ crebræque sententiæ: ornamenta verborum & sententiarum cum tropis verecunde parceque adhibebuntur: translationes tamen poterunt esse cre-

crebriores, nec tam crebra tamen, quàm in genere dicendi amplissimo.

Genus temperatum vberius est aliquantò & robustius, quàm hoc humile, de quo dictum est, submissius autem, quàm illud, de quo dicetur, amplissimum. Huic omnia dicendi ornamenta conveniunt, plurimumque est in hac oratione sua vitatis. In idem verborum cadunt lumina omnia, multa etiam sententiarum. In hoc genere nervorum vel minimum, suavitatis autem est vel plurimum.

At illud amplum, grave, copiosum, ornatum, vim profecto habet maximam: modò enim perfringit, modò irrepit in sensus, inserit novas opiniones, evellit insitas. Hic orator & defunctos excitabit, vt Appium Cæcum. Apud qui. l. 2 2. hunc & patria ipsa exclamabit, aliquemque (vt apud Ciceronem in oratione contra Catilinam in senatu) alloquetur. Hic & amplificationibus extollet orationem, & vi superlationem quoque eriget: vt, Quæ Charybdæ tam Philip. 2. vorax? & Oceanus mediæ fidiæ ipse: hic iram, hic misericordiam inspirabit: hic dicet; Te vidit, flevit, & appellavit, & per omnes affectus tractatur.

His tribus generibus vtetur orator, vt res exiget, nec pro causa modò, sed pro partibus causæ. Magna igitur iudicii, summæ etiam facultatis esse debet moderator ille & quasi temperator huius tripartitæ varietatis.

Nam & iudicabit, quid cuique opus sit: & poterit, quocunque modo postulabit causa, dicere. Ad causas tenues, cuiusmodi est causa pro Cæcinnâ, summissum: ad graves, qualis est Rabirij, vehemens: ad mediocres, ex quo genere est pro lege Manilia, temperatum dicendi genus accommodatum est: In eadem etiam oratione ad conciliandum quidem mediocre: ad docendum verò atque probandum, subtile & enucleatum: ad movendum grave debet adhiberi. Est enim

enim eloquentis proprium, parva submissè, modica temperatè, magna graviter dicere.

Multum etiam refert, quæ sit persona eius, qui dicit, & eorum qui audiunt. Non enim omnis fortuna, non omnis honos, non omnis auctoritas, non omnis ætas, nec verò locus aut tempus, aut auditor omnis eodem, aut verborum genere tractandus est, aut sententiarum.

In omnibus etiam rebus videndum est quatenus: Et si enim suus cuique modus est, tamen magis offendit nimium, quàm parum: unde sit, ut eloquentiæ, sicut reliquarum rerum fundamentum sit sapientia. Hæc de elocutione dicta sint. Nunc quoniam omnia conformandæ, & exponendæ orationis præcepta exposita sunt ordine, ut instituimus, ad memoriam transeamus.

Cap. LII. De Memoria.

Memoriæ artem primum omnium instituisse ferunt Cic. 2. de
Chium Simonidem. Cum enim celebri & frequen- or. Quin.
quenti convivio interesset, è triclinio egressus est, eo- 1. 11. c. 2
egresso, triclinium supra convivas corruit, atque ita contu-
dit, ut cum eos humare vellent sui, non possent obtritatos
internoscere villo modo, tunc Simonides dicitur ex eo,
quod meminisset quo eorum loco quisque cubuisset, de-
monstrator vniuscuiusque sepeliendi fuisse. Ex hoc Simo-
nidis facto notatum videtur, juvari memoriam signatis
animo sedibus. Quod suo quisque etiam experimento cre-
dere potest. Nam cum in loca aliqua post tempus reversi
sumus, non ipsa agnoscimus tantum, sed etiam, quæ in ijs
fecerimus, reminiscimur, personæque subeunt, nonnun-
quam tacitæ quoque cogitationes in animum revertuntur.

Cap. LIII. An memoria sit eloquentiæ pars.

Etiam si memoria eloquentiæ cum alijs artibus sit Q. 1. 11. c. 8
communis, tamen artificiosa memoria oratoriæ artis
merito pars existimatur. Nesciretur enim quanta vis
eius esset, quanta divinitas, nisi in hoc lumen orandi vim

extulisset. Non enim rerum modò , sed etiã verborum ordinem præstat , nec ea pauca contextit, sed etiã propè in infinitum, ita vt longissimis actionibus priùs audiendi patientia, quàm memoriæ fides deficiat.

Non immeritò igitur thesaurus hic eloquentiæ dicitur, cùm exemplorum, legum, sapienter dictorum beneque factorum velut quasdam copias, à quibus abundare, quasque in promptu semper habere debet orator, incredibilis eius vis repræsentet.

Cap. LIV. De Artificio Memoriæ.

C. 2. de o.
q. 1. 1. c. 2

Artificium igitur memoriæ à veteribus traditum locis constat & imaginibus. Itaque ijs, qui hanc ingenij partē exercent, loca multa priùs, animo capienda sunt speciosa, multa varietate signata, illustrata, explicata modicis, intervallis, vt ædiũ fere magnarũ, aut alterius ædificij. Hæc animo diligenter sunt affigenda, vt sine cunctatione ac mora partes eorũ omnes cogitatio possit ordine percurrere. Plus enim quàm firma debet esse memoria, quæ aliã memoriã adiuvet. Tum ea quæ fuerint scripta, vel cogitatione comprehensa, ordine his locis sunt commendanda signis, quæ memoriã eorũ excitent notata. Ita fiet, vt res ordine teneantur.

Exempli gratiã: Si sit de navigatione, re militari, & agricultura dicendum: navigationis anchora: re militari gladius vel speculum: agriculturæ spica vel simile aliquid, imago esse potest. Hæ imagines supradictis locis ordine sunt committendæ. Deinde cùm repetenda fuerit memoria, incipies ab initio loca recensere, & quod cuiq; credideris repositos. Imago enim cuiusque admonebit, vt quamlibet multa sint, quorum meminisse oporteat, sint singula connexa quodam choro. Sic enim fiet, vt ordinem rerum, locorum

Cic. 2. de orat. Q. 1. 11. c. 2. **o**rdo conservet, res autem ipsas rerum effigies notent. Utendũ est autẽ imaginibus aliquid agentibus acribus, insignitis, quæ occurrere celeriterq; percutere animũ possint.

Loca quæ assumpseris, egregiè commoditerque notare

oportebit, vt perpetuò hærere possint. Nam imagines pro rerum varietate subinde sunt mutandæ, at loca perpetuò remanere debent.

Cap. LV. Quid conferat hoc memoriæ artificium.

VT ad quædam prodesse hæc non est negandum, vt si rerum nomina multa per ordinem audita reddenda sint, vel res diversæ ordine complectendæ: sic in ediscendis orationis perpetuæ verbis nihil ferè profunt. Singulorum enim verborum imagines memoriæ mandare & inutile esset, & infinitum. Si longior complectenda memoriâ oratio fuerit, proderit per partes ediscere. Non est autem inutile, quò facilius hæreant, aliquas apponere notas, quarum recordatio commoneat & quasi excitet memoriâ. Illud neminem non iuvabit, iisdem quibus scripserit chartis ediscere. Si tamen quis vnâ maximamque artem memoriæ quærat, exercitatio est & labor. Multa ediscere, multa cogitare, & (si fieri potest) quotidie, potentissimum est.

Quantum autem natura studioque valeat memoria, vel Themistocles testis est, quem vnum intra annum optimè locutum esse Persicè constat: vel Mithridates; cui duas & viginti linguas quot nationibus imperabat, traditur notas fuisse: vel Crassus ille dives, qui cum Asiæ preesset, quinque Græci sermonis differentias sic tenuit, vt quæ quisque apud eum lingua postulasset, eâdem sibi ius redditum ferret; vel Cyrus, quem omnium militum tenuisse creditum est nomina; Quin semel auditos quamlibet multos versus protinus reddidisse dicitur Theodectes. Explicatis memoriæ præceptis, restat, vt de pronuntiatione dicamus.

Cap. LVI. De Pronuntiatione & eius utilitate.

Pronuntiatio à plerisque actio dicitur, sed prius nomen à voce, sequens à gestu videtur accepisse. Hæc autè pars est, quæ in dicendo vna dominatur. Sine hac summus orator esse in numero nullo potest. mediocris hæc instructus summos sæpè superare. Nam & infantes actionis dignitate eloquentiæ sæpè fructum tulerunt, & deserti

C. 3. de o.
Q. l. 11. c. 3
Acist. l. 3.
Rhe. c. 2.

deformitate agendi multi, infantes putati sunt: ut jam non sine causa huic primas dedisse Demosthenes dicatur, cum rogaretur, quid in dicendo esset primum, huic secundas, huic tertias.

Est enim actio quasi corporis quaedam eloquentia.

Cum sit autem in duas divisa partes, vocem gestumque, quorum altera oculos, altera aures movet, per quos duos sensus omnis animus penetrat affectus; prius de voce, deinde de gestu, qui voci accommodatur, dicendum est.

Cap. LVIII. De Voce.

In ora. &
3. de ora.

Vocis mutationes totidem sunt, quot animorum, qui maxime voce moventur. Itaque perfectus orator utcumque se affectum videri & animum audientis moveri volet, ita certum vocis admovebit sonum. Aliud enim vocis genus iracundia postulat, acutum, incitatum, crebro incidens. Aliud miserationis, ac mœror: flexibile, plenum, interruptum, flebili voce. Aliud metus: demissum & hæsitans & abjectum. Aliud vis: contentum, vehemens, imminens, quadam incitatione gravitatis. Aliud voluptas: effusum, lene, tenerum, hilaratum ac remissum. Aliud molestia sine commiseratione: grave quidam, & vno pressu ac sono obductum.

Ac vocis quidem bonitas optanda est (non est enim in nobis) sed tractatio in nobis. Ergo bonus orator variabit & mutabit, omnesque sonorum, tum intendens, tum remittens persequetur gradus. Nec modò in diversis rebus, sed etiam in iisdem partibus iisdemque affectibus quasdam non ita magnas voce mutationes adhibebit. Nam varietas cum gratiam præbet, ac renovat aures, tum dicentem ipsa laboris mutatione reficit.

Cap. LIX. De Gestu.

2. de ora.

Vocem subsequi debet gestus, & animo simul cum ea parere. Gestu sic utendum est, ut nihil in eo supersit. Status erit erectus & celsus, rarus incessus, nec ita longus,

gus, excursio moderata, eaque rara, nulla mollitia cervicū, nullæ argutiæ digitorum, non ad numerum articulus cadens: trunco magis toto se orator moderabitur, & virili laterum flexione, brachij projectione in contentionibus, contractione in remissis, pedis suppositione in contentionibus aut incipiendis, aut finiendis. Sed in ore sunt omnia: In eo autem ipso dominatus est oculorum.

Animi enim est omnis actio, & imago animi vultus est: indices oculi. Hæc est vna pars corporis, quæ quot animi motus sunt, tot significationes & commutationes possit efficere. Nam oris non est nimium mutanda species, ne aut ad ineptias, aut ad pravitatem aliquam deferamur: Oculorum igitur tum intentione, tum remissione, tum coniectu, tum hilaritate motus animorum significabimus aptè, cum genere ipso orationis. Est enim actio quasi sermo corporis, quò magis menti congruens esse debet.

Quoniam in his tribus libris breviter, ut vires nostræ Epilotalerunt, quid esset Rhetorica, quod eius officium atq; figuris, dictum est, & de singulis eius partibus, earumq; vi & præceptis est disputatū, illud solum nunc superest, ut omnes ad eloquentiam, quæ nihil aliud est, quam copiose loquens sapientia, cohortemur. Ex qua illi profecto maximos & vberriimos fructus percipient, qui eam ad Dei Opt. Max. cultum ac venerationem diligentissime contulerint. Cui enim potius eloquentiæ studia consecrentur, quam illi, qui ut hominis decus ingenium, sic ingenij lumen esse voluit eloquentiam? Hoc igitur agamus, hoc curemus, in hoc conatus, cogitationesque nostræ semper vigilent, ut tum eloquentiæ, tum cæterarum artium studia parenti vitæ nostræ deserviant.

Cui omnia honoris, omnia virtutis, omnia ingenij, sine vlla exceptione, ornamenta debentur.

CAPITVM LI- BRORVM TRIVMAR- TIS RHETORICÆ HVIVS INDEX.

Cap. I.	Quid sit Rhetorica, quod eius officium & finis, fol.	10
II.	De vtilitate, dignitateque eloquentiæ, ibid.	
III.	De Materia Rhetoricæ.	11
IV.	De Quæstione.	12
V.	De exornatione, deliberatione & iudicio.	12
VI.	Quomodo hypothesis ad thesin vocada.	15
VII.	De partibus Rhetoricæ.	ibid.
VIII.	Quibus eloquentia comparetur, ac primum de natura.	14
IX.	De arte.	15
X.	De exercitatione.	17
XI.	De imitatione.	18
XII.	De inventione.	19
XIII.	Quid inventio, quid argumentū & argumē- tatio.	20
XIV.	Quotuplicia sint argumenta.	20
XV.	De numero locorum.	20
XVI.	De definitione.	21
XVII.	De partium distributione.	22
XVIII.	De Notatione.	22
XIX.	De coniugatis.	23
XX.	De genere & forma.	23
XXII.	De similitudine & dissimilitudine.	24
XXII.	De contrarijs.	24
XXIII.	De adiunctis.	25
	XXIV. De	

XXIV.	De antecedentibus & consequentibus.	26
XXV.	De Repugnantibus.	26
XXVI.	De causis.	27
XXVII.	De effectis.	28
XXVIII.	De Comparatione.	28
XXIX.	De argumentis remotis.	30
XXX.	De præiudicijs & testibus.	30
XXXI.	De usu & utilitate locorum.	31
XXXII.	Qui modus in argumentis adhibendus.	31
XXXIII.	De affectibus.	32
XXXIV.	De amplificatione à definit. cōglobatis.	32
XXXV.	De amplificatione à consequentium frequentatione.	33
XXXVI.	De amplificatione à contrariarum rerum conflictione.	33
XXXVII.	De amplificatione à dissimilium inter se repugnantium conflictione.	34
XXXVIII.	De amplificatione à causis cōglobatis, & his quæ sunt orta de causis.	24
XXXIX.	De amplificatione à similitudine atq; exemplo.	35
XL.	Quæ sint ad amplificandum adhibenda.	36
XLI.	Quid in amplificat. servandum.	37
XLII.	Cur quædā inventionis præcepta ad causarum genera accommodata: & de dignitate exornationis.	
XLIII.	Ex tempore præterito, quomodo laus ducatur.	38
XLIV.	De tempore quo vixit is, qui laudatur.	39
XLV.	De animi bonis, & virtute, quæ scientia cernitur.	39
XLVI.	De virtute quæ in actione consistit.	40
XLVII.	Quomodo laus ab hoc loco sit ducenda.	40
XLVIII.	De tēpore quod finē hominis insequitur.	42

Cap.

INDEX.

XLIX,	De laude urbium.	42
L.	De deliberatione.	43
LI.	De re, de qua deliberatur.	43
LII.	De his, qui deliberant.	44
LIII.	De prima parte suadendi.	45
LIV.	De utilitate.	46
LV.	De eo qui suadet.	47
LVI.	Quædam in deliberatione observanda.	47

SECUNDI LIBRI

Artis Rhetoricæ Capita.

I.	De dispositione.	49
II.	De exordio.	50
III.	De generibus causarum.	54
IV.	Cuiusmodi exordia esse debeant.	32
V.	De vitijs exordij.	53
VI.	De exordio quædã in genere judiciali.	54
VII.	De exordio in exornatione, & deliberatione.	54
VIII.	De narratione.	54
IX.	Quando narratione utendum sit.	55
X.	De confirmatione.	56
XI.	Quid sit status.	56
XII.	Quot sint status.	57
XIII.	De ratione, firmamento, & judicatione.	57
XIV.	Quo statu quæstio, quæ in scripto existit, contineatur.	58
XV.	Quomodo status tractetur.	59
XVI.	De argumentatione.	60
XVII.	De ratiocinatione.	61
XVIII.	Quot sint partes ratiocinationis.	62
XIX.	De enthymemate.	63
XX.	De Inductione.	63
XXI.	De exemplo.	65
XXII.	De Epicheremate.	65

XXIII. De

Cap.

INDEX.

XXIII.	De Sorite.	66
XXIV.	De Dilemmate.	67
XXV.	De Confutatione.	68
XXVI.	Quomodo sint argumenta orat. tractanda.	69
XXVII.	De Peroratione.	70

TERTII LIBRI ARTIS

Rhetoricæ Capita.

I.	De elocutione.	72
II.	Quæ in elocutione spectanda sint.	73
III.	De ornatu.	73
IV.	De ornatu orationis.	73
V.	De verbis simplicibus.	74
VI.	De verbis inusitatis.	75
VII.	De Verbis novis.	75
VIII.	De Tropis.	76
IX.	De Metaphora.	76
X.	Quotuplex sit translatio.	77
XI.	De Synecdoche.	79
XII.	De Metonymia.	80
VIII.	De Antonomasia.	81
XIV.	De Onomatopœia.	82
XV.	De Catachresi.	82
XVI.	De Metalepsi.	83
XVII.	De Allegoria.	83
XVIII.	De Ironia.	84
XIX.	De Periphrasi.	85
XX.	De Hyperbato.	85
XXI.	De Hyperbole.	83
XXII.	De ornatu qui est in verbis conjunctis.	87
XXXIII.	De figuris.	86
XXIV.	De generibus figurarum.	87
XXV.	Quot modis fiant figuræ verborum.	87
XXVI.	De figuris quæ fiunt per adiectionem.	83

Cap.

INDEX.

xxvll.	De figuris verborum quæ fiunt per detractionem.	92
xxvlll.	De figuris verborum tertij generis.	93
xxlx.	Quid verborum figuræ orationi conferant & quid in eis cavendum sit.	97
xxx.	De figuris sententiarum.	98
xxxi.	De collocatione.	108
xxxll.	De ordine.	109
xxxlll.	De junctura.	109
xxxxliv.	De modo & forma.	111
xxxv.	De origine orationis numerosæ.	112
xxxvi.	Cur numerosa oratio inventa sit.	112
xxxvll.	De incis, membris, & periodis.	113
xxxvlll.	De pedibus.	114
	De Numero Oratorio.	115
xl.	In qua parte ambitus debeat inesse numerus, & qui pedes maximè probentur.	116
xli.	De initio periodi.	118
xlil.	De fine periodi.	118
xlill.	De media periodo.	120
xliv.	De his quæ suapte natura nūerosa sunt.	121
xlv.	Quæ vitia sint vitanda in orat. nūerosa.	122
xlvi.	De magnitudine ambitus.	122
xlvll.	De numero, qui est in membris, & cuiusmodi ea esse debeant.	123
xlvlll.	In quo scribendi genere circum scriptè, in quo sit membratim dicendum.	123
xllox.	Qua ratione paretur hæc facultas aptè & numerosè dicendi.	124
L.	Quanti momenti sit aptè dicere.	125
li.	De tribus generibus dicendi.	127
liil.	De memoria.	129
liill.	An memoria sit eloquentiæ Pars.	129
lilv.	De artificio memoriæ.	130

LV. Quid?

Cap.	INDEX.	
LV.	Quid conferat hoc memoriae artificium.	131
LVI.	De pronuntiatione, & eius utilitate.	132
LVII.	De voce,	132
LVIII.	De gestu,	133

INDEX ALPHABETICVS RERVM MEMORABILIVM, QVÆ IN HOC OPERE CONTINENTVR.

A.

A busio Græc. Catachresis, quid: cum exemplis.	82
Abusio quomodo distinguatur à metaphora	ibi.
Actionis seu pronuntiationis laus & utilitas.	132
Actioni primas partes in dicendo dedit Demosthenes.	ibid.
Actio est quasi corporis quædam eloquentia.	ibid.
Adjuncta quid sint.	25
Adjuncta latissimè patent.	26
Adjunctio fit tribus modis: & quid sit.	92
Adjunctio, protozeugma & hypozeugma comprehendit.	ibid.
Adversa quid sint.	24
Ægritudo quid sit.	19
Ænigma est obscurior allegoria.	84
Affectuum utilitas.	32
Affectus in exordio & peroratione sunt frequentissimi: in narratione & confirmatione breviores.	70
Affectibus quomodo quis erit potentissimus.	71
Afficiatur necesse est orator, priusquam afficere conetur.	ibid.
Alexandri Macedonis laus.	105
Allegoria quid.	83
Allegoriam Cicero permutationem, alij inversionem vocant.	ibid.
Allegoriam recipit oratio, sed raro totam.	ibid.
Allegoriam	Allegoriam

INDEX.

<i>Allegoria mixta in oratione frequens est.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Allegoria genus orationis speciosissimum: quomodo fiat.</i>	<i>ibid.</i>
<i>In allegoria quid custodiendum.</i>	84
<i>Allegoria in quotidiano sermone est frequentissima.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Ambitus magnitudo quæ esse debeat.</i>	122
<i>Ambitus mediocris quatuor ferè membris constat.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Amplificatio quid sit.</i>	32
<i>Amplificatio quomodo conficiatur.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Amplificatio à definitionibus conglobatis.</i>	32
<i>Amplificatio a consequentium frequentatione.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Amplif. a contrariarum rerum conflictione.</i>	33
<i>Amplif. a dissimilium rerum conflictione.</i>	34
<i>Amplif. a causis conglobatis &c.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Amplif. a similitudine & exemplo.</i>	35
<i>Amplificando habenda sunt, quæ magna habentur.</i>	35
<i>Ad ampl. tria sunt genera vsu magnarum rerum.</i>	36
<i>Amplificatione quomodo & quam variè vtendum.</i>	37
<i>Anadiplosis, lat. Conduplicatio, quid.</i>	89
<i>Anadiplosis multis modis conficitur.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Anaphora, lat. Repetitio, quid.</i>	88
<i>Animus maximè voce movetur,</i>	132
<i>Annominatio, græ: Paranomasia, quid.</i>	93
<i>Annominatio multis & variis fit rationibus.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Antecedentia quæ dicantur, quomodo ab adjunctis distinguantur.</i>	20
<i>Antipater Sidonius solitus est versus ex tempore fundere.</i>	124
<i>Antitheton, lat. Contrapositum vel contentio, quot modis fiat.</i>	96
<i>Antonomasia, lat: Pronominatio, quid.</i>	81
<i>Antonomasia quomodo ab Epitheto differat.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Apopsiopesis, lat. Reticentia vel Interruptio, quid: & quos ostendat affectus.</i>	102
<i>Apostrophe, lat. Aversio, quid.</i>	101
<i>Appositum græ. Epitheton, quid.</i>	81
<i>Ap-</i>	<i>Ap-</i>

RERVM.

Appositorum vsus fit in oratione moderatus.	81
Aptè dicere quanti sit momenti.	125
Aptè & compositè sine sententiis dicere insania est: sententiosè verò sine verborum ordine & modo infantia.	126
Argumentum quid sit.	19
Argumentatio quid sit.	ibid.
Argumentatione pressius Dialectici, quàm Oratores vtuntur.	22
Argumentatio oratoria quid, & quomodo conficiatur.	60
Argumentatio quatuor habet partes.	61
Argumentationes oratorie quomodo tractandæ.	69
Argumentatio quò vberior & suavior, eò credibilior.	69
In argumentando varietas est adhibenda.	ibid.
Argumenta quomodo debeant collocari.	59
Argumentis vitiosis nusquam locus esse debet.	ibid.
Argum. vel insita sunt vel assumpta.	20
Argum. insita & remota quæ.	ibid.
Argum. insitorum loci sunt sedecim.	20
Argum. assumpta sunt sex.	ibid.
Argum. a. definitione.	ibid.
Argum. à partium distributione.	22
Argum. à notatione, & à conjugatis.	22
Argum. à similitudine, & dissimilitudine.	23
Argum. ab aduersis.	24
Argum. à privantibus.	25
Argum. ab adjunctis.	ibid.
Argum. ab antecedentibus, & consequentibus.	26
Argum. à repugnantibus.	26
Argum. à sine.	26
Argum. à causa efficiente.	27
Argum. à forma.	27
Argum. à materia.	ibid.
Argum. ab effectu.	28
Argum. à maioribus ad minora.	ibid.
	Ar-

INDEX.

<i>Argum. à minoribus ad maiora.</i>	33
<i>Argum. à paribus.</i>	ibid.
<i>Argum. à remotis.</i>	30
<i>Argum. à remotis arte tractantur, & testimonij nomine comprehenduntur.</i>	ibid.
<i>Argum. remota quæ sint.</i>	ibid.
<i>Argumentorum modus qualis.</i>	32
<i>Aristoteles verum in oratione vetat esse, numerum jubet.</i>	112
<i>Ars quid sit, eius materia.</i>	10
<i>Artium cæterarum materia, à Rhetoricæ materia quomodo differat.</i>	11
<i>Asyndeton, lat. Dissolutio, quid.</i>	92
<i>Assumptio quid.</i>	61
<i>Assumptionis approbatio.</i>	62
<i>Athenienses omnium doctrinarum inventores.</i>	81
<i>Auditor quomodo reddatur benevolus. 48. docilis & attentus.</i>	51
<i>Aurum: iudicium est superbissimum.</i>	111
<i>Bene dicere quid. B.</i>	10
<i>Bene dicere certis terminis non tenetur.</i>	11
<i>Benevolentia auditoris quomodo concilietur.</i>	50
<i>Bona animi quæ.</i>	39
<i>Bonarum artium studia ad quem locorum pertineant.</i>	39
<i>Boni alijs corporis forma excellit.</i>	39
<i>Bonus orator variabit omnes sonorum gradus.</i>	132
<i>Brutum servatorem patriæ, Antonium verò proditorem vocat Cic. C.</i>	33
<i>Cæsaris laus & virtutes.</i>	117
<i>Catachresis, lat. Abusio quid; cum exemplis.</i>	82
<i>Catachresis à Metaphora quomodo distinguatur.</i>	ibid.
<i>Causa vel controversia, græc. Hypothesis quid.</i>	12
<i>Causarum tria genera.</i>	12
<i>Causa efficiens quid.</i>	27
<i>Causæ efficientis vis qualis.</i>	27

R E R V M.

<i>Causarum genera magnam suppeditant in scribendo copiam.</i>	ibid.
<i>Causarum item genera quinque.</i>	52
<i>Certa quæ dicantur, & quæ pro certis habeantur.</i>	60
<i>Cicero in perorando fuit vehementissimus.</i>	71
<i>Circumscriptio quid sit.</i>	113
<i>Clausulæ maximè concinnitatem desiderant.</i>	118
<i>Clausulæ versuum non conveniunt clausulis orationis.</i>	118
<i>Clausulæ cur sint variandæ.</i>	120
<i>Clausulis qui pedes aptiores.</i>	117
<i>Collocatio qualis esse debeat.</i>	108
<i>Communicatio figura quid.</i>	100
<i>Communicatio, græc. Metathesis, quid.</i>	98
<i>Compar, græc. Isocolon, quid, & quomodo fiat.</i>	95
<i>Comparatio tripliciter tractatur.</i>	29
<i>Comparatio prestantium virorum in laudatione præclara est.</i>	42
<i>Complexio figura quid.</i>	88
<i>Complexio alias Cicer. est Dilemma, vulgo syllogismus cornutus.</i>	67
<i>Complexio falsa duobus modis diluitur.</i>	68
<i>Concessio quid sit.</i>	103
<i>Concio capit omnem vim orationis.</i>	48
<i>Conduplicatio, græc. Anadiplosis, quid.</i>	89
<i>Conduplicatio varijs modis conficitur.</i>	89
<i>Confirmatio continet in se totam spem vincendi, & ea quomodo utendum.</i>	56
<i>Confutatio dupliciter accipitur, & quid sit.</i>	68
<i>Coniecturæ eadem & prima quæstio, & disceptatio est extrema.</i>	66
<i>Coniugata quæ dicantur.</i>	23
<i>Coniuncta non coherent necessariò his, quibus adiuncta sunt.</i>	25
<i>Consequentia quid sint.</i>	26
	Con-

INDEX.

Confilio mundus gubernatur.	29
Constitutione causæ cognita, facile satis fit Oratoris numeri.	56
Constitutiones sunt tres.	57
Consulis laus.	33
Consultatio est pars causæ.	13
Consuetudo & vsus quantum valeant.	126
Contrapositum seu Contentio quot modis fiat.	96
Contrariorum genera quatuor.	34
Contraria contrariorum sunt consequentia.	29
Controversiæ in scriptis existit quatuor modis.	58
Controversia ambigui & contrariarum legum.	59
Controversiæ scripti semper in qualitatis statu versantur.	60
Conversio, græ. Epiphora.	88
Correctio quid, estque verborum & sententiarum figura.	97
Crassus, Cyrus & aliquantum memoria præstiterint.	117
Cupiditas quid. D.	19
Dactylus pes in humili & ampliore oratione frequens.	117
Definitio quid.	21
Eius modus quis.	ibid.
Definitio involutum evolvit.	ibid.
Definitionum multa genera & præcepta.	ibid.
Definiendi facultas necessaria oratori.	22
Definiunt sæpe oratores & Poetæ per translationem.	ibid.
Definitio perfecta raro ad amplificandum adhibetur.	ibid.
Deliberationis partes suasio & dissuasio.	12
Deliberatio tempus futurum spectat.	ibid.
Deliberationis finis.	56
Deliberatio tollitur, si quid effici non potest.	44
Deliberantium animi diversi.	ibid.
Deliberantis mores præcipue intuendi.	ibid.
Deliberatio privata narrationem nunquam exigit.	56
In deliberatione tria spectanda.	43
De-	De-

R E R V M.

Demonstrativi generis laus.	38
Demosthenes cur oratorum princeps iudicetur.	98
Demostheni summa vis eloquentiæ conceditur.	125
Deprecatio, vel Obsecratio quid.	106
Dichoreus in clausulis optime sibi jungitur	119
Dicere quid sit.	10
Dicere non habet definitam regionem.	11
Dignitas suatori quæ colligenda.	47
Diligentiæ vis.	17
Diligentia omnis minuta est.	37
Dilemma quid sit, & vnde dictum, aliâs complexio & syllogismus cornutus dicitur. 73. quomodo conuertatur in ratiocinationem perfectam.	68
Discrepantia scripti & voluntatis.	59
Disjunctio, græ. Alyton vel Hypezeugmenon, quid.	93
Dispositio pars Rhetoricæ quid sit.	13
Dispositio orationis pars quid.	49
Dispositionis præcepta oratori utilia & maxime necessaria ib.	
Dispositionis ordo qualis in Proposito seruandus.	ibid.
Dissimilitudinis argumentum.	24
Dissolutio, græ. Dialyton quid.	92
Dissolutio non in singulis modo verbis fit, sed etiam sententijs.	ibid.
Dissolutionis & PolySyndeti vnus est fons.	ibid.
Distributio, græ. Merismos, quid.	105
Dochimus semel positus quouis loco aptus.	118
Dubitatio, græ. Diaporesis, quid.	100
E.	
Effecta quid sint, & eorum genera quatuor.	28
Effecta cognitæ causis, & causæ cognitæ effectis facile cognoscuntur.	ibid.
Efficiens causa quid.	34
Eiusdem generis verba quæ.	23
Elocutio pars Rhetoricæ quid.	14
K	Elo-

I N D E X

Elocutio orationis quid.	72
Sine elocutione omnia alia supervacua sunt.	ibid.
Eloquentiæ dignitas.	10
Eloquentiæ fundamentum sapientia.	130
Eloquentia cum probitate jungenda.	10
Eloquentiæ membra quinque.	14
Eloquentia quomodo comparetur. 14. absq ^{ue} studio & ardore amoris parari non potest.	17
Eloquentia est copiosè loquens sapientia.	40
Eloquentia vult esse locuples & speciosa.	70
Eloquentia oratoris, inventio vero ac dispositio prudentis hominis sunt.	72
Eloquens est, qui ita dicit ut probet, ut delectat, ut flectat.	ibid.
Eloquens omnibus rebus debet excellere.	126
Eloquendo nomen accepit orator tam apud Græcos quam apud Latinos.	72
Eloquentiæ origo est verborum delectus.	73
Eloquentiæ omnis laus continetur in aptè atque ornatè dicendo.	ibid.
Eloquentiæ thesaurus memoria.	130
Emphasis quid.	102
Enthymema est Syllogismi pars, vel imperfectus Syllogismus.	63
Enthymema est bipartita argumentatio.	ibid.
Enthymema optimum est ex pugnantis.	ibid.
Enthymema quare dicatur Syllogismus oratorius, & unde dictum sit.	ibid.
Enumeratio laudatori nonnunquam, suadori non sæpe, accusatori sæpius quàm reo necessaria.	71
Enumerationis duo sunt tempora.	ibid.
Enumeranda si quæ sunt, cum pondere & veritate id fieri debet.	ibid.
Epicherema quid Græci appellant.	63
In	In

R E R U M.

In epidiſtico genere omnia ſunt circumſcriptè dicenda.	124
Epiphonema quid.	106
Epiphora, lat. Converſio quid.	88
Epitheton, lat. Appoſitum, ab Antonomaſia quomodo differat.	81
Epithetiſis quomodo & quando in oratione utendum.	ibid.
Epitheton non eſt tropus.	ibid.
Eroteſis, lat. Interrogatio, quid.	98
Etymologia, lat. Notatio.	22
Etymologia Oratoribus & Poëtis eſt familiaris.	ibid.
Ethopœja, Cic. Effitio & Notatio quid.	102
Exclamatio quid.	106
Execratio quid.	106
Exemplorum Vis maxima eſt ad perſuadendum.	48
Exemplum eſt inductio imperfecta.	68
Exemplum argumentationis pars eſt	ibid.
Exemplum quomodo differat à ratiocinatione, inductione, enthymemate.	ibid.
Exercitatio dicendi perfectionem conſummat.	17
Exercitatio eſt maxima memoriæ ars.	131
Exordium quid ſit.	50
Exordium tribus rebus conſtat.	ibid.
Exordium in duas partes dividitur.	51
Exordia qualia eſſe debeant.	52
In exordio leviter eſt alliciendus auditor.	ibid.
Exordij vitia ſeptem.	53
Exordium in genere judiciali vnde ſumendum.	54
Exordium non ſemper utendum in judicio.	ibid.
Exordium in exornatione & deliberatione quale eſſe debeat.	ibid.
Exordia in oratione ſunt maximè libera.	ibid.
Exordia in deliberatione vel nulla ſunt, vel breviora.	ibid.
Exornationis partes duæ.	12
Exornationis tempora, præſens & præteritum.	ibid.

INDEX

Exornationis finis.	13
Exornatio quale genus amplificationis requirat.	37
In exornatione animi motus leniter tractantur.	38
Exornatio maximè idonea ad scribendum.	ibid.
Exornationis præcepta multum conferunt ad deliberationis præcepta.	43
Experimentum est velut quoddam rationis testimonium.	48
Externa in homine quæ dicantur.	39
Fides quid.	F. 20
Figura quid sit.	85
Figuræ quæ vocum habent similitudinem, aures in se præcipuè vertunt.	87
Figurarum & troporum discrimen.	ibid.
Figuratur oratio tam verbis proprijs quàm translatis.	ibid.
Figuræ vel sunt in verbis, vel in sententijs.	ibid.
Figuræ verborum quid, & quomodo à sententiarum distinguantur.	87
Figurarum numerus & omnia variè ab auctoribus traduntur.	ibid.
Figuræ verborum tribus maximè fiunt modis.	ibid.
Figuræ quæ fiunt per adjectionem & detractionem.	ibid.
Figuræ verborum plures in eandem sententiam sæpe cadunt.	96.
Figuræ verborum quid conferant orationi, & quid in eis cavendum.	97
Figuræ verborum non sint ejusdem generis, non injunctæ, aut frequentes.	ibid.
Figuræ sententiarum quid, sunt eæ majores quàm verborum.	98
Figurarum & troporum numerus quare incertus.	99
Finis Rhetoricæ qualis.	10
Finis quid.	27
A fine argumentum.	ibid.
Firmamentum quid sit.	57
For-	

R E R U M.

Formæ argumentum.	23
Forma quid sit.	27
Forma vel artificiosa est vel naturalis.	ibid.
A forma argumentum.	28
Fortitudo quid sit.	G. 40
Genus quid sit.	23
Generis partes dicuntur formæ.	ibid.
A genere argumenta.	ibid.
Generis demonstratiui laus.	38
Genera causarum quinque.	52
Genera quatuor sunt, quæ controuersiam in omni scripto facere possunt.	58
Genus orationis speciosissimum est, quod constat allegoria similitudine, & translatione.	83
In genere epideictico omnia sunt circumscriptè dicenda.	ibid.
Genera dicendi sunt tria, & in quibus versentur.	127
Genus dicendi eligendum est, quod sine satietate delectet.	73
Genus dicendi graue vim habet maximam.	128
Generibus tribus quomodo utendum.	ibid.
Gestus oratoris quales esse debeant.	132
In gestu quæ sint vitanda.	133
Gradatio, græ. Climax, quid, & ejus exempla.	91
Græcis plus in fingendi nominibus concessum quàm Latinis.	78

H.

Historiæ laus.	32
Hiulca nonnunquam decens.	110
Hypallagen vocant Rhetores Metonymiam.	81
Hyperbaton, id est, Transgressio, quid. 104. qua solis Poetis concedatur:	88
Hyperbole, lat. Superlatio, quid: non debet esse ultra modum	ibid.
Hypothesis, lat. Causa vel Controuersia.	12
Hypothesis quomodo ad thesin reuocanda sit.	13
Hypotyposis, Cic. Descriptio, quid.	101

INDEX

<i>Homerus propter excellentiam commune Poetarum nomen fecit suum.</i>	63
<i>Homerum multæ civitates suum civem esse dicunt.</i>	93
<i>Homo ad intelligendum & agendum, non ad voluptatem & pastum natus.</i>	27
<i>Homo generosissimus est, qui virtute maximè excellit.</i>	64
<i>Hominum genus ad honestatem natum.</i>	45
<i>Hominum duo sunt genera.</i>	ibid.
<i>Homioptoton, lat. similiter cadens, 107. estque in nominibus & verbis.</i>	ibid.
<i>Homiopteleuton, lat. similiter desinens, quid. 106. quomodo ab Homioptoto differat.</i>	95
<i>Honestate magna est pulchritudo.</i>	45
<i>Honestum quod est, id solum bonum esse.</i>	66
<i>Honesti apud honestos obtinere facile est.</i>	45

I.

<i>Iambus pes in humili oratione frequentissimus.</i>	117
<i>Imagines memoriæ cujusmodi esse oporteat.</i>	129
<i>Imagines singulorum verborum memoriæ mandare inutile est, & infinitum.</i>	131
<i>Imitatio vel arti, vel exercitationi subijci potest.</i>	15
<i>Incisum, græ. Comma, quid. 141. incisim dicere, quid. 114</i>	
<i>Inductio quid.</i>	63
<i>Inductione Poëtæ vehementer delectantur.</i>	64
<i>Inductione quæ cavenda.</i>	65
<i>Infinitum inest in definito.</i>	ibid.
<i>Ingenium maximam vim ad dicendum affert, & de Oratoris ingenio.</i>	16
<i>Ingemio disciplinis exculto nihil feracius.</i>	31
<i>Initia versuum initijs orationis non conveniunt.</i>	151
<i>Insinuatio quando sit necessaria.</i>	52
<i>Interrogatio, græ. Erotesis quid, & de ejus usu.</i>	98
<i>Interpositio, græ. Parenthesis, quid.</i>	104
<i>Inventio quid sit.</i>	13-
	Inve

R E R V M:

Invenisse non est existimandus, qui sine iudicio invenit.	14
Ironia quid sit.	84
Ironiam illusionem, inversionem dissimulationem & per- mutationem vocant.	ibid.
Ironia quæ inter sententiarum exornationes numeratur differtq; ab ea, quæ est tropus.	105
Isocolon, lat. Compar, quid.	95
Isocrates ejusq; discipuli, quod vocales fugerint, reprehensi sunt.	110
Iudicii partes, accusatio & defensio.	13
Iudicii finis est quæstio justorum & injustorum.	ibid.
Iudicium non est Rhetoricæ pars.	12
Iustitia quid sit. L.	40
Lacrymæ quantum in oratione valeant.	71
Laus hominum quomodo in tria tempora dividatur.	38
Laus hominis unde petenda.	39
Laus magna est, tulisse sapienter casus adversos.	41
Laudem afferunt liberi parentibus, urbes conditoribus, in- venta inventoribus.	42.
Laus urbium qualis.	43
Licentia, græ. Parrhesia, quid.	113
Laus quid: & quare loci ab Arist. propositi.	20
Loci argum, insitorum sedecim.	ibid.
Locorum usus & utilitas magna.	31
Loci multa meditatione parati esse debent.	ibid.
Loci sunt argumentorum notæ.	ibid.
Loci ad probandum & movendum & materiam præbent.	31
Locos in mente & cogitatione desigere utilissimum est.	60
Loca artificialis memoriæ cujusmodi esse debeant.	129
Loci ad materiam quomodo utendum.	130

M.

Materia orationis est quæstio.	11
Materia quid sit, ibid &	28
Membrum græ. Colon, quid.	113

INDEX

<i>Membratim dicere quid sit.</i>	114
<i>Membra in oratione cuiusmodi esse debeant.</i>	123
<i>Membris quæ carbitur oratio, longissimè aliquando excurrit.</i>	ibid.
<i>Membratim quando, & quando circumscriptè dicendum.</i>	124
<i>Memoria quid sit.</i>	14
<i>Memoriæ artem Simonides Chius instituit.</i>	129
<i>Memoria artificiosa eloquentiæ pars est.</i>	130
<i>Memoria est eloquentiæ thesaurus.</i>	ibid.
<i>Memoriæ artificium constat locis & imaginibus.</i>	ibid.
<i>Metalepsis rarissimus tropus, & maxime improprius.</i>	83
<i>Metaphora, lat. Translatio, quid.</i>	76
<i>Metaphoræ vis omnis quadruplex.</i>	77
<i>Metaphoræ multæ Poëtis permixtæ, quæ oratorius non conveniunt.</i>	78
<i>Metonymia, lat. Denominatio, quid. 89 Rhetores Hypalagen vocant.</i>	81
<i>Metus quid sit.</i>	19
<i>Minori apparatu apud sapientes dicendum.</i>	48
<i>Modus de finitionis quis sit.</i>	21
<i>Modus & forma verborum in oratione.</i>	111
<i>Monosyllaba multa non sunt continuanda.</i>	ibid.
<i>Mors etiam laudatur præstantium virorum.</i>	42
<i>Motus quatuor sunt genera, partes singulorum generum plures.</i>	N. 18
<i>Narratio quid sit.</i>	54
<i>Narratio debet esse brevis, aperta, probabilis. ibid. jucunda & suavis.</i>	ibid.
<i>Narratione quando & quomodo sit utendum.</i>	55
<i>Natura maximam vim ad dicendum assert.</i>	15
<i>Naturæ dona sunt arte meliora.</i>	16
<i>Naturæ notatio peperit artem.</i>	ibid.
<i>Negantia, quæ dicantur.</i>	25
	Ne-

R E R V M.

Necessarium etiam dicitur id quod magni interest.	44
Notatio græ. Etymologia dicitur.	22
Notatione sæpe utuntur Oratores & Poëtæ.	ibid.
A notatione argumentum.	ibid.
Numerosæ orationis quis inventor. 126. Cur inventa	ibid.
Numerosa oratio & poema eisdem pedibus temperan- tur.	114
Numerus oratorius, græ. Rhythmus, quid: numerus poeticus metrum dicitur.	115
Numerosa oratione uti difficilius est, quàm versu.	ibid.
Numerus in qua parte ambitus esse debeat.	116
Numerus orationis, si semper est idem, maximè vi- tiosus.	117
Numerosum in oratione quid putetur.	118
Numeros omnes in oratione permistos esse sentit Ci- cero.	ibid.
Numerosa quando sua sponte efficiatur oratio.	121
Numerus membrorum cujusmodi esse debeat.	123
O.	
Occupatio, aliàs Præsumptio, græ. Prolepsis quid.	99
Occupationis genus quoddam est reprehensio.	100
Oculorum & oris maxima vis est in actione.	132
Officium Rhetoricæ quod.	10
Officia quæ & quibus anteponenda.	45
Opibus quomodo utendum.	40
Opinio quid sit.	19
Optimates quid sint.	21
Onomatopœja, Cic. est Nominatio quæ Latinis vix per- mittitur.	82
Oratoris magna & præclara munera.	10
Oratoris materia est quæstio.	11
Oratoris perfecti sapientia universæ Reipubl. salutem con- tineri.	10

I N D E X

Orationes ornatissimæ quæ sint.	14
Oratoris opera & munia qualia.	21
Orator fidem facit argumentis.	ibid.
Oratori facultas definiendi est necessaria.	21
Orator definit uberius quàm Philosophus.	22
Oratores & Poetæ sæpe per translationem definiunt.	ibid.
Oratoris maxima vis est in affectibus movendis.	32
Oratori dicenti probabiliter, mores civitatis sunt cognoscendi.	47
Orationis quatuor sunt partes, & quare in causâ eis utimur.	49
Oratoriæ oratione quomodo sint tractandæ.	87
Oratio non sit syllogismorum & enthymematum turba conferta.	ibid.
Oratio omnium Regina rerum, magnam vim habet.	70
Oratorem ipsum commoveri, caput est ad animos auditorum movendos.	ibid.
Orator ab eloquendo nomen accepit.	72
Oratio quomodo ornatur.	73
Oratio figuratur tam verbis proprijs quàm translatis.	86
Oratio non debet decrescere.	109
Oratio quomodo & quando suapte natura numerosa efficiatur.	122
Orationis, quæ membris constat, vis & qualitas.	ibid.
Oratione numerosa quomodo utendum.	124
Oratione nihil magis tenerum & flexibile.	ibid.
Ordinis observatio quid.	56

P.

Pæon in oratione ampliori frequentissimus.	117
Partes virtutis quatuor.	103
Parenthesis quid sit.	104
Paro-	

R E R V M.

Paronomasia, lat. Anomimatio, quid; & quàm varijs rationibus fiat.	98
Permutatio seu inversio, græ Allegoria quid sit.	83
Periphrasis quid; ea Poëtis frequentissima est, & contraria Perissologia.	85
Peroratio est extrema pars orationis. 76. constat numerofo orationis genere.	124
Perorationis partes & affectus.	70
Permissi græ. Epitrope, quid.	105
Periodum multis nominibus appellat. Cic.	113
Periodi initium, medium & finis qualia.	114
Periodus quid præstare debeat. 138. habet membra minimum duo, sæpe tria.	ibid.
Pedes duarum syllabarum sunt quatuor.	114
Pedes trium syllabarum sunt octo.	115
Ex pedibus pluribus est, quod tres syllabas excedit.	ibid.
Qui pedes maximè probentur.	ibid.
Poema est loquens pictura	96
Polyptoton, lat. casuum commutatio, quid.	90
PolySyndeton quid.	91
PolySyndeti & Dissolutionis unus est fons.	92
Prætermisio græ. Paralepsis quid.	103
Præjudiciorum tria sunt genera.	30
Principia in exornatione sunt maximè libera: in deliberatione vel nulla vel brevia.	54
Privantia quid sint.	25
Pronominatio Cic. Antonomasia.	81
Pronuntiatio quid s. ejus laus & utilitas. 131. ejus partes duæ.	ibid.
Propositum græ. Thesis, quia: ejus duo genera.	32
In Proposito quid efficiat orator.	21
Propositio quid sit.	61
Propositionis approbatio.	ibid.
Prosopopœja quid & ejus vis.	101
	Pro-

INDEX

<i>Prosopopœja magnam vim eloquentiæ desiderat.</i>	ibid.
<i>Prudentia quid sit.</i>	40
<i>Q.</i>	
<i>Quæstio est materia oratoris.</i>	12
<i>Quæstionum duo genera.</i>	ibid.
<i>R.</i>	
<i>Rationem quid orator appellet.</i>	57
<i>Ratio affertur à reo.</i>	58
<i>Ratio Rei labefactatur firmamento.</i>	ibid.
<i>Ratio totius orationis ad judicationem conferenda.</i>	ibid.
<i>Ratiocinationis quæstio qualis.</i>	59
<i>Ratiocinatio quibus constet: græ. Syllogismus & Epiche- rema dicitur.</i>	61
<i>Ratiocinationis partes quod sint.</i>	62
<i>Refutatio duplex, quid.</i>	68
<i>Refutatio & Confirmatio eodem inventionis fonte utun- tur.</i>	ibid.
<i>Repugnantia differunt à contrarijs & dissimilibus.</i>	26
<i>Repetita brevissimè sunt dicenda.</i>	48
<i>Repetitio græ. Anaphora, quid.</i>	88
<i>Rerum magnarum duplex genus.</i>	36
<i>Rerum usu magnarum, tria sunt genera ad amplifi- candum.</i>	37
<i>Rerum copia verborum copiam gignit.</i>	73
<i>Res gestæ ad cujusque virtutis nomen & vim sunt revo- candæ.</i>	41
<i>Responsio figura quid.</i>	99
<i>Rhetorica quid, & ejus officium, 1. dignitas. 2. mate- ria.</i>	ibid.
<i>Rhetoricæ materia quomodo à cæterarum artium Mate- ria differat</i>	12
<i>Rhetoricæ partes quinque.</i>	14
<i>Rhythmus quid sit.</i>	15
	Rhyth-

R E R V M:

Rhythmi constant spatio temporum, pedes, etiam ordine. ibid.

S.

Sapientia quid sit.	40
Sapientiæ comites & ministræ sunt Dialectica & Oratoria.	ibid.
Sapientia ut cæterarum rerum, ita etiam eloquentiæ fundamentum est.	125
Sapientis est, consilium suum de maximis rebus explicare.	59
Schemata, græ. quid vocitent.	98
Ser. Sulpitij laus.	40
Similitudo quid.	22
Similitudo societatis mater.	70
Similiter desinens, græ. homioteleuton, quid.	94
Similiter cadens, græ. homioptoton, quid.	ibid.
Syllogismus vel Epicherema, lat. Ratiocinatio.	61
Syllogismus quibus constet.	ibid.
Syllogismus cornutus est Dilemma.	67
Syllabæ verbi prioris non sint primæ verbi sequentis.	134
Synœciosis, quid.	110
Synecdoche tropus quid.	79
Synecdoches octo modi ad quatuor revocantur.	ibid.
Synec. à Metaphora quid differat.	92
Synec. figura, quid, & quomodo differat.	91
Synonymia quid & quibus modis conficiatur.	ibid.
Sorites quid, & unde dicatur.	66
Sorites sæpe fallax, & quomodo ei resistendum.	68
Status quid sit & unde nascitur.	56
Status unde dictus, & quomodo tractetur.	ibid.
Status tres, & quid sint.	57
Suadendo vel dissuadendo tria sunt spectanda.	43
Suadendi partes sunt tres.	44
Sustentatio græ. Paradoxon, quid.	103

I N D E X

Temperantia quid.	40
Terretur facillimè levissimè cujusque animus.	51
Tertium genus figurarum verborum quale.	86
Testimonium quid dicatur.	30
Thesin Cic. propositum vocat.	12
Thrasimachus numerosæ orationis inventor.	135
Transductio, græ, Plocy, quid.	89
Translatio cum frequentissimus tropus, tum longè pulcher- rimus.	76
Translatio græ. Metaphora, quid.	ibid.
Translationem genuit necessitas, jucunditas celebravit.	77
Translatio & comparatio quomodo differant.	ibid.
Translatio est quadruplex & quomodo fiat.	77
In Translatione quæ fugienda.	ibid.
Translationis usus continuus facit Allegoriam & Æni- gma.	78
Translatio durior quomodo mollienda.	ibid.
Tres exercitus Pomp. Roman. in bello civili Cæsaris & Pompeij sunt interfecti.	41
Tricolon, quid.	95
Tropus quid sit.	76
Tropi numero sunt undecim.	ibid.
Troporum & figurarum discrimen.	86

V.

Verba simplicia qualia, & quæ optima 82. aurium judicio ponderanda sunt.	86
Verba inusitata quæ.	75
Verba novantur quatuor modis.	ib d.
Verbo sensum claudere optimum.	109
Verba in oratione non sunt ad pedes dimensa.	ibid.
Verecundia est omnium virtutum custos.	47
Versus in oratione vitiosus est.	110
Virtutis partes quatuor.	26

R E R V M.

<i>Virtutis duplex vis.</i>	26
<i>Virtutum singulatum sunt certa quedam officia.</i>	40
<i>Virtus præstantis viri quæ sit.</i>	ibid.
<i>Virtus difficilibus rebus & arduis comparatur.</i>	64
<i>Vita quæ in oratione numerosa vitanda.</i>	140
<i>Voluptas, quid.</i>	22
<i>Vocem qualem exigant motus animi.</i>	132
<i>Vox quantum possit in oratione.</i>	ibid.
<i>Urbanitas opportuna reficit animos.</i>	61
<i>Vsus & exercitatio quantum valeant.</i>	18
<i>Vtile quomodo consideretur.</i>	34
<i>Vtilitatis species quomodo commendanda.</i>	ibid.
<i>Vtilitas semper cum dignitate conjuncta est.</i>	36

F I N I S.

